

Villa Jorissen

Singel 97, Dordrecht

Opdrachtgever

Adviseur

Projectnummer

Documentnummer

Status

Datum

21052

21052/bhv001

Definitief v1.0

13 juli 2022

ROTHUIZEN

ERFGOED

Voorwoord

De bouwhistorische verkenning naar Villa Jorissen te Dordrecht (provincie Zuid-Holland) is onderdeel van de toekomstplannen voor renovatie van de woning. Deze rapportage zal het onderzoek naar de historische betekenis en de waardering van het monument in haar context behandelen. In het onderzoek is de bestaande toestand waarin het object verkeert (d.d. april-mei 2022) als uitgangspunt genomen. Daarbij is de ruimtelijke structuur op basis van waarnemingen van de bestaande toestand geanalyseerd. Voor de opnames, die in het voorjaar van 2022 zijn gehouden, zijn alle bijbehorende gebouwonderdelen van de woning en het bijbehorende kavel bezocht. Het pand is onderdeel van een monumentaal complex (nr. 522299) en staat sinds 24 december 2001 ingeschreven in het rijksmonumentenregister onder het nummer 522300 (Villa Jorissen).

De basis van het onderzoek wordt gevormd door de bestaande toestand waarin het exterieur en interieur van de villa zich bevinden. Een grondige opname ter plaatse vormt hiervoor het uitgangspunt. Als belangrijkste referentiekader

voor dit onderzoek is de omgeving Dordrecht genomen. De bredere context voor dit monument wordt gevormd door de provincie Zuid-Holland. Het is daarnaast, vanwege de plaats die dit object in het oeuvre van de architect heeft verworven, van belang dat de architectuurovertuiging en stijl van de architect uitvoerig meegenomen worden in de waardering van dit monument. Op basis van de uitkomsten uit de bovenstaande werkzaamheden is een cultuurhistorische waardering op globaal niveau in kaart gebracht. De werkzaamheden zijn conform de *Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek* (Den Haag, 2009) uitgevoerd.

De waardebeoordeling van de woning gebeurt op basis van de opgenomen bestaande toestand en historisch bronmateriaal. Daarbij wordt geen rekening gehouden met de bouwtechnische staat van de openbare ruimte of de bebouwing. Deze waardering kan vanwege de diepgang van een bouwhistorische verkenning alleen op hoofdlijnen worden uitgezet.

Breda, 13 juli 2022

Inhoud

DEEL I: Inleiding	5		
1.1 Bouwhistorisch onderzoek Villa Jorissen.....	6	3.5 Een nieuw tijdperk	44
1.2 Achtergrond en uitgangspunten.....	6	3.6 De dokterspraktijk	46
1.3 Programma van onderzoek	7	3.7 Kantoorpand	47
Hoofdstuk 2: Bronmateriaal.....	11	3.8 Huisnummers.....	47
2.1 Monumentale status	11	DEEL III: Bestaande toestand	48
2.2 Bronmateriaal bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.....	15	Hoofdstuk 1: Extérieur	49
2.3 Regionaal archief Dordrecht	17	1.1 Algemeen.....	49
2.4 Het Nieuwe Instituut Rotterdam	19	1.2 Voorgevel	49
DEEL II: Historische context	20	1.3 Achtergevel.....	53
Hoofdstuk 1: Ontwikkeling van Dordrecht.....	21	1.4 Zijgevel links.....	56
1.1 Ontstaan van Dordrecht.....	21	1.5 Zijgevel rechts.....	59
1.2 Negentiende eeuw: ontwikkeling van	23	1.6 Glas-in-lood panelen	61
de modern tijd	23	1.7 Dakaanzicht.....	63
1.3 Singels en negentiende eeuwse woningbouw.....	25	1.8 Terrein	65
Hoofdstuk 2: Architect Willem Kromhout.....	26	Hoofdstuk 2: Interieur	66
2.1 Biografie 'Willem Kromhout Czn.'	26	2.1 Begane grond	66
2.2 Architectuurovertuiging.....	27	2.2 Verdieping.....	73
2.3 Kromhout als inspirator	28	2.3 Zolder.....	78
2.4 De eerste stappen in het architectenvak.....	29	2.4 Souterrain.....	81
2.5 Architectenburo Kromhout.....	30	DEEL IV: Bouwchronologie	84
2.6 Villa Y hoek, Bussum.....	32	Hoofdstuk 1: Historische fasering.....	85
2.7 Villa Ruys, Noordwijk aan Zee.....	33	1.1 Eerste fase: 1893 – 1927.....	85
Hoofdstuk 3: Sociaalhistorische context	34	1.2 Tweede fase: 1927 – 1969	88
3.1 Ontwikkeling van de negentiende eeuwse stadsschil.....	34	1.3 Derde fase: 1969 – 1991	90
3.2 Wie was de familie Jorissen?	36	1.4 Vierde fase, 1992 – 2020.....	93
3.3 Kromhout en Jorissen	38	DEEL V: Waardestelling.....	95
3.4 Architectonische analyse ontwerp Kromhout	41	1.1 Legenda	96
		1.2 Cultuurhistorische waardering (intern).....	98
		1.3 Interieurwaardering.....	104
		1.4 Overkoepelende cultuurhistorische waardering en conclusie	105
		1.5 Advisering	106

DEEL I: INLEIDING

Bijlagen

- i. Bijlage 001 opnamefoto's, april 2022
- ii. Bijlage 002 Waarderingstekeningen, juli 2022
- iii. Bijlage 003 Redengevende omschrijving rijksmonument, uittreksel
- iv. Bijlage 004 Bouwfasering in bestaande toestand, juli 2022

Meest geraadpleegde bronnen

Diverse archieftoegangen Regionaal Archief Dordrecht (RAD)

Bibliotheek en archief Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

Het Nieuwe Instituut, Rotterdam, *[redacted] zn. / Archief* (toegang KROM)

Beeldbanken van onder andere het RAD, HNI, RCE

Kranten databank Delpher, <https://www.delpher.nl/>

[redacted] De bewoningsgeschiedenis van 'Villa Jorissen'.

Samuel van Hoogstratensingel 97 te Dordrecht, Dordrecht 2017

[redacted], Bouwen in Nederland 600-2000, Zwolle 2007

[redacted] Vademecum van historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur, Arnhem 2009

[redacted], Geschiedenis van Dordrecht 1572 tot 1813, Dordrecht 1996

[redacted] Bouwkundige termen, Leiden 2005 (5e druk)

[redacted] Geschiedenis van Dordrecht tot 1572, Dordrecht 1996

[redacted], Rotterdam 1992

[redacted] Beschermd stadsgezicht 19e-eeuwse Schil Dordrecht, Amersfoort 2013

[redacted] Tout à l'égout' in: *De Opmerker*, jaargang 26 (vanaf nr. 46) 1891, pp. 369-371 (dl I), 378-380 (dl II), 387-390 (dl III), 395-397 (dl IV)

[redacted] Vijf verloren jaren? in: *Architectura*, jaargang 8 (nr. 34) 1900, pp. 265-266

[redacted] G. van Tussenbroek, Inleiding in de bouwhistorie, Utrecht 2015

[redacted], Monumenten in Nederland. Zuid-Holland, Zwolle 2003

Verantwoording afbeeldingen

Foto's zijn vervaardigd door auteur in april 2022 (tenzij anders vermeld), overige brongegevens in bijschrift van de afbeelding.

Afbeelding voorblad: *[redacted] Overzicht voorgevel villa gefotografeerd voor MIP Zuid Holland, 1996*, bron: Beeldbank RCE nr 320412.

Gebruikte archief afkortingen

RAD: Regionaal Archief Dordrecht

RCE: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort

RDMZ: Rijksdienst voor de Monumentenzorg, voorganger

HNI: Het Nieuwe Instituut, Rotterdam

DEEL I: **Inleiding**

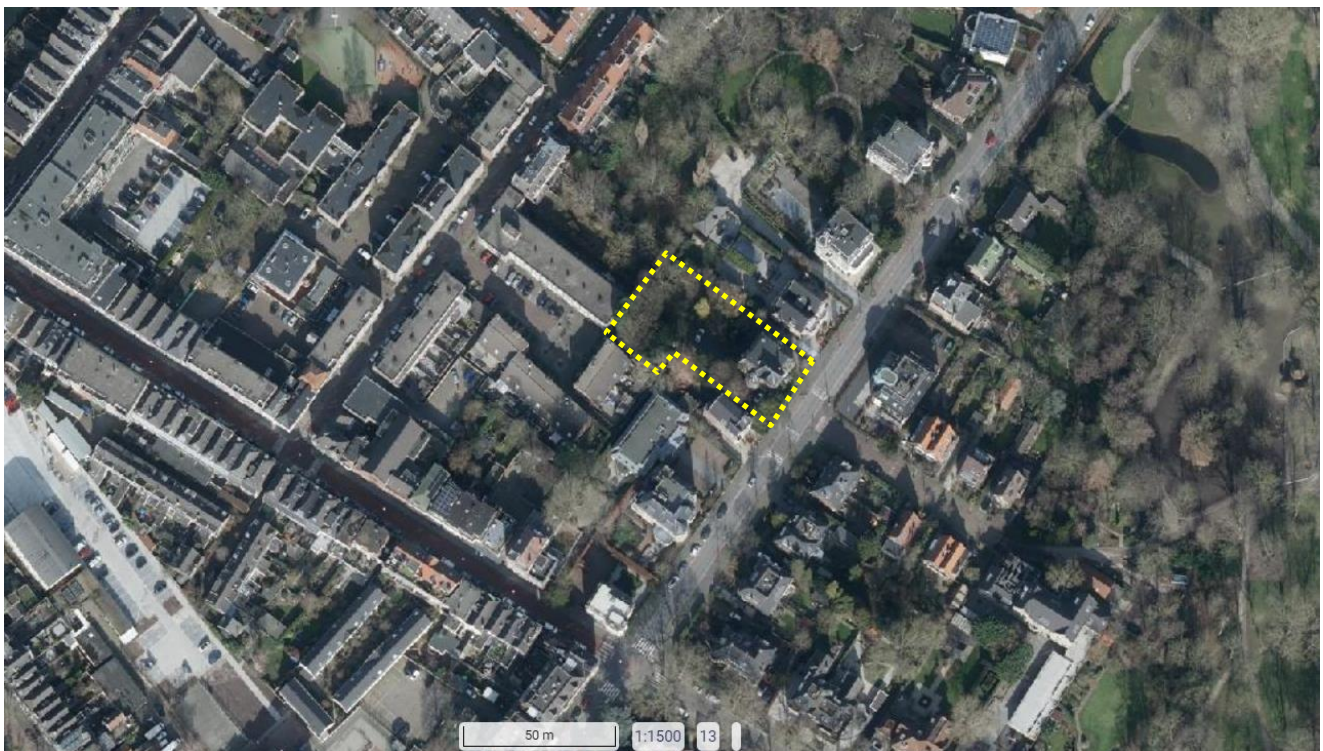
1.1 Bouwhistorisch onderzoek Villa Jorissen

In opdracht van de [REDACTED] heeft Rothuizen Erfgoed (onderdeel van Rothuizen Architecten en Adviseurs), hierna Rothuizen, een bouwhistorisch onderzoek naar Villa Jorissen te Dordrecht uitgevoerd. Dit onderzoek is volgens de *Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed* (Den Haag 2009) uitgevoerd. Het onderzoek is op een gecombineerd niveau van een bouwhistorische verkenning en opname uitgevoerd, de exacte diepgang van deze opname staat omschreven onder punt 1.3 'programma van onderzoek'.

Rothuizen heeft in het onderzoeksproces in eerste instantie contact gehad met de opdrachtgever en de betrokken bouwkundig adviseur de [REDACTED]. Daarnaast zijn ten behoeve van de voortgang van het onderzoek contacten gelegd met de diverse archiefinstanties zoals het Regionaal Archief Dordrecht, het archief van het Nieuwe Instituut in Rotterdam en het archief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed te Amersfoort. De onderzoeksresultaten zullen worden gebruikt ten behoeve van een mogelijke reconstructie van verschillende (interieur)onderdelen van de villa.

1.2 Achtergrond en uitgangspunten

Het monument is eigendom van de opdrachtgever. Deze is voornemens het interieur van de woning (gedeeltelijk) te reconstrueren. Het exterieur van de woning zal worden gehandhaafd.

kaart 1. Luchtfoto via PDOK viewer, datering (winter) 2021.

1.3 Programma van onderzoek

Bij opdrachtverstrekking is een globaal programma van onderzoek (pvo) overlegd. Een pvo is een vast onderdeel van bouwhistorische verslaglegging en zonder een volledig onderzoeksplan kunnen de resultaten in dit rapport niet in het juiste referentiekader worden geplaatst. Dit is de reden waarom een uitgebreider plan van onderzoek aan het rapport is toegevoegd. Het te onderzoeken object beperkt zich in dit rapport tot de bijbehorende onderdelen van het monument met het nummer 522300 (woonhuis / villa). De villa is onderdeel van het rijksmonumentale complex 522299 waar ook de nummers 522301 (koetshuis) en 522302 (tuinkoepel) bij behoren. Deze monumentale complexonderdelen zijn tevens beschermd maar vormen geen intrinsiek onderdeel van het onderzoek.

Overzicht administratieve gegevens

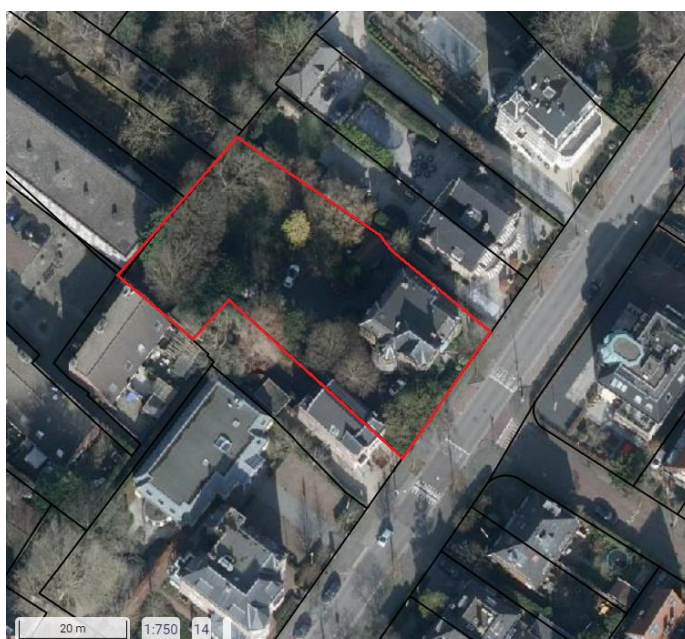
Opdrachtgever	
Positie opdrachtgever	
Adviseur	
Opdrachtnemer	Rothuizen Erfgoed
Bevoegd gezag	Gemeente Dordrecht
Adviescommissie	Welstands en monumentencommissie gemeente
Kadastrale object gegevens	Singel 97, 3311 PB Dordrecht
Formele status	Rijksmonument 522300, redengevende omschrijving onder hoofdstuk 2 'Bronmateriaal'
Toegankelijkheid object	Pand in particulier eigendom, niet openbaar toegankelijk.
Omschrijving onderzoeksobject	Twee bouwlagen met kap, in chaletstijl gebouwde stadsvilla. Nagenoeg vierkante plattegrond: 12,0m breed bij 12,5m diep (uitgezonderd erkers en tuinkamers).
Beschikbare (voor)onderzoeken/publicaties	Redengevende omschrijving 522300, Rijksdienst voor het Culturele Erfgoed; <i>De bewoningsgeschiedenis van Villa Jorissen, Samuel van Hoogstratensingel 97 te Dordrecht, Dordrecht, 2017.</i>
Beschikbaar gesteld bronmateriaal	Bestaande toestand tekeningen in Autocad d.d. 21 juni 2022.
Fasering	Fase 1: opstartwerkzaamheden; Fase 2: (digitaal) archiefonderzoek, verzamelen historische gegevens; Fase 3: globale opname ter plaatse; Fase 4: opstellen conceptrapport v1, ter beoordeling voor opdrachtgever en te gebruiken in gesprekken met gemeente; Fase 5: bouwsporen inventarisatie ter plaatse, afronden v1; Fase 6: opstellen definitief rapport v2.
Opleverdatum	Juli 2022

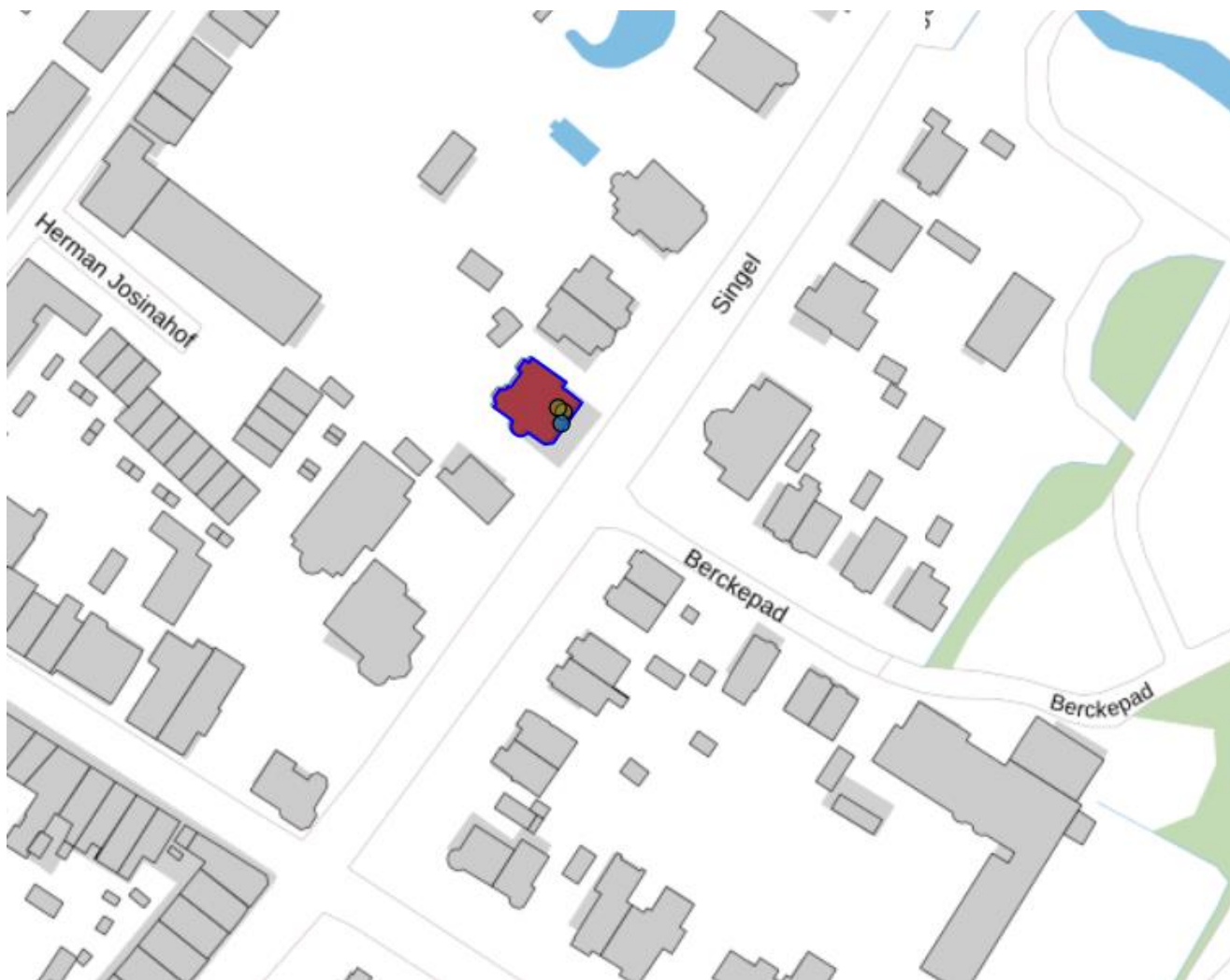
Begeleiding en toetsing van werkzaamheden	Werkzaamheden uitgevoerd door [REDACTED] Begeleiding door [REDACTED] toetsing door de gemeentelijke monumentencommissie
Openbaarheid van rapporten	Niet openbaar
Verstrekking en archivering	Rapport wordt digitaal geleverd (in pdf), er worden geen kopieën aan archiefinstanties verstrekt. Het rapport wordt niet wetenschappelijk gepubliceerd.
Auteursrechten	Rothuizen Architecten en Adviseurs
Publicatierechten	Opdrachtgever en auteur

Specificatie onderzoeksvraag

Doel van het onderzoek	Bouwhistorisch onderzoek op het niveau van een verkenning t.b.v. waardering van het onderzoeksobject op hoofdlijnen als geheel.
Gewenste niveau diepgang	Bouwhistorische opname op hoofdlijnen (ook wel bouwhistorische verkenning), met als uitgangspunt een opname bestaande toestand, globaal archiefonderzoek en doelgericht detailonderzoek op onderdelen – dat laatste indien noodzakelijk.
Waardestelling	Ja, voor bouwhistorische verkenning globaal in plattegronden volgens de systematiek van de richtlijnen bouwhistorie. Voor specifieke onderdelen in het interieur op basis van waarnemingen (foto's, schetsen en/of beschrijvingen). Beoordeeld op basis van: gaafheid (authenticiteit); opbouw; - ruimtelijke inrichting; bouwgeschiedenis; bouwstijl.
Onderzoeksvraag	Wat is de algemene (architectuur cultuur en gebruiks) historische waardering van het monument intern en extern? a) Welke (archief)gegevens en bronnen zijn er beschikbaar? b) Wat is de bestaande bouwhistorische toestand van het object? (staat los van technische toestand) c) Wat is de architectuurhistorie van het object, hoe is het object tot stand gekomen? d) Wat is de gebruikshistorie van het object? e) Wat is de bouwhistorische ontwikkeling van het object? f) Zijn er andere historische (deel)waarden van belang?
Aanvullende disciplines	In deze fase nog niet noodzakelijk, mogelijk in verdere uitwerking van planvorming: kleurhistorisch onderzoek, materiaalonderzoek.

Bronmateriaal	Digitale opvraag van archiefmateriaal, evt. locatiebezoek n.a.v. uitkomsten van digitaal materiaal. Aanvullende bezoeken worden met opdrachtgever afgestemd. 1 Regionaal archief Dordrecht opvraag in: Beeldbank; Bouwvergunningen; Archief. 2 RCE Amersfoort opvraag in: Beeldbank; Panddossier; Tekeningen archief. 3 HNI Rotterdam opvraag: Archief Willem Kromhout, KROM.110282176. Opvraag brongegevens lokaal historisch netwerk: Heemkundevereniging 'Oud-Dordrecht' o.a. voor gegevens over het huis en de plaatselijke geschiedenis.
Documentatietekeningen	Recente bestaande toestand tekeningen (plattegronden en gevels) zijn noodzakelijk voor het doen van opnames en het maken van een waardestelling. Schetsmatig kan er gewerkt worden met plattegronden van de makelaar, maar ingemeten bouwtekeningen zijn wenselijker. Er is in dit plan van onderzoek vooralsnog geen ruimte gereserveerd voor het vervaardigen van ingemeten tekenwerk.
Gebruik van afbeeldingen	Bestaande toestand afbeeldingen (in eigen beheer of van opdrachtgever, vrij van rechten), evt. gebruik van historisch beeldmateriaal (met datering, bij voorkeur vrij van rechten), bouwtekeningen, recente opmetingstekening (indien beschikbaar), bouwhistorische opname schetsen, bouwhistorische faseringschetsen.
Aanvullende onderzoeken	Nader aanvullend onderzoek is niet opgenomen in dit pvo

kaart 2. Basis Registratie Gebouwen (BAG): Singel 97 Dordrecht, geraadpleegd juni 2022.

Gebruiksdoel: woonfunctie

Oppervlakte: 149 vierkante meter

Status: verblijfsobject in gebruik

Hoofdstuk 2: Bronmateriaal

2.1 Monumentale status

Status: Rijksmonument

Nummer: 522300

Datum inschrijving: 24 december 2001

Onderdeel van complex: ja

Complexnummer: 522299

Redengevende omschrijving complex (522299).

Inleiding

COMPLEX bestaande uit een in de negentiende eeuwse schil van Dordrecht gesitueerd vrijstaand WOONHUIS van het type villa, een KOETSHUIS en een TUINKOEPEL. De vrijstaande villa is in 1893-1895 gebouwd in opdracht van de rentmeester/administrateur en kunstkenner [REDACTED]. De villa is een ontwerp van de Rotterdamse architect Willem Kromhout, die met deze villa zijn eerste bouwopdracht als zelfstandig architect realiseerde. Het pand is gebouwd in een fantasievolle, aan de Chaletstijl en de vroege Art nouveau verwante bouwstijl. Het interieur heeft ondanks verbouwingen nog veel van het oorspronkelijke karakter en de detaillering behouden. Het villacomplex is een opvallend onderdeel van de villabebouwing aan de Singel.

Omschrijving

De dicht aan de straat, achter een bijbehorende erfscheiding staande en er met de voorgevel op georiënteerde, vrijstaande villa heeft een achtertuin, waarin rechtsachter het huis het waarschijnlijk uit de bouwtijd van het huis daterend koetshuis en links in de tuin de waarschijnlijk evenoude tuinkoepel.

[...]

Waardering

Het complex is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de stedenbouwkundige en de architectuurhistorische waarde.

- Het complex is van cultuurhistorisch belang als een goed voorbeeld van representatieve laat negentiende-eeuwse woonhuisarchitectuur voor de welgestelden.
- Het complex heeft architectuurhistorische waarde omdat de villa een goed voorbeeld is van een bijzondere
- bouwstijl die karakteristiek is voor de bouwtijd, vanwege de bijzondere detaillering en materiaalgebruik, vanwege de samenhang tussen het exterieur en het interieur en als een goed voorbeeld van een vroeg werk van de befaamde architect Kromhout.
- Het complex heeft stedenbouwkundige en ensemblewaarde vanwege de situering en als een bijzonder onderdeel van de negentiende eeuwse stadsuitbreiding die van groot belang is voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Dordrecht. Het complex heeft ensemblewaarde vanwege de samenhang tussen de villa, de tuinkoepel en het koetshuis.
- Het complex is tevens van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en belangrijke delen van het interieur van de villa.

Gehele redengevende omschrijving Villa Jorissen (522300).

Inleiding

Een in de negentiende eeuwse schil van Dordrecht gesitueerd vrijstaand WOONHUIS van het type villa, met bijbehorende ERFSCHEIDING, hoofdonderdeel van het complex Villa Jorissen. De villa is in 1893-1895 gebouwd in opdracht van de rentmeester/administrateur en kunstkenner P.C. Jorissen. De villa is een ontwerp van de Rotterdamse architect Willem Kromhout, die met deze villa zijn eerste bouwopdracht als zelfstandig architect realiseerde. Het pand is gebouwd in een fantasievolle, aan de Chaletstijl en de vroege Art nouveau verwante bouwstijl. Het interieur heeft ondanks verbouwingen nog veel van het oorspronkelijke karakter en de detaillering behouden. De villa is een opvallend onderdeel van de villabebouwing aan de Singel.

Omschrijving

De in hoofdzaak vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken villa is opgetrokken in baksteen verlevendigd met siermetselwerk in gele en oranje verblendsteen en grijze hardsteen. De villa heeft twee, respectievelijk drie boven een souterrain staande bouwlagen onder met bouletpannen en leien gedekte schild en zadeldaken. De gevels zijn asymmetrisch en voorzien van rechtgesloten gevelopeningen. De boven een hardstenen sokkel staande, drie assige voorgevel heeft een relatief smalle, tweelaags ingangstravee in het midden, een even hoge bredere travee rechts en een hoger opgaande travee met dwarskap achter een puntgevel links ervan. De entree is samengesteld uit een hardstenen steektrap naar een rijk versierde deur. De onderzijde van de deur staat tussen hardstenen blokken, de bovenzijde tussen boven en zijlichten met kleurrijk glas in lood en verblendstenen dagkanten en hanekam. De rijk uitgevoerde deur is een aan drie decoratief gesmede gehangen opgehangen paneeldeur met glas in lood in de drie deurramen. Het middenraam staat achter een decoratief hekwerk van smeedijzer. De zijlichten staan binnen een geprofileerd kozijn en vormen een eenheid met het samengestelde bovenlicht. De entree staat onder de driezijdige houten erker van het boudoir. Deze is voorzien van schuine zijden, geschulpte onderranden en een half, met leien gedekt schilddakje. De geveldelen aan weerszijden van de middentravee zijn identiek op de bel étage en de eerste verdieping. De vensters op de bel étage zijn samengesteld uit een breed middenraam met smalle zijlichten en een smaller, driedelig bovenraam met glas in lood onder verblendstenen hanekam met sluit en aanzetstenen van natuursteen. De verdiepingsvensters hebben een driedelig bovenraam met glas in lood boven een raam met middenstijl. Deze vensters staan onder strekken met sluit en aanzetstenen. De gevel wordt aan weerszijden van de voet van de erker uitbundig versierd door een brede band van gele en oranje verblendsteen in decoratieve verbanden die wordt doorsneden door een dunne hardstenen cordonlijst. De bovenkant van de gevel is aan weerszijden van de erkerkap eveneens rijkelijk versierd met decoratief verwerkte verblendsteen en hardsteen, die voor een deel is uitgemetseld. De gevel wordt boven de middentravee en de rechter travee beëindigd door een houten gootlijst. Uit het dakschild hierboven steekt boven de erker een kleien houten dakkapel met wolfdak en boven het venster een grotere, deels gemetselde en onder een zadeldak staande dakkapel met een uitkragend houten voorschot en gevelteken. De linker travee heeft een tweede verdieping boven een houten cordonlijst, die ligt in het verlengde van de gootlijst er rechts van. De tweede verdieping heeft een gemetselde onderzijde met vakwerk en een houten geveltop met voorschot. Het vierdelige venster met glas in lood in de bovenramen ligt onder de rondboog van het voorschot dat wordt bekroond door een gevelteken. Omdat de muurdam rechts van het venster iets breder is loopt het dakschild hier verder door. Uit dit dakschild steekt een gemetselde schoorsteen met gele banden.

In de afgesloten linker gevelhoek staat op de begane grond een venster binnen een verblendstenen omlijsting. De eerste verdieping bevat een balkondeur onder een met glas in lood ingevuld bovenlicht. De openslaande balkondeuren staan achter een balkon met houten balustrade, die door middel van gestileerde draken van smeedijzer met de balkonrand is verbonden. De minder scherp afgesloten hoek van de derde verdieping heeft een onderkant met gekruiste regels het vakwerk. Het venster hierboven staat onder een houten gevelbeëindiging.

De eveneens drie traveeën tellende linker zijgevel heeft een hoog opgaande rechter travee met puntgevel die vergelijkbaar is met de linker travee van de voorgevel, maar heeft twee kleine ronde gevelopeningen in plaats van vensters in de eerste twee bouwlagen. De middentravee is een over twee bouwlagen doorlopende

vijfzijdige serre, die op de bel etage half rond is en is voorzien van een gemetselde onderbouw met een bovenrand van geglazuurde steen en een ononderbroken vensterreeks van acht ramen met glas-in lood in de bovenramen onder een ver uitkragende halfronde dakrand die steunt op met snijwerk versierde, met de raamstijlen corresponderende schoren. De verdieping is vijfzijdig en bevat twee vensters met onder het driedelige bovenraam met glas in lood een raam met middenstijl. De uitgemetselde schoorsteen in het midden is verlevendigd door accenten van gele en rode steen. De vijfzijdige kap is gedekt met leien in maasdekking. De linker travee heeft in beide bouwlagen een onder strek staand rechtgesloten venster. Dit geveldeel wordt beëindigd door een uitgemetselde rand met verblendsteen en een geprofileerde gootlijst. Uit het dakschild hierboven steekt een eenvoudige, waarschijnlijk toegevoegde rechthoekige dakkapel

Ook de achtergevel wordt versierd door banden van gekleurde steen en heeft als gevelbeëindiging een uitgemetselde gevelrand van gele en rode verblendsteen, waarop de dakgoot ligt. Tegen de licht risalerende rechter gevelpartij staat een vijfzijdige erker met een houten onderbouw. De erker draagt een balkon met houten balustrade, waarop een stel openslaande deuren onder driedelig bovenlicht uitkomen. Uit het met kruispannen gedekte dakschild hierboven steekt een toegevoegde rechthoekige dakkapel met openslaande ramen. Het bredere, iets terugliggende linker geveldeel bevat geheel links een boven een houten trap en onder bovenlicht staande glasdeur met smeedijzeren raamhek. Links van de deur een vierruits venster onder een segmentboog en met baksteenmozaïek ingevulde boogtrommel. Het uitpandige, door een lessenaardak afgesloten portaal met venster hier links van, is opgetrokken in baksteen en heeft een op de tuin gerichte houten windvang met raam, die een boven een met grestegels beklede trap staande, getraliede glasdeur uit de wind houdt. Het linker deel van het lessenaardak rust op een houten schoor. De linker gevelpartij bevat op de verdieping een venster en een balkon met een betonnen onderstel en houten balustrade, waarop onder driedelig bovenlicht staande balkondeuren uitkomen. Uit het dakschild hierboven steekt een toegevoegde rechthoekige dakkapel.

De rechter zijgevel wordt evenals de andere gevels verlevendigd door banden van rode en gele verblendsteen en staat boven een trasraam met geglazuurde bovenrand. De rechter zijde bestaat uit een vrijwel blinde linker travee en een risalerende rechter travee. De linker travee bevat slechts een getoogd venster op de bel étage en wordt beëindigd door een op klossen rustende gootlijst. In de risalerend rechter travee staan twee keldervensters, twee traplichten, een smal en hoog venster met tralies, een klein venster en een niet oorspronkelijk, liggend venster. Dit geveldeel wordt beëindigd door een uitgemetselde rand, waarop de geprofileerde gootlijst ligt. Uit het dakschild hierboven steekt links een op de dakvoet staande houten dakkapel met zadeldak, glas in-lood in het driedelige venster en iets meer naar rechts een kleinere dakkapel met wolfdakje.

Het interieur is voor een belangrijk deel in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven, en heeft onder meer diverse paneeldeuren binnen geprofileerde omlijstingen. De houten paneellambrizingen sluiten in kleur en vormgeving aan op de deuren. Ook in het inwendige is gebruik gemaakt van glas in lood. Het ingangsportaal bevat een trap met bordes van marmer, een paneeldeur en lambrizingen onder de met liggende schijnvoegen verlevendigde wanden. Tussen het portaal en de achterliggende hal met korfboogvormige toog staat een paneeldeur met roedenverdeling in het deurraam. De deur staat tussen met glas in-lood ingevulde boven en zijlichten. De gelambrizeerde wanden van de hal zijn vergelijkbaar met die van het portaal. De paneeldeuren naar de diverse ruimtes staan onder een paneelfries. Het plafond is versierd met renaissance ornamenten. Twee door een houten profielstijl van elkaar gescheiden deuren voeren naar kamers, die door middel van openslaande paneeldeuren van elkaar zijn gescheiden. Deze kamers en suite links van de hal en de gang zijn voorzien van koven, paneellambrizingen en parketvloer. De achterkamer is bovendien voorzien van een bijzonder houten plafond met in reliëf uitgevoerde achtpuntige sterren. De halfronde erker in de voorkamer heeft een eenvoudig gekoofd stucplafond met geprofileerde cirkels. Vanuit de hal is via een paneeldeur met samengesteld raam de gang naar de achterdeur te bereiken. Deze gang is ook voorzien van paneellambrizingen en heeft een vloer die bedekt is met tegels. In de hal een tweedelige houten steektrap met tussenbordes en strokenlambrizingen aan weerszijden. De linker wand is aan de onderkant voorzien van een lambrizing, terwijl de bovenkant bestaat uit een reeks klimmende vensters met geprofileerde kozijnen en een invulling van glas-in lood. De trap heeft aan weerszijden balustrades met trappalen, gedraaide spijlen en geprofileerde handlijsten. Het de

horizontale beëindiging van het trapgat op de eerste verdieping is afgetimmerd met brede profiellijsten, waarop houten balustrades staan als die van de trap. Op de verdieping een hal met versierd stucplafond, lambrizingen, een groot aantal paneeldeuren binnen profiellijsten rondom de halruimte en een toog. Deze segmentboogvormige toog rust op getrapt klimmende, gemetselde consoles en draagt aan de voorzijde de tekst "Dat uwe ogen open zijn, dag en nacht over dit huis" (2 Kron. 6 20). De vertrekken op de eerste verdieping zijn onder meer voorzien van eenvoudige lambrizingen, een schouw van zwart marmer (kamer linksvoor), een stucplafond met versiering in reliëf (kamer linksachter), een stucplafond en een hoog tegen de wand staande, ver uitkragende en op consoles rustende hangboezem met rondboog (kamer linksmidden) een vertrek met een meer eenvoudige schouw van zwart marmer, alsmede een toilet en een badkamer, die beide zijn voorzien van de oorspronkelijke tegellambrizing met gestileerde blad- en bloemmotieven en een geprofileerde bovenrand. De trap naar de tweede verdieping is eveneens tweedelig met een tussenbordes en bestaat uit dezelfde onderdelen als de andere trap, wat ook geldt voor de balustrade rondom het trapgat. De hal bezit een stucplafond en een koperen fonteintje met keramisch achterbord en waterbekken van handgeschilderd Delfts Blauw. Ook hier paneeldeuren binnen profiellijst. Het vertrek linksvoor heeft een samengesteld houten plafond met kraaldelen. Verder onder meer diverse geprofileerde koven, geprofileerd lijstwerk en een kelder die is voorzien van troggewelfjes en een met plavuizen bedekte vloer.

De erfscheiding wordt gevormd door eenvoudig ijzeren hekwerken, die staan op lage gemetselde muurtjes en tussen eveneens gemetselde kolommen met uitkragende koppen.

Waardering

De villa met bijbehorende erfscheiding is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de stedenbouwkundige en de architectuurhistorische waarde.

- De villa is van cultuurhistorisch belang als een goed voorbeeld van representatieve woonhuisarchitectuur voor de welgestelden.
- De villa heeft architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een bijzondere bouwstijl die karakteristiek is voor de bouwtijd, vanwege de bijzondere detaillering en materiaalgebruik, vanwege de samenhang tussen het exterieur en het interieur en als een goed voorbeeld van een vroeg werk van de befaamde architect Kromhout.
- De villa heeft stedenbouwkundige en ensemblewaarde vanwege de situering en als een bijzonder onderdeel van de negentiende eeuwse stadsuitbreiding die van groot belang is voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Dordrecht. De villa heeft ensemblewaarde vanwege de samenhang met de tuinkoepel en het koetshuis.
- De villa is tevens van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en belangrijke delen van het interieur.

2.2 Bronmateriaal bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Er is per mail navraag gedaan naar beschikbare brongegevens in het archief en depot van de RCE. Aldaar is bevestigd dat er sinds de inschrijving (2001) geen panddossier is aangelegd. Daarmee wordt bevestigd dat er sinds inschrijving in het rijksmonumentenregister geen bouwactiviteiten aan het pand hebben plaatsgevonden, of althans dat eventuele activiteiten niet (via het vergunningenloket van de gemeente) gemeld zijn bij de RCE.

Er is tevens in de bibliotheek en op de beeldbank van de RCE gezocht naar bronmaterialen. De bibliotheek had geen specifieke werken over Villa

Jorissen beschikbaar, echter wel diverse geschreven werken van architect Willem Kromhout (14 stuks, uit de periode 1895-1939) welke voornamelijk over architectuurtheorie en prijsvragen gaan. Ook de beeldbank blijft in bronmateriaal achter: naast de kadastrale minuuts van Dordrecht met bijbehorende aanwijzende tabellen (gemaakt in 1817-1832) en een fotografische opname van de voorgevel van de villa uit 1996 voor het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) kent de beeldbank geen bronnen. Op de zoekterm '(Willem) Kromhout' komen in de beeldbank vooral tekeningen van de restauratie van de Sint Janskerk Gouda naar voren. Daarnaast een enkele afbeelding van een door Kromhout ontworpen gebouw.

afb. 1. [REDACTED] Villa Jorissen gefotografeerd voor Monumenten Inventarisatie Project, 1994, bron: Beeldbank RCE, nr. 320412.

afb. 2. [REDACTED] Foto van Villa Joyau te Bosch en Duin toegeschreven aan Willem Kromhout (1901), 2010, bron: Beeldbank RCE, nr. 558016. Opmerkelijk detail is dat deze villa vrijwel geheel is voorzien van pleisterwerk, iets waar de architect doorgaans op tegen was omdat het 'natuurlijk schoon' van de baksteen verhult.

2.3 Regionaal archief Dordrecht

Meer gegevens over de (bouw en gebruiks)geschiedenis van Villa Jorissen is te vinden in het Regionaal Archief Dordrecht (RAD). Diverse archieftoegangen zijn uitvoerig geïnventariseerd en bruikbare bronmaterialen worden hieronder per archieftoegang weergegeven. Veel van de bronmaterialen zijn enkel onder auteursrechten via de digitale archiefontsluiting te raadplegen en dus niet rechtenvrij te gebruiken in dit rapport. De specifieke digitale toegang (weblink) per bron wordt daarom in het overzicht meegenomen.

20 Notariële archieven van Dordrecht (RAD)

Dossiernr	Inv. nr.	Datering	
	2248	1913-1914	https://proxy.archieven.nl/46/C8EE4255A6794E5FB76CF4ACA43340FE
Ontsluiting	Inv. 1. Periode 1589-1915 / 126. Otto Willem Pieter van Tussenbroek / nr. 2248		
Inhoud	Overlijden van moeder C.A. van den Broek in 1912, in 1913 wordt bij de notaris e.e.a. aan zaken geregeld. Er is onder andere een boedelbeschrijving van het huis opgesteld.		

209 AFDELING BOUW EN WONINGTOEZICHT VAN DE GEMEENTE DORDRECHT (RAD)

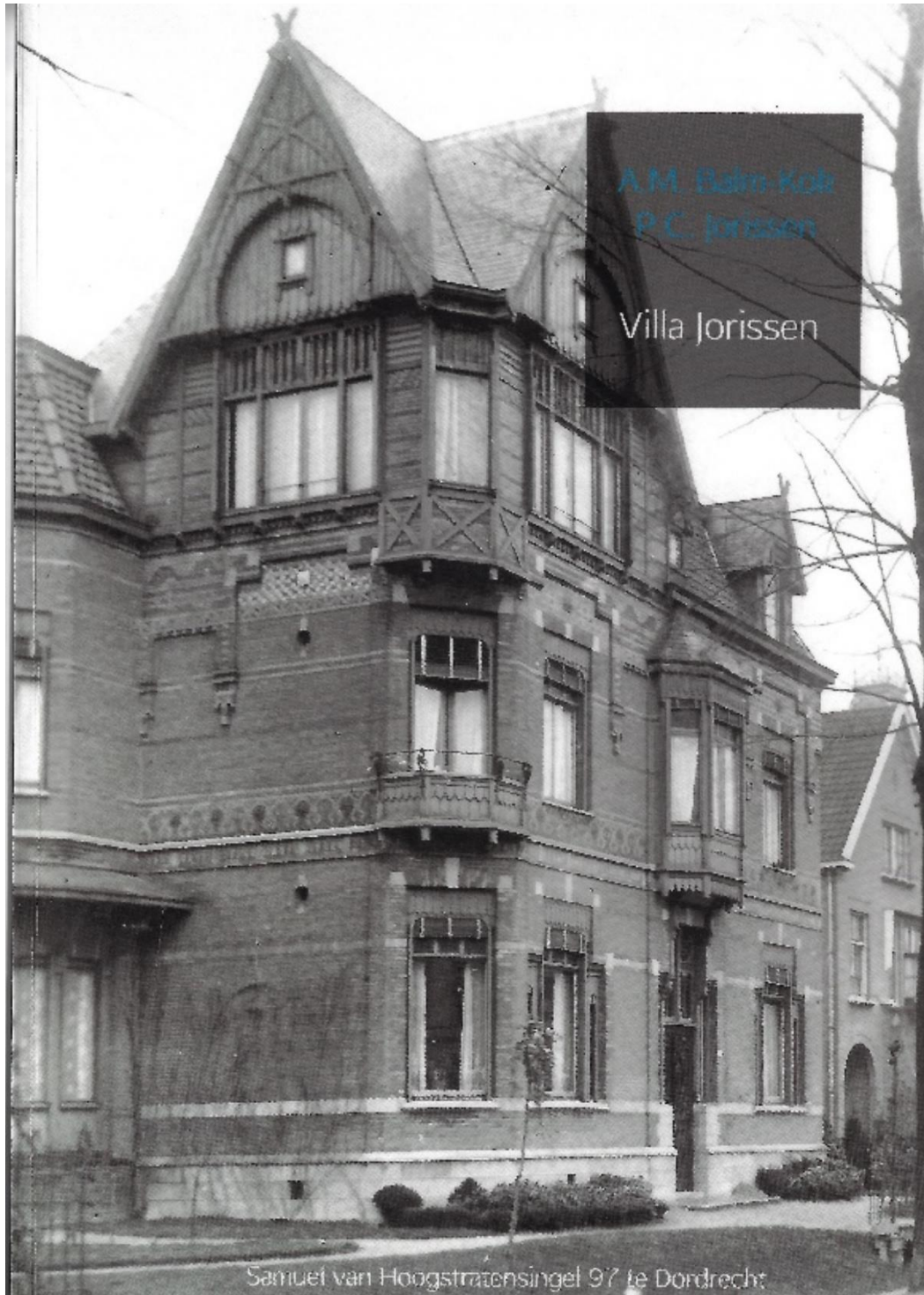
Dossiernr	Inv. nr.	Datering	
83	194-195	1893	https://proxy.archieven.nl/46/C7CC391C445E4D9385E5C4BAE74AC8E3
Inhoud	Registers houdende aantekening van de aangevraagde en verleende bouwvergunningen p. 191: aanvraag no. 194, aanvraag herbouwen van vrijstaand woonhuis		
172	398	1894	https://proxy.archieven.nl/46/B7A256DC95E34326BC3EDBD3F75AB78E
Inhoud	Tekeningen behorende bij de bouwaanvragen, per jaar gerangschikt op nummer van bouwaanvraag		
105	146 / 362	1904	https://proxy.archieven.nl/46/C7DF144EA5CC458DB6F16AC3A7039157
Inhoud	Registers houdende aantekening van de aangevraagde en verleende bouwvergunningen 146 / 362: cementen van zijgevel		
111	339	1907	https://proxy.archieven.nl/46/BB4442C7A11741C4AD3E7E0D9B871F1C
Inhoud	Registers houdende aantekening van de aangevraagde en verleende bouwvergunningen 339: 2 nieuwe landhoofden brug		
113	207/155	1908	https://proxy.archieven.nl/46/20E1A84C1B9849D3A32E87B53AD58233
Inhoud	Dubbel kozijn in zijgevel woonhuis plaatsen		

1323 Collectie bouwtechnische en planologische kaarten Gemeente Dordrecht (RAD)

Dossiernr	Inv. nr.	Datering	
4994d	7923	1969	https://proxy.archieven.nl/46/47B356AD20BA466EAF02C7B23A2475B4
Inhoud	Zijn alleen te raadplegen op de studiezaal in verband met het auteursrecht: Nieuwe eigenaar, verbouwing intern. Gemeente plaatst in 1970 een betonnen schutting		
4994c	7922	1941	https://proxy.archieven.nl/46/619BE536361A4537B0954605A4213615
Inhoud	Aanvraag voor restauratie van een berging / houten loods voor tuingeredschap, beschadigd door afbreken van schutting. 1 blauwdruk		
4994b	7921	1927	https://proxy.archieven.nl/46/1BDAE381038D4A55AA054D7C08FBBDoD
Inhoud	Intere verbouwing, div. kozijnen vervangen, brug vervangen voor betonnen brug, gedateerd 17 februari 1927. Eigenaar perceel / villa: Van den Broek. Aanvrager: ir. J.J. van de Broek, te Julianalaan 8 Utrecht (civiel ingenieur). Er zitten enkele blauwdrukken in het digitale archief.		
4994a	7920	1924	https://proxy.archieven.nl/46/AA2B2C3BBC86411FB07D2AD148D32F05
Inhoud	Aanvraag herstellen van de brug over het water waarvoor twee nieuwe palen aan openbare weg te slaan.		
4994oa	7919	1907	https://proxy.archieven.nl/46/1F8FAEE5A6864050ADEDB758ED39D2EC
Inhoud	Bouwaanvraag voor een brug 23 april 1907, bouw van villa Singel 97 Calques van ontwerptekeningen Willem Kromhout, blauwdruk voor maken landhoofden voor brug.		

DEEL I: INLEIDING

In het overzichtswerk 'De bewoningsgeschiedenis van 'Villa Jorissen'. Samuel van Hoogstratensingel 97 Dordrecht' van [REDACTED] (2017) wordt veelvuldig gebruik gemaakt van een deel van bovenstaande archieftoegangen. Ook de toegangen die met auteursrechten zijn belast zijn in dit werk opgenomen. T.a.v. het gebruik van deze bronmaterialen zal daarom in dit rapport ook verwezen worden naar het overzichtswerk uit 2017.

afb. 3. [REDACTED] Kaft van het overzicht 'bewoningsgeschiedenis' van Villa Jorissen.
Op de kaft een foto van de net opgeleverde villa circa 1895, 2017, bron: eigen collectie.

2.4 Het Nieuwe Instituut Rotterdam

Omdat de meeste architectenarchieven na 1850 zijn gedeponeerd in het Nieuwe Instituut te Rotterdam is contact geweest met de archivaris aldaar. Uit de inventaris van Willem Kromhout (KROM) komt naar voren dat er slechts enkele interieurschetsen (ontwerpen) en aanverwante tekeningen van Villa Jorissen beschikbaar zijn. De archivaris bevestigde dat er, voor zo ver de inventarisbeschrijving kon aangeven, geen bouwtekeningen of bestekken beschikbaar waren van de villa. Het zou mogelijkkerwijs de moeite waard zijn om de inventaris van het Kromhout archief (vanaf ca. 1893 tot ca. 1910) handmatig door te lopen om zodoende 'blind' archiefmateriaal mogelijk boven water te verkrijgen. Dit is echter een tijdrovende klus zonder

een gegarandeerde positieve uitkomst. Er is voorsnog besloten dergelijke activiteiten uit te stellen tot na oplevering van het eerste rapport.

De eerder genoemde schetsen en tekeningen (met name uitgegeven door Kromhout voor Architectura et Aemistica) zijn digitaal beschikbaar en in hoge resolutie aangekocht.

Kromhout had zijn architectenbureau gevestigd in Amsterdam. Er is door de digitale inventaris van het gemeentelijk archief Amsterdam gezocht naar eventuele reststukken behorende bij de inventaris van de architect. Echter is de kans zeer klein dat hier daadwerkelijk bruikbare archiefmaterialen naar boven komen.

afb. 4. [REDACTED], Een interieurontwerp voor een van de ruimtes op de bel etage (vermoedelijk het kantoor of spreekkamer). Of dit ontwerp ook daadwerkelijk is uitgevoerd is niet geheel duidelijk, 1895, bron: Collectie HNI, nr. KROM 15 10.

DEEL II: Historische context

afb. 5. [REDACTED] Kaart van Dordrecht uit "Tooneel der Steeden", 1652, bron: Universiteit Groningen. In een gordel om de stadsmuur en -gracht ligt een reeks van gecultiveerde gronden (voornamelijk tuindersbedrijven), met pijl is de globale locatie van het perceel 'Villa Jorissen' aangegeven.

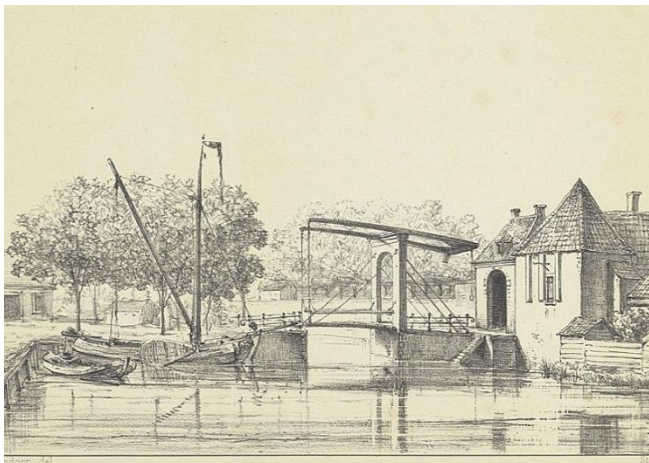
Hoofdstuk 1: Ontwikkeling van Dordrecht

1.1 Ontstaan van Dordrecht

Dordrecht is ontstaan als haven en handelsnederzetting in een moerasachtig gebied waar de rivieren de Oude Maas, het Wantij en de Merwede samen kwamen.¹ De plaats werd gesticht op een plek waar bovengenoemde wateren samen met de (huidge) Biesbosch tezamen een natuurlijk maar drassig eiland vormden. Door het eiland liepen van water naar water diverse kleinere waterlopen en veenkreken. De stad ontleent haar

¹ R. Stenvert c.s., *Monumenten in Nederland. Zuid-Holland*, Zwolle 2003, pp.139-140

naam aan een van die reeds verdwenen veenkreeken, Thuredrech, wat zoveel als 'doorwaadbare plaats aan de Thure' betekent. De stad is vermoedelijk ontstaan in de elfde eeuw na Christus en kreeg in 1220 bevestiging van stadsrechten door graaf Willem I.² Dordrecht stond sinds de dertiende eeuw landelijk bekend als stapelplaats voor producten als wijn, hout en graan.³ Door de gunstige ligging op een plaats waar goederenoverslag vanaf zee op de binnenwateren kon plaatsvinden werd die functie door de eeuwen heen een van de belangrijkste in de geschiedenis van de Hollandse stad.⁴ De stapelrechten, ook met name voor bouwmaterialen die over water werden vervoerd, gaven de stad een belangrijke rol in de ontwikkeling van de Nederlandse bouwnijverheid. Totdat de Sint Elisabethsvloed, in 1421, het achterliggende gebied in een ruk wegveegt. De haven van Rotterdam neemt veel van de Dordtse handel over, maar grote spelers als Amsterdam en Antwerpen vinden vanaf medio vijftiende eeuw hun weg naar de wereldhandel. Dordrecht zal de rijke positie die het innam tussen 1350 en 1450 niet meer kunnen herstellen.

afb. 6. [redacted], Vriesepoort met ophaalbrug in Dordrecht (in kaart van J. Blaeu aangeduid met 'v'), nabij het perceel waar later Villa Jorissen gebouwd is, 1872, bron: Rijksmuseum collectie prenten, nr. RP P 1973-42.

Na het verliezen van de belangrijke handelspositie was Dordrecht een periode lang een slapende stad. Tot het einde van de zestiende eeuw wanneer Dordt het toneel werd voor een reeks van belangrijke sociale en politieke gebeurtenissen.⁵ Zo werd de stad gekozen als locatie voor de Eerste Vrije Statenvergadering in 1572 en speelde ze een belangrijke rol in de Reformatie en het huisvesten van legio watergeuzen. In de Tachtigjarige Oorlog had ze een sleutelpositie in de verdediging van Zuid Holland, waardoor Dordrecht tot en met de Tweede Wereldoorlog over een eigen kazerne beschikte.

Het eiland waarop de middeleeuwse stad ontstond wordt omsloten door de wateren Merwede, Hollands Diep, Dordtsche Kil en Oude Maas. Bij talrijke waterlopen tussen deze grotere structuren waren naast de grote stad kleinere nederzettingen op hetzelfde eiland te vinden. Toch was de Dordtse ondergrond veelal te drassig voor grote uitbreidingen. Ook de eerder genoemde vloed in 1421 maakte niet veel goed. Pas in 1603 start men met het inpolderen van verloren grondgebied.⁶ Circa 1663 is het eiland volledig ingepolderd en (land)bouwrijp. Onder andere de gebieden rondom de nederzetting Dubbeldam (aan de veenkreek de Dubbel) en het achterland behoren weer tot het Dordtse gebied. Geografisch gezien ligt de huidige stad op de oevers van de eerder genoemde veenkreek Thure maar sinds 1970 bestaat de gemeente, met het toevoegen van de gemeente Dubbeldam ten zuidoosten en een deel van de gemeente Sliedrecht, een gebied zo groot als het gehele eiland. Sinds 1806, nadat Geertruidenberg onderdeel werd van de provincie Noord Brabant, is de plaats de oudste Zuid-Hollandse stad.

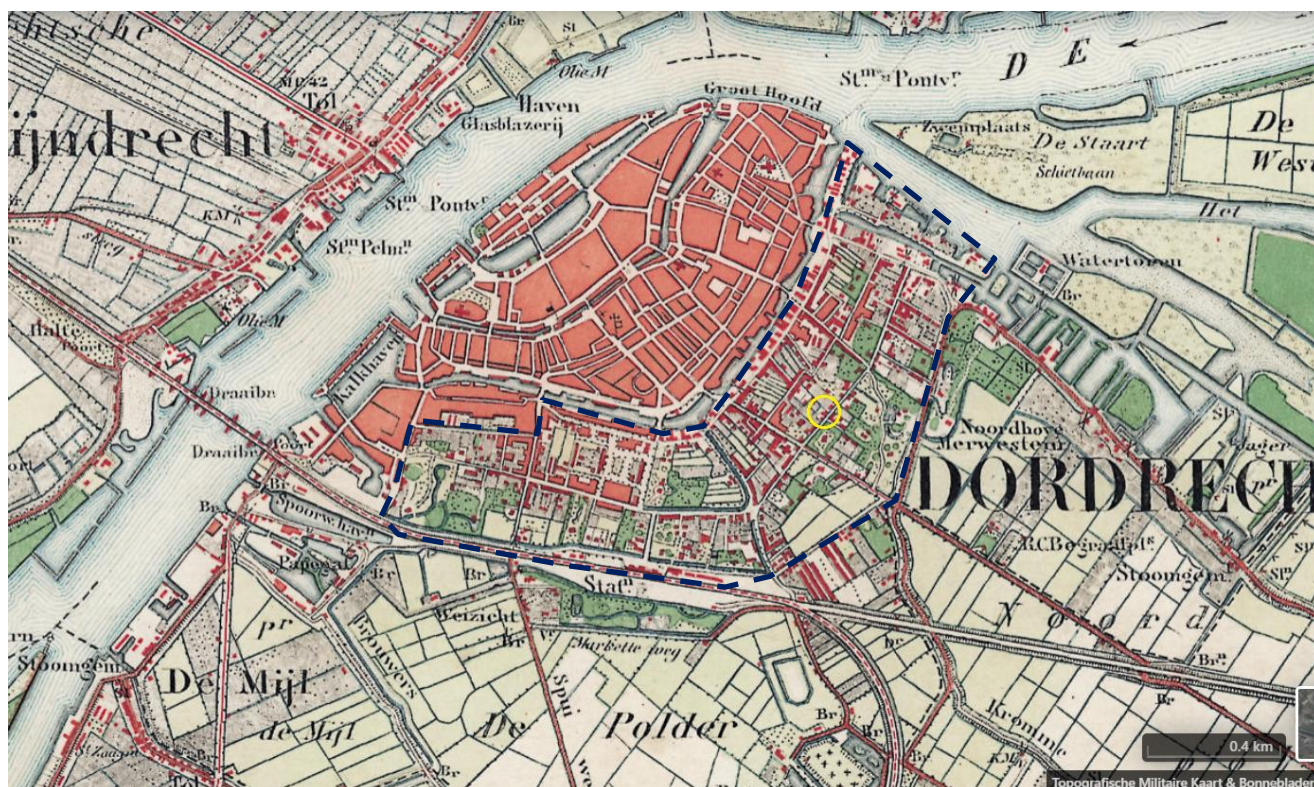
2 [redacted] *Geschiedenis van Dordrecht 1572 tot 1813*, Dordrecht 1996, p. 22

3 [redacted] *Geschiedenis van Dordrecht tot 1572*, Dordrecht 1996, pp. 74-85

4 Kranten databank Delpher, <https://www.delpher.nl/>, 'Het Geheugen', *Geschiedenis van Dordrecht in vogelvlucht*

5 [redacted] 1996, pp. 89-100

6 [redacted] 1996, pp. 89-100

kaart 3. Topografische Militaire Kaart en Bonnenbladen, Dordrecht met aanleg negentiende eeuwse ring (stippellijn). Villa Jorissen, dan nog niet gebouwd, binnen gele cirkel, ca. 1875, bron: Topotijdreis.nl

1.2 Negentiende eeuw: ontwikkeling van de modern tijd

Dordrecht heeft in haar geschiedenis meerdere grote epidemieën overleefd. Toch waren het diverse van deze uitbraken, waaronder de cholera epidemieën in het begin van de negentiende eeuw, die resulteerden in het definitief verdwijnen van de grachten.⁷ Ter vervanging werden er riolen en waterleidingen aangelegd die de, op dat moment nog binnen de middeleeuwse stadsmuur behorende, binnenstad voorzien van de broodnodige afwatering. Toen in 1872 de Staatsspoorwegen de stad voorzagen van een spoorlijn en een tweede klasse standaardstation (naar ontwerp van K.H. van Brederode en N.J. Kamperdijk) namen de ijzeren wegen de rol van transport over water vrijwel geheel over.⁸ Het veranderde het karakter van Hollands' oudste stad

van een welvarende handelspositie naar een arme
industriestad.

De inpoldering van het achtergebied, waar al in de zeventiende eeuw werd gestart, werd definitief met het aanleggen van diverse dijken langs de grote waterwegen. Hierdoor kon het gebied direct buiten de stad weer in gebruik worden genomen. Er was echter vooral behoefte aan land en tuinbouwgrond buiten de oorspronkelijke middeleeuwse grachten, waardoor grootschalige (woning)bouwprojecten lang uitbleven. Het stelsel van dijken bracht een geheel nieuwe landschappelijke structuur met zich mee, waardoor vele van de kleinere waterlopen en drassige moergronden definitief verleden tijd waren. Aan het meest zuidelijke deel voorbij de binnenstad ontstond al in de achttiende eeuw semi-industriële nijverheid op verschillende werven. De daaruit ontwikkelde Kalkhaven was lange tijd het

7\

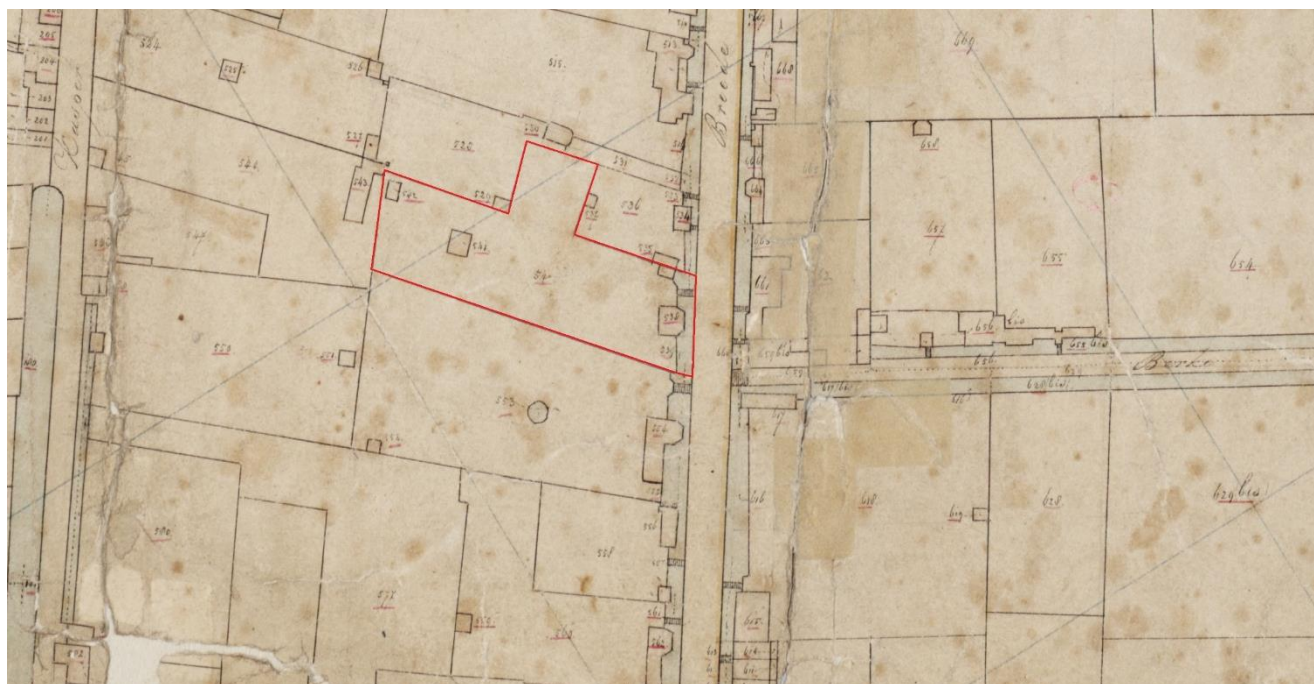
1996, pp. 89–100.

8 SteenhuisMeurs, *Station Dordrecht. Cultuurhistorische waardestelling*, 2014, p. 5

industriëel centrum van de stad en de enige bouwprojecten in het gebied waren gerelateerd aan deze functie. Pas in de negentiende eeuw, met name vanaf de tweede helft van die eeuw, ving de grootschalige bebouwing van het achterland buiten de voormalige stadsmuur pas echt aan. Naast de industriële ontwikkelingen aan de rivier werd de negentiende eeuwse gordel om de binnenstad het startsein van het steeds verder dichtbouwen van het ooit zo groene Dordtse achterland.

kaart 4. Detail van kaart 3, in geel kader het perceel van P.C. Jorissen, bron: Topotijdreis.nl

kaart 5. Kadastrale minuut Dordrecht sectie C (uitsnede). De singel van Dordrecht was in deze periode volop in ontwikkeling, waarbij er villa's en buitenhuizen als paddestoelen uit de grond schoten. In het rode kader het door P.C. Jorissen in 1871 aangekochte perceel met nummer 539, waar op dat moment enkel een 'tuinkoepel' op staat, bron: Beeldbank RCE, nr. MIN08037C02

1.3 Singels en negentiende-eeuwse woningbouw⁹

Door de opkomst van het openbaar vervoer werd het steeds eenvoudiger om binnensteden te verbinden met het directe achterland. Verbindingen per spoor en regionaal via trams en buslijnen resulteerden, in combinatie met de relatief lage grondprijzen net buiten de stad, in een landelijke bouwhausse in ringen buiten de oude stadsmuren. In keurig aangelegde stadsparken, verkavelingen en aan rondgaande wegenstructuren als singels en lanen werden vele steden in de tweede helft van de negentiende eeuw verrijkt met een nieuwe stadsring. De ringen werden in de meeste gevallen gedomineerd door villa's en buitenplaatsen, die in architectuur en opzet vaak duidelijk teruggrepen op historische bouwstijlen.

De ontwikkelingen in Dordrecht waren in dit opzicht niet anders dan elders in het land. Asymmetrische architectonische ontwerpen, sterke relaties met de natuur en een groot bewonerscomfort waren kernwaarden van villawoningbouw die vanaf 1840 veelal leidend waren voor de architect.¹⁰ Het devies om vooral schilderachtige en romantische bouwwerken te plaatsen is dan ook volledig van toepassing op de negentiende eeuwse stadsring van Dordrecht. Inspiratiebronnen werden, vooral aan het eind van de eeuw, vooral gevonden in Engelse landschapsarchitectuur (cottages) en de vigerende architectuur stond met name tegen de eeuwwisseling in het teken van de uit Duitstalige gebieden overgewaaid chaletstijl.¹¹

⁹ [redacted] c.s., *Bouwen in Nederland 600-2000*, Zwolle 2007, p. 534 535
¹⁰ [redacted] a 2007, p. 535

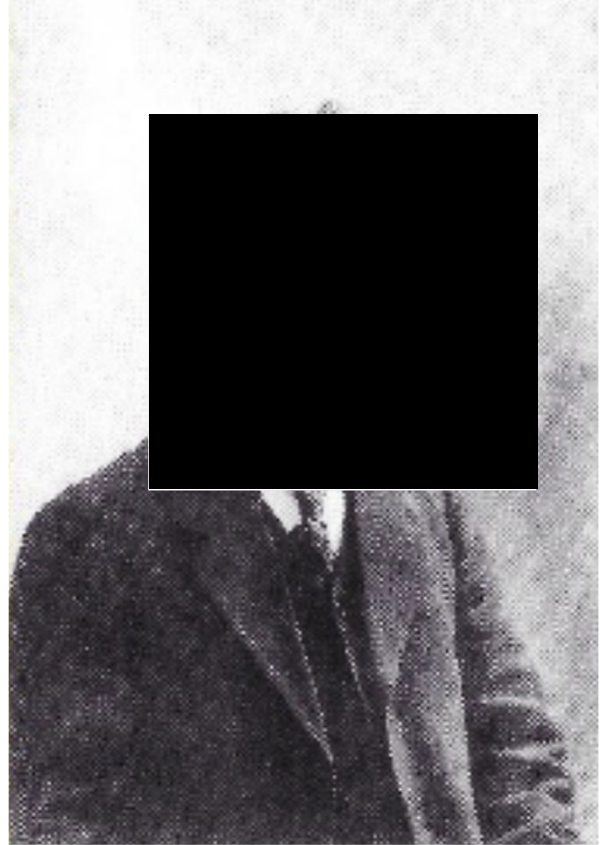
¹¹ [redacted] Rotterdam 1992, p. 107

Hoofdstuk 2: Architect Willem Kromhout

2.1 Biografie 'Willem Kromhout Czn.'

In een uitgebreid naslagwerk van schrijver [REDACTED] uit 1992 wordt de architectuurovertuiging, het leven en het oeuvre van architect Kromhout reeds uitvoerig en vrij compleet besproken. Dit boek is voor het voorliggende hoofdstuk als inspiratiebron gebruikt. Om geen herhaling van dit overzichtswerk te willen zijn, worden enkel de voor Villa Jorissen belangrijkste ontwikkelingen besproken.

Willem Kromhout wordt als zoon van timmerman Cornelis Kromhout (1836-1886) geboren op 10 mei 1864 aan de 1^e Diergaardestraat 712 te Rotterdam.¹² Nadat de familie kortstondig in Utrecht woont (1865-1867) vertrekken ze in 1867 naar Nederlands Indië waar Willem Kromhout op diverse eilanden zijn vroege jeugd beleeft. In 1874 verlaat hij Java als 10-jarige passagier op een koopmansschip en komt na een klein jaar aan bij het woonhuis van zijn grootouders in Gouda. In 1878 start hij met zijn opleiding aan de Haagsche Ambachtsschool waar hij mag resideren onder het dak van de schooldirecteur H.L. Boersma. Aan zijn talent voor tekenen werd niet voorbijgegaan en in 1881 (toen 17 jaar oud) werd Willem Kromhout geïnstalleerd als tekenaar op het architectenbureau Herman Wesstra (1843-1911) in Den Haag.

afb. 7. Portret Willem Kromhout in jongere jaren, bron: I. Jager, *Willem Kromhout Czn.*, Rotterdam 1992

¹² [REDACTED] p. 131. Deze 'Diergaardestraten' lagen achter de voormalige binnenstedelijke dierentuin nabij het station en werden bij het bombardement van Rotterdam compleet verwoest.

2.2 Architectuurovertuiging

Was het zijn afkeer tegen het keurslijf van diverse architectuurstromingen uit de negentiende eeuw (neoclassicisme, renaissancisme, traditionalisme etc.), of de kunstzinnige inspiratie die hij haalde uit 'originele' ornamentiek zoals in de Indische en Moorse architectuur? In ieder geval stond vast dat Kromhout behoefte had de architect uit het theoretisch stramien te bevrijden. Dat stramien bestond, zoals tot enkele decennia geleden nog op de architectuur van de negentiende eeuw werd neergekeken, uit het zonder pardon willen kopiëren van historische bouwstijlen.¹³ Kromhout was pertinent tegen het kopiëren van ontwerpen en stond niet voor niets bekend als "het kunstenaarsgeweten onder de architecten van die tijd".¹⁴ In zijn architectuurmanifest 'tout à l'égout' (gepubliceerd in vier delen, najaar van 1891), wat letterlijk 'alles door het riool' betekent, had hij een uitgesproken mening over de 'ismen' en architectuurstromingen van dat moment.¹⁵ Hij was groot voorvechter van de artistieke vrijheden die de architect als schepper van originele en nieuwe ontwerpen moest uitdragen. Architectuur zou niet louter het kopiëren van de voorgaande stijlen moeten zijn, iets wat met name de neostijlen maar ook stromingen zoals het traditionalisme, in zijn ogen te veel, te vaak en te inspiratieloos deden. Zijn architectuur zou in ieder geval los staan van voorgangers, maar ook 'vrij' van zijn tijdgenoten. Daarmee verguisde hij ook het steeds soberder oppakken van architectuur door zijn tijdgenoten, waar de Nieuwe Zakelijkheid uiteindelijk het hoogtepunt van zou zijn in het derde decennium van de twintigste eeuw. Kromhout was, in het kort gezegd, liefhebber van klassieke materialen en daarnaast absoluut niet vies van het kunstzinnig en elaboratief gebruik van ornament in architectuur. Hij werd al snel tot 'de grote drie' (samen met De Bazel en H.P. Berlage) gerekend die de nieuwe generatie architecten in de twintigste eeuw inspireerden.

ZES-EN-TWINTIGSTE JAARGANG N°. 46.

ZATERDAG 14 NOVEMBER 1891.

Redactie uitgever F. W. VAN GENT. Rijk.
Adres voor Redactie en Administratie van het Weekblad en advertentie:
Bureau van *De Opmerker*, Drukkersgezins 28, *Amsterdam*.
Bureau der Redactie van *Architectura et Amicitia* JAN SPRINGER,
W. C. BAUER en M. DE JONGH.
Stukken, den Redactie betrekende, te adresseren
F.C. Hofdierstr. 17, 2, te *Amsterdam*.
en al, wat de Administratie van het Genootschap betreft aan den
1ste Secretaris, *Amsterdam* Bland, te *Amsterdam*.

ABONNEMENT f. 2.25 per 3 maanden of wél, bij vooruitbetaling en
franco toezending, 100 guilder per jaar. Voor het buitenland (de landen der
Postunie) f. 2.50 en Nederlandisch Indië f. 3.00, beiden bij vooruitbetaling.
ADVERTENTIES, ad 20 cent voor elke regel plaatsmaakt en 10
cent voor een gewone maats, worden tot Vijftigste deel aangenomen.
AFDOELINGEN: NEDERLAND, NEDERLANDSCH-INDIË, NEDERLANDSCH-INDIË
en 25 cent per plaat, te bekomen aan het Bureau van *De Opmerker* te
Amsterdam en bij den Hoofdcorrespondent J. G. STREKER C. de Kock,
handelaar te *Amsterdam*.

MEDEDEELINGEN VAN HET GENOOTSCHAP.

10. De 960e gewone vergadering van het Genootschap zal gehouden worden op Woensdag 18 November a. s., des avonds te 8 uren, in het Genootschapslokaal.

Agenda:

a. Mededeelingen van het Bestuur.
b. Installatie van de heeren W. de Zeeuw, Joh. Bakker Korff en H. W. M. Bakker Korff, als gewone leden.

c. Bijdrage van den heer W. Kromhout Cz.: Vervolg der lezing van 4 Nov. j.l., „*Tout à l'égout*“.
d. Kunstbeschouwing van den heer W. Hoeker. „*Der Schatz des Freiherrn Karl von Rotzküld. Meisterwerke alter Goldschmiedekunst aus dem 14—18 Jahrhundert*“ (Vervolg van 4 Nov. j.l.)

20. De kunstbeschouwing, door den heer W. Hoeker op 4 Nov. 1, gegeven, is in het Genootschapslokaal tentoongesteld.

30. Aan heeren leden wordt medegedeeld, dat de 10-Secretaris op Zaterdag 21 Nov. a. s., des avonds van 8 tot 10 uren, in het Genootschapslokaal zitting zal houden tot het teruggeven der in 1890 ingekomen prijzavragen.

Namens het Bestuur:
De 10-Secretaris,
C. W. Nijhoff.

(A. et A.) TOUT À L'ÉGOUT.

LEZING, GEHOUDEN IN DE VERGADERING VAN
ARCHITECTURA ET AMICITIA, OP 4 NOVEMBER,
DOOR W. KROMHOUT CZ.

Ik Zou een ideaal riool maken willen, waarin alles afgevoerd werd, dat we volkomen zouden kunnen missen: een riool van enorme afmetingen, met glas bekled, aangelegd onder een helling van tien cM. per M., zoodat alles met donderende vaart naar beneden gesleurd werd, naar de braakvelden, waar het steeds zou misten en dampen, om daar te verwisselen van stof, te vernieuwen, en langs anderen weg teruggevoerd te worden, na volledige regeneratie.

Behalve de gewone fecaliën, goot- en hemelwater, zou

De Redactie van *Architectura et Amicitia* stelt zich alleen verantwoordelijk voor den inhoud van stukken, gewaarsmerkt met de initialen A. et A.

ik er alle geijkte kunstvormen in leiden willen, karrevrachten met orden eerste, reeksen kapitelen, geheele hoofdstellen, alles naar het riool; gargouilles en maskerkoppen zou ik elkander laten ontmoeten op dat braakveld, in gendenschap van gehele reeksen stijlen; ik zou ze met elkander laten encanailieren onder voortdurende besproeiing van moderne afvoerstoffen.

Oud-Hollandsch en nieuw-oud-Hollandsch — maar het riool ertoe, alle uitingen van imitatie-zin, ook daarheen; Gothiek, zoolwel als Renaissance, Romaans zoolwel als Byzantijnsch, Grieksch, Romeinsch, Indisch, Noorsch, Russisch, alles naar het riool.

En wanneer er dan verstopping mocht komen — hetgeen niet denkbaar is, omdat ik m'n riool zeer groot zou maken — wanneer dat mocht gebeuren, maakte ik 'n nieuwen afvoer voor Wasmuth, Claessen, Hetzel, voor de Stopno's en consorten, voor de inwijdings-artikelen schrijvende pers.

Enmaal onze drift gaande, gaan we verder, tout à l'égout; ook de academies met heur aanhang, nog meer, kunstvereeningingen, vereenigingen voor huiswilt, Maatschappijen tot bevordering van... en Genootschappen tot... Ook stroomingen, ware stroomingen, en da capo's, alles naar het riool.

Dan bouwkunst-beoefenaars langs principiële weg, oed! wat 'n werk, timmerbaanen met artistieke prenties; mallekars, die Bouwkunst-bemaderen, architecten en bouwmeesters, alles naar m'n ideaal riool. En wanneer ik me overtuigd zou hebben, dat niets dan naakte muren waren overgebleven, dan zou ik gaan naar prof. Charcot te Nancy of Frederik van Eeden te Bussum — wat dichter bij is — om me te onderwerpen aan een hypnotische suggestie, waarbij me gesuggereerd moest worden dat ik niets van stroomingen afweet, noch van stijlen of richtingen; waarbij alle vormen me ontnomen moesten worden, zoodat ik daar naakt stond met alleen 'n beaf van Bouwkunst.

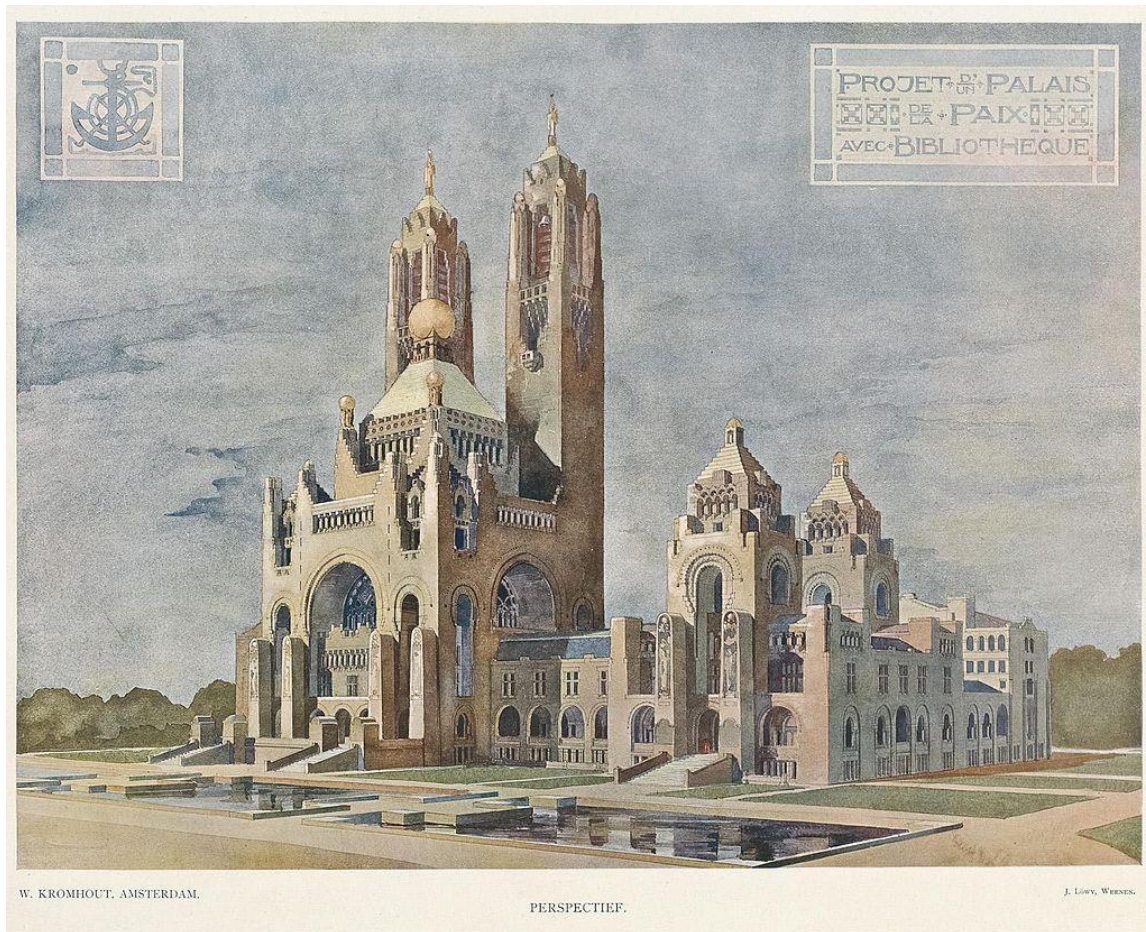
Dan flukes naar m'n riool terug en zelf erin gesproongen. — Dit reisje heb ik geheel meegenaaakt, in droom of in verbeelding, zoolwaarts u wilt. Op deze gedachte-reis had ik een gespaarden vrind meegenomen, in zijn kwaliteit van gelukkigen twijfelbaar.

afb. 8. W. Kromhout, 'Tout à l'égout (deel II)' in: *De Opmerker* jaargang 26 (nr. 46) 1891, pp. 369 371

13. [redacted] 2007, p. 535

14. [redacted] 1991, p. 5 11

15 W. Kromhout, 'Tout à l'égout' in: *De Opmerker*, jaargang 26 (vanaf nr. 46) 1891, pp. 369 371 [dl II], 378-380 [dl III], 387 390 [dl III], 395-397 [dl IV]

afb. 9. W. Kromhout, Prijsvraagontwerp voor 'het Vredespaleis' te Den Haag. De invloed van moorse en islamtische architectuur in zijn ontwerpstyl is duidelijk vertegenwoordigd, toch is het architectonisch ontwerp geheel eigen te noemen, 1905, bron: B. Schattenberg, "Berlage mocht het vredespaleis niet ontwerpen" in: weblog *Monumentje*

2.3 Kromhout als inspirator

De inspirerende rol die Kromhout, met zijn tout à l'égout, op de jongere generatie bewerkstelligde hield hij tot zijn dood in 1940 vast. Het maakte hem tot een van de geestelijk vaders waaruit later de Amsterdamse School, met aan het roer het boegbeeld architect Michel de Klerk, ontstond. Kromhout haalde zijn architectuuropvattingen voornamelijk uit observaties en zijn natuurlijk tekentalent. Op reizen (1887-1888) die hij door Europa maakte was hij razend productief in het vervaardigen van architectuurtekeningen. Met name de moorse en decoratieve architectuurstijlen van Zuid-Europa vulden hem met geloofsovertuigingen, waardoor hij in zijn architectuur niet weg stapte van decoratieve

elementen. De ornamentiek was veelal geen kopie van het voorgaande (of van wat hij gezien had): geïnspireerd door zijn eigen observaties ontwikkelde hij voor zijn clientèle – als vrijzinnig 'bouwkunstenaar' – origineel decoratief ontwerp.

Dat Kromhout in de architectuur gebod niet te willen kopiëren uit vorige eeuwen of klakkeloos de theorie van een bepaalde stijl te moeten navolgen, wil niet zeggen dat hij historische architectuur als inspiratiebron geheel links liet liggen. De architect had de overtuiging dat kennis over historische ornamentiek en bouwstijlen onontbeerlijk is voor het uitoefenen van het architectenvak.¹⁶ De enige manier voor een architect om die kennis op te bouwen was volgens hem het observeren en op

¹⁶ <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn5/kromhout>

papier kopiëren van architectuur en details. (Na)tekenen was in zijn overtuiging dé basis van elke architect. Zijn overtuigingen maakten hem, zeker in zijn tijd waar het architectenvak ook bestond uit beunhazen en 'surrogaatarchitecten', samen met zijn tijdgenoot De Bazel groot voorstander van het beschermen van het architectenvak. Na lang daarover te lobbyen werd in 1908 onder die geloofsovertuigingen de Bond van Nederlandsche Architecten opgericht (BNA) waarvan De Bazel de eerste voorzitter zou worden.

afb. 10. W. Kromhout, Diverse (inspiratie)foto's van moorse architectuur die architect maakte tijdens zijn rondreis in Andalusie (Spanje), 1887, bron: Collectie HNI, nummers KROM 138-1 (boven) en KROM 138 4 (onder).

2.4 De eerste stappen in het architectenvak¹⁷

Kromhout's eerste werkgever, de architect Wesstra, geeft hem de mogelijkheid om in de avonduren aan de Academie van Beeldende Kunsten vakken te volgen. De voorliefde voor ornamentleer wordt aldaar geboren. Aan de drijfveer om een grote naam te worden in het werkveld heeft het niet gelegen, want ondanks dat Kromhout Willem Bauer en Karel de Bazel tot zijn medestudenten aan de Academie mag rekenen, bleek hij zelf ook talent te hebben om zich als architect te vestigen. Hij wordt al snel opgemerkt, want in 1883, vrij snel na het afronden van de opleiding in Den Haag, vestigt hij zich in Amsterdam waar hij op het bureau van de toen al befaamde architect Isaac Gosschalk (1838 1907) direct aan de slag kon als (ornament)tekenaar. Via het netwerk van Gosschalk belandt Kromhout in 1885 in Antwerpen waar hij twee jaar als tekenaar voor architect Jean Jacques Winders (1849-1936) werkzaam is.

In 1887 verlaat Kromhout Antwerpen om te starten met een inspiratiereis door Europa. Hij blijft uiteindelijk een jaar weg, maar is dan niet minder productief. Met een gigantische hoeveelheid schetsen en architectuurinspiratie komt hij uiteindelijk weer terug in Amsterdam waar hij bij de Amsterdamse architect Bleijs in dienst treedt. Daarnaast wordt Kromhout vanaf dit moment ook een grotere speler in het netwerk, hij blijkt steeds actiever te worden in het publiceren van stukken en produceren van prijsvraagontwerpen. Naast het architecten- en schrijfvak geeft Willem Kromhout, pas 24 jaar oud, lessen in ornamentleer in Amsterdam. Lang heeft de carrière bij de architect Bleijs niet geduurd, want in 1889 wordt hij door de fameuze tekenaar-architect en voorzitter van Architectura et Amicitia Jan Springer (1850 1915) gelokt. Het betekende voor Kromhout het begin van een compleet nieuw oeuvre architectuurtekeningen.

¹⁷ Jager 1992, pp.132 137

Gedurende de jaren dat Kromhout werkzaam was bij diverse architectenbureaus tekende hij vaak mee aan prestigeprojecten. Hoewel de ontwerpen niet van zijn hand waren, kan wel gesteld worden dat de ontwikkeling als jonge architect en tekenaar bij deze grote en befaamde bureaus zeker van invloed was op zijn eigen stijl en architectuurovertuigingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Kromhout in 1890, als 26-jarige jongeling met een gigantisch architectuur netwerk en tekentalent op zak, was klaargestoomd voor een eigen bureau.

2.5 Architectenburo Kromhout

De eerste stappen van bureau Kromhout werden gezet in Amsterdam, waar hij vanaf 1890 vooral meedeed met prijsvragen.¹⁸ Ondanks zijn indrukwekkende voorgeschiedenis was Kromhout niet persé succesvol met het indienen van prijsvraagontwerpen. Hoewel hij vaak geprezen werd om zijn artistieke talent duurde het enkele jaren voor hij zijn eigen opgebouwde oeuvre kon opstarten. Het was uitgerekend de vriendschap die hij met de jonge Willem Jorissen sloot die naar zijn eerste gebouwde ontwerp leidde.

In het eigen oeuvre van Kromhout zijn villa's en woningbouw redelijk ondervertegenwoordigd.¹⁹ Hoewel er niet veel voorkomen zijn bij de paar voorbeelden die nog reesteren bijzondere kanttekeningen te plaatsen. Toen Kromhout zichzelf als architect vestigde in Amsterdam was

zijn architectuurovertuiging al voluit gepubliceerd. Daarmee is de verwachting dat juist zijn complete eigen oeuvre een toonbeeld van die opvattingen zou moeten worden. Toch blijkt, als het oeuvre op woningbouw wordt nagelopen, dat overtuiging en werkelijkheid niet altijd hand in hand gaan. Hoewel er een aantal voorbeelden (Villa Ruys in Noordwijk aan Zee (1916) en Villa Ypenhof te Kratingen (1927)) duidelijk en overtuigend volgens zijn eigen architectuurovertuiging zijn ontworpen geldt dat niet voor de jongste woningontwerpen in het oeuvre. De villa's van Jorissen (Dordrecht 1893) en Y hoek (Bussum 1901) getuigen nog van een duidelijke invloed van de op dat moment vigerende architectuurstijlen in het hogere segment woningbouw zoals de eerder genoemde Chaletstijl. Vermoedelijk was de jonge zelfstandige architect nog niet zo overtuigend gevestigd in het werkveld dat hij bestand was tegen de wensen en invloeden die zijn opdrachtgevers hem voor het ontwerp meegaven. Ergo: in het vroege particuliere oeuvre van Kromhout kon de klant nog veel zelf bepalen...

Om Villa Jorissen (vetgedrukt) in het zelfstandige oeuvre van Kromhout zo zuiver mogelijk te kunnen vergelijken is het gehele oeuvre, zoals bekend in het overzichtswerk van I. Jager uit 1992, gedestilleerd op daadwerkelijk uitgevoerde (bouwkundige) ontwerpen. Ook overige werkzaamheden zoals grafisch ontwerp, publicaties, (tijdelijke) decoraties en niet gehonoreerde prijsvraagontwerpen zijn niet opgenomen in de volgende vergelijking.

¹⁸ Jager 1992, p. 21 21

¹⁹ Jager 1992, p. 179 180

Amsterdamse jaren

1893	Villa Jorissen (inclusief interieur) te Dordrecht	Particuliere opdrachtgever
1893-1895	Prijsvraag int. Tentoonstelling Hotel- en Reiswezen (1e prijs)	Tentoonstelling
1897-1906	Apotheek-woonhuis Amsterdam	Bedrijf/ particulier
1897-1934	Restauratie St. Janskerk Gouda (i.s.m. Jos. Cuypers)	Kerkgenootschap
1899- 1902	American Hotel Amsterdam	Bedrijf
1899	Interieur biljartzaal Panopticum Amsterdam	Bedrijf
1899	Drie winkelwoonhuizen Kerkstraat Amsterdam	Bedrijven
1900	Verbouwing 'de Fakkel', Amsterdam	Bedrijf
1901	Villa Huize Y-hoek, Meerweg Bussum	Particuliere opdrachtgever
1901	Villa de Meent, Regentesselaan Bussum	Particuliere opdrachtgever
1901	Dubbele villa aan de Boschlaan, Bussum	Particuliere opdrachtgever
1901-1902	Woonhuizen (geen villa's) Kerkstraat Bussum	Onbekend?
1902	Decoraties int. Tentoonstelling moderne kunst, Turijn (paviljoen)	Tentoonstelling
1903	Kamerframe voor C. Lebau (interieurontwerp)	Bedrijf/ particulier
1905	Gevelontwerp logegebouw 'Huize Vondel', Amsterdam	Bedrijf
1905	Inrichting paviljoen werelddtentoonstelling Luik	Tentoonstelling
1906	Nederlands paviljoen werelddtentoonstelling Milaan	Tentoonstelling
1907-1909	Van Iterson ziekenhuis, Gouda	Zorginstelling
1908-1910	Nederlands paviljoen werelddtentoonstelling Brussel	Tentoonstelling
1910	Winkelhuis, Noordeinde Den Haag	Bedrijf / particulier
1911-1916	Gemeentelijk ziekenhuis te Kampen	Zorginstelling
1913-1915	Paviljoen Nederland/Nederlands-Indië San Francisco	Tentoonstelling

Rotterdamse jaren

1913-1915	Inrichting voor ooglijders, Rotterdam	Bedrijf
1916-1918	Villa Ruys, Noordwijk aan Zee	Particuliere opdrachtgever
1916-1919	Kantoorpand scheepvaartfirma Van Dam, Rotterdam	Bedrijf
1916-1921	Dubbel woonhuis Regentessenlaan Rotterdam	Particuliere opdrachtgever
1917	Verbouwing woonhuis dhr. Goudriaan, Rotterdam	Particuliere opdrachtgever
1919	Interieur vergaderzaal en kantoorgebouw Goudriaan Rotterdam	Bedrijf
1920	Betimmering vergaderzaal Rotterdamsche Loyd	Bedrijf
1920	Grafteken voor Harco Kromhout, begraafplaats Heelsum	Intern
1920-1922	Kantoor Scheepvaartvereniging-zuid, Rotterdam	Vereniging
1920-1929	Herenhuizen (diverse, 10 stuks) Rotterdam	Particuliere opdrachtgevers
1921	N.V. Lissesche Bankvereniging, Lisse	Bedrijf
1921	Decoratieve afwerking Tuschinski, Amsterdam	Bedrijf
1922	Grand Café-restaurant Pschorr, Rotterdam	Bedrijf
1922-1932	Gebouwen Heineken Brouwerij, Rotterdam	Bedrijf
1923-1925	Drukkerij Wyt en zonen, Rotterdam	Bedrijf
1925	Verbouwing huis De Wijde Blick, Renkum	Particuliere opdrachtgever
1926-1932	N.H.-kerk Schoonhoven, restauratie	Kerkgenootschap
1927	Villa Ypenhof Rotterdam	Particuliere opdrachtgever
1929-1930	Handelsmaatschappij Diepenveen & co, Rotterdam	Bedrijf
1929-1931	Inrichting passagierschip Dempo	Bedrijf
1930-1931	Villa Diepeveen, Rotterdam	Particuliere opdrachtgever
1936-1940	Restauratie Cunerakerk, Rhenen	Kerkgenootschap
1940	Eigen grafmonument	Intern

Tabel 1. Overzicht (gebouwd) oeuvre Willem Kromhout, de particuliere villa's zijn vetgedrukt, bron: [rooster], "Lijst van werken" in: Willem Kromhout Czn., Rotterdam 1992, pp. 179-180

In het bovenstaande gebouwde oeuvre van Willem Kromhout komen in totaal acht vermeldingen van villa's aan bod, dit zijn de grotere ontworpen woningbouw objecten. Ontwikkelingen als woningbouwprogramma's (meerdere huizen) en herinrichting van interieur in bestaande villa's worden voor de zuiverheid van het vergelijken en het plaatsen van het architectonisch ontwerp voor Villa Jorissen niet meegerekend. Uitgesplitst in de werkzame periode Amsterdam (tot 1915) en Rotterdam (tot 1940) valt op dat de villa ontwerpen gelijkwaardig zijn verdeeld. Als dan de ontwerpen van de acht villa's naast elkaar worden gelegd is direct duidelijk dat de eerste vier ontwerpen waaronder Villa Jorissen nog duidelijke invloeden van architectuurstijlen van buitenaf hebben. Terwijl de laatste vier met name Rotterdamse villa's en buitenhuizen een visitekaartje werden van Kromhout's volledig eigen architectuuropvatting en ontwerpstyl.

2.6 Villa Y-hoek, Bussum

Gebouwd: 1901

Rijksmonument 513257

Opdracht: Bouwkundig en architectonisch ontwerp, inclusief interieur.

Nog steeds behoorlijk geïnspireerd op vigerende bouwstijlen zoals de chaletstijl en jugendstil. Er schemert echter wel iets meer dan in Dordrecht een moorse en islamitische invloed door het architectonisch ontwerp. Bijzonder is ook dat deze villa, hoewel Kromhout geen voorstander was van het pleisteren van buitengevels, bij de bouw al bijna geheel gepleisterd werd. Nog meer dan bij Villa Jorissen liet de architect zich dus van buitenaf beïnvloeden.

afb. 11. W. Kromhout, Woonhuis Koningslaan/Meerweg te Bussum (bekend als Villa Huize Y hoek), 1901, bron: Collectie HNI, nummer KROM 31 12

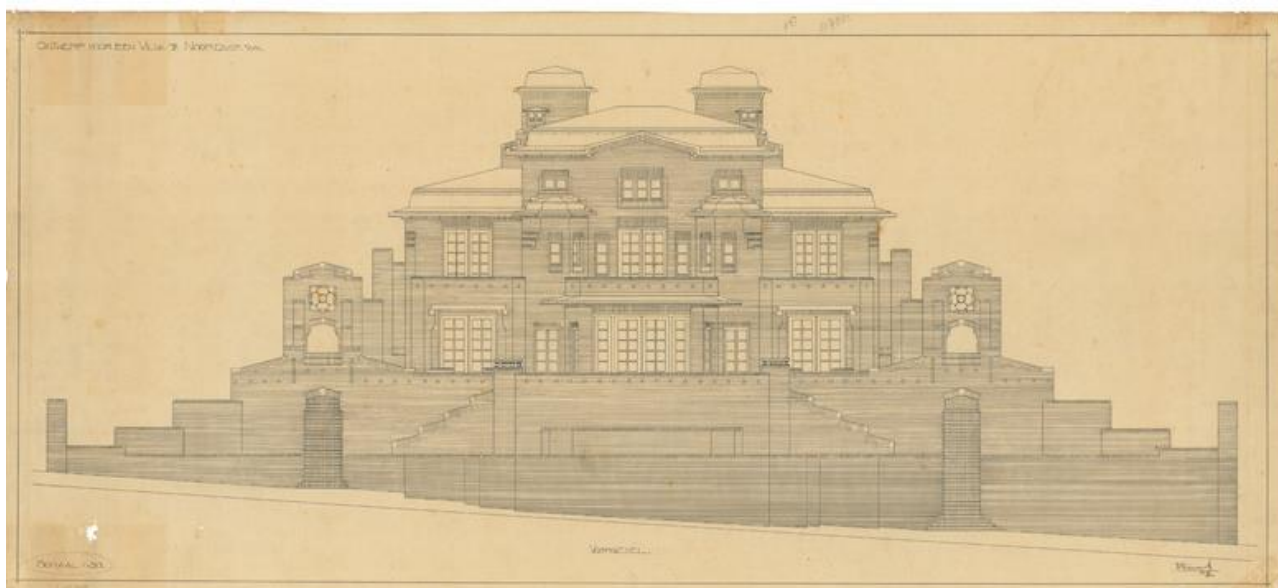
2.7 Villa Ruys, Noordwijk aan Zee

Gebouwd: 1915-1917

Gesloopt: 1962²⁰

Opdracht: Bouwkundig en architectonisch ontwerp, inclusief interieur

Geheel anders dan in de beginjaren van zijn solocarrière waren de villa's die Kromhout ontwierp in de fase dat hij kantoor hield in Rotterdam. Zijn architectuurstijl was inmiddels volwassen geworden en daarmee kwam een zekere naamsbekendheid. Blijkbaar had Kromhout meer opdrachtgever die hem om zijn specifieke stijl en architectuuropvatting contracteerden. Zo ook de opdrachtgever van de – inmiddels gesloopte – duinvilla 'Ruys'.

afb. 12. W. Kromhout, Villa Ruys te Noordwijk aan Zee, voorgevel, 1915 1917, bron: Collectie HNI, nummer KROM 54 1

afb. 13. W. Kromhout, Villa Ruys te Noordwijk aan Zee na oplevering, ca. 1918, bron: Collectie HNI, nummer KROM 54 12

²⁰ Blog Noordwijk, 'Villa Ruys Again', 11 02 2019, <https://hetnoordwijkblog.com/2019/02/11/blog10800 villa ruys again/>

kaart 6. Onbekend, Dordrecht met eerste ontwikkelingen in wat later de negentiende-eeuwse schil zal gaan worden (in geel locatie Villa Jorissen). De ring om de stad is voor een groot deel nog in gebruik voor tuindersbedrijven, ca. 1750, bron: A.F.J. Niemeijer, *Beschermd stadsgezicht 19^e-eeuwse Schil Dordrecht*, Amersfoort 2013, kaart 4

Hoofdstuk 3: Sociaalhistorische context

3.1 Ontwikkeling van de negentiende-eeuwse stadsschil

Dordrecht werd lange tijd enkel bewoond binnen de middeleeuwse stadsmuren, maar in de eerste decennia van de negentiende eeuw (1800-1850) worden voorzichtig de eerste ontwikkelingen buiten de omgrachte stadsmuur waargenomen.²¹ Ten zuiden en zuidoosten van het oorspronkelijke stadsoppervlak werden bestaande uitvalswegen, zoals de zuidelijke Spuiweg en de naar het zuidoosten gelegen Vriezeweg en Sint Jorisweg,

gebruikt om het gebied verder te kunnen verkavelen. In eerste instantie werd het gebied vooral bezet door tuindersbedrijven en daaraan gekoppelde tuinders- en arbeiderswoningen.²² Daarnaast werden grote stukken grond en tuinderijen ook opgekocht door rijke stedelingen die de drukte van de middeleeuwse binnenstad ontvluchtten voor een nieuw onderkomen in hun nieuw te bouwen buitenplaatsen.²³ Niet alle vroeg negentiende eeuwse buitenplaatsen overleefden het tot in de tweede helft van de eeuw, maar hun

²¹ De stadsgracht is in bestaande toestand nog geheel aanwezig.

²² *Beschermd stadsgezicht 19^e-eeuwse Schil Dordrecht*, Amersfoort 2013, pp. 4-6

²³ Voorbeelden zijn het Rozenhof, Bellevue en tegenover Singel 97 gelegen Merwestein.

grondoppervlak had een prominente invloed op de stedenbouwkundige uitleg van het gehele gebied.

Omstreeks 1875 had het patroon van de negentiende eeuwse schil zich als een mantel rond de historische binnenstad geheel ontvouwd. Opgeheven tuinderijen en buitenplaatsen maakten plaats voor – opnieuw – doorverkaveling en ruimtelijke ontwikkeling. Er kwam ruimte voor moderne stadsfuncties zoals het spoor (met monumentaal stationsgebouw), overheidsgebouwen (met name gerelateerd aan het oorlogsministerie) en stadsparken.²⁴ Het gebied bood daarnaast ruimte voor de bouw van woonhuizen. Dit waren naast de eerder genoemde arbeiderswoninkjes, die voornamelijk aan achterstraten gelegen binnen in het bouwblok gevestigd werden, ook geschakelde herenhuizen en legio vrijstaande stadsvilla's. Die laatste verrezen als eerste en voornamelijk aan de (2^e) Singel in de negentiende-eeuwse schil. Dit was de verbindende radiaal door het gehele gebied, en werd aangelegd als een brede straat met aan weerszijden smalle waters (sloten).

Het oostelijk deel tussen de Riedijkshaven, Blekersdijk en Singel werd als eerste vrijwel geheel in gebruik genomen (blauw kader, kaart 6). Pas na 1872 werd met de impuls van het station ten zuiden van de stad aan de tweede helft van de schil vorm gegeven. Aan het einde van de eeuw waren vrijwel alle resterende tuinderijen in de stadsschil opgekocht door rijkere bewoners van de stad en in gebruik genomen als vrijstaande stadsvilla. De meest extravagante villabouw kwam – met name in het oostelijk deel van de Singel – tot stand.

Hoewel de negentiende eeuwse stadsschil van Dordrecht in de Tweede Wereldoorlog weinig schade opliep, is de bebouwing in de huidige situatie toch behoorlijk divers. Met name in het zuiden en westen is in de tweede helft van de vorige eeuw behoorlijk gesaneerd en geherstructureerd. Met name binnen bouwblokken werd ruimte gewonnen voor moderne (volks)huisvesting. Het oostelijk deel, tussen de Blekersdijk en Noordendijk, bleef redelijk gehandhaafd en er bevindt zich in dit gebied nog een groot aandeel negentiende-eeuwse bebouwing.

afb. 14. A.G. Versteeg, Blik op de Van Hoogstratensingel te Dordrecht. Duidelijk te zien is dat de huizen enkel bereikt kunnen worden via een brug over de langs de gehele singel gelegen sloot, ca. 1922, bron: house of cards.nl, product: HC14912

24 [redacted] 2013, p.12 en bijlage kaarten

3.2 Wie was de familie Jorissen?

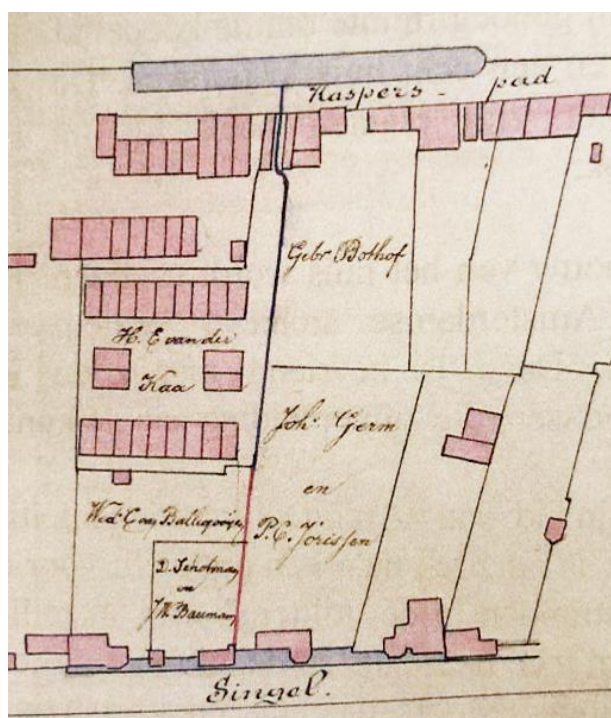
Villa Jorissen, gelegen aan de [2^e] Singel op het huidige huisnummer 97, vormt in het licht van de ontwikkelingen in de negentiende eeuw geen uitzondering. Pieter Christiaan Jorissen (1837-1926) kocht in 1871 een 'tuin met koepel' in de negentiende eeuwse schil van Dordrecht. Op het perceel, kadastraal sectie C perceelnummer 539 (zie kaart 5), bevond zich naast diverse beplanting ook een vroeg negentiende eeuws vrijstaand woonhuis in neorenaissancistische stijl. Vermoedelijk behoorde het perceel voor de bouw van het eerste woonhuis (in 1871) tot een tuinderij.

P.C. Jorissen was rentmeester voor de adellijke familie Jantzon van Erffrenten, waar hij vanwege zijn voorliefde voor botanica zich vooral bezigde met de financiële kant van de pachten en boederijen in het bezit van de familie. Na het overlijden van zijn werkgever besloten de erfgenamen het beheer van het gehele landgoederenbezit over te laten aan Jorissen. Met zijn uiterst vruchtbare werkzaamheden bouwde P.C. een klein kapitaal op waarmee hij in 1871 kans zag buiten de Dordtse binnenstad een perceel aan te kopen (afb. 15, A) waar hij zijn liefde voor tuinieren en botanica kon laten uitbloeien tot iets vruchtbaarders. Na de aankoop van het perceel met koepel vroeg hij middels een vergunningsaanvraag aan de gemeente toestemming voor de bouw van een eenvoudig woonhuis met verbindingsgang tot de koepel. Dit woonhuis, aanvankelijk bedoeld als enkele begane grond met kap, werd uiteindelijk gerealiseerd in twee volwaardige bouwlagen met kap aan de noordelijke zijde van de al bestaande tuinkoepel.

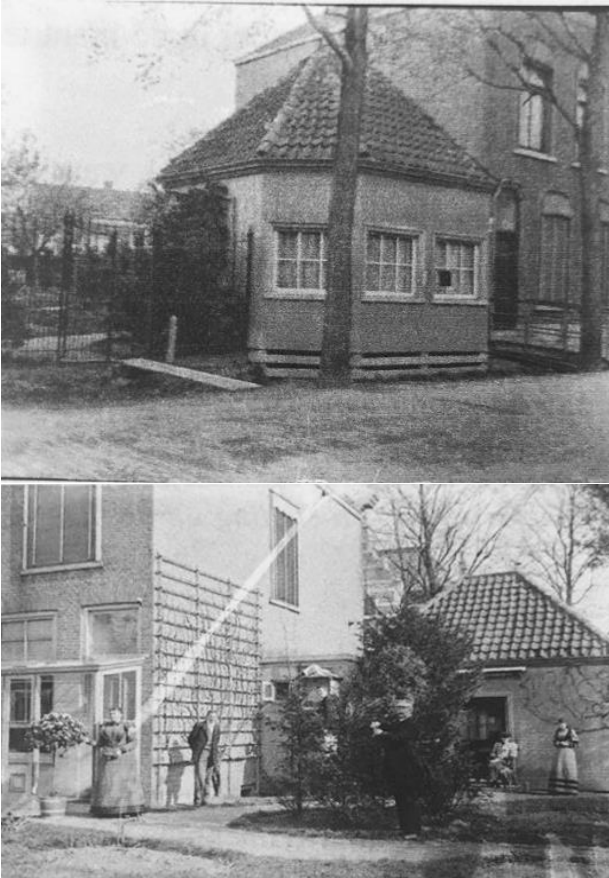
De familie Jorissen woont er vanaf 1873, aanvankelijk alleen met oudste zonen Pieter (1869-1941) en Willem (1871-1910) maar de jaren daarop worden Herman Cornelis (1874-...), Agatha (1876-...) en Wilhelmina (1879-1945) geboren. Ondanks zijn baan als rentmeester en een gezinsleven was de eerste en enige ambitie van P.C. het bijhouden van zijn tuin en verzamelen van (bijzondere) kennis over flora en fauna. De tuin krijgt in de eerste twintig jaar dat het gezin aan de Singel woont een volwassen vorm, waarbij er met enige regelmaat hulp wordt ingeschakeld van tuinman en de tegenover gelegen tuindersfamilie Germ aan het Berckepad.

afb. 15. H.C. Jorissen, Wilhelmina Jorissen in de achtertuin van de villa aan de Singel, ca. 1910, bron: A.M. Balm Kok, p. 21

afb. 16. Aankoopkaart voor het perceel van de gebroeders Germ naast nummer 539 (oud woonhuis Jorissen), 1892, bron: Balm Kok, p. 11

afb. 17. Oorspronkelijk aangekochte koepel met in 1871 geplaatst woonhuis, 1879, bron: [REDACTED] p. 9

Jonkvrouwe Henrietta Bernardina Johanna Jantzon van Erffrenten (1838-1890), dochter van jonkheer Jantzon van Erffrenten, huwde in 1859 in de adellijke familie Van den Santheuvel. Omdat er verder geen mannelijke nakomelingen van Jantzon van Erffrenten kwamen en Henrietta drie dochters achterliet, kwam na haar overlijden in 1890 het kapitaal van de familie vrij. In haar testament liet ze opschrijven, in navolging van haar vader Jonkheer Jacob Nicolaas die in het jaar 1884 stierf, dat het gehele kapitaal wel “aan Jorissen kon worden overgelaten”.²⁵ Daarmee kon het hoofd van de familie Jorissen een langgekoesterde wens in vervulling laten gaan: hij kocht een deel van het naastgelegen stuk grond (perceelsnummer 555) van de gebroeders Germ, waar ook tuinkassen op gevestigd waren, en gaf daarmee in 1892 het startsein voor de bouw van een riante villa.

²⁵ [REDACTED] P.C. Jorissen, *De bewoningsgeschiedenis van Villa “Jorissen”*. Samuel van Hoogstratensingel 97 te Dordrecht, Dordrecht 2017, p. 10

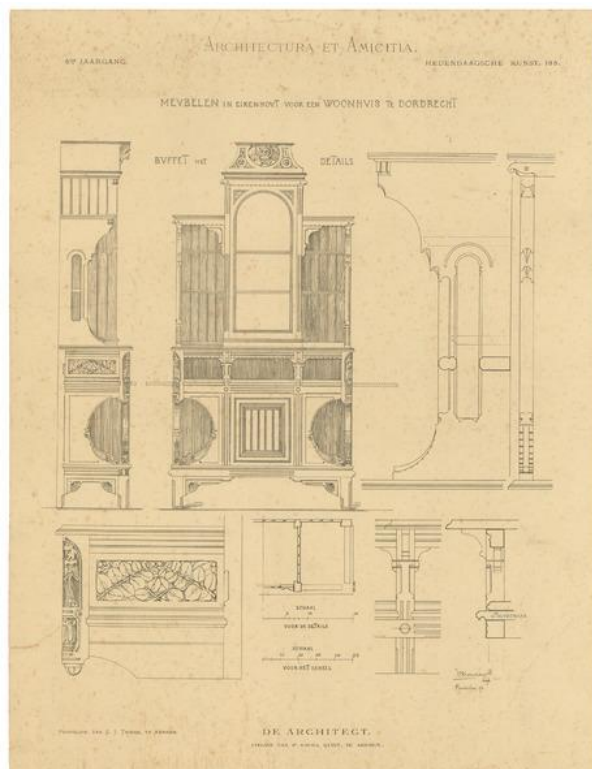
3.3 Kromhout en Jorissen

Zoon Willem Jorissen, in 1892 inmiddels 21 jaar oud, studeerde aan de kunstacademie te Amsterdam waar hij een opleiding volgde tot kunstschilder. Als lid van de architectuurvereniging 'Architectura et Amicitia' komt hij in contact met de jonge Amsterdamse architect Willem Kromhout (1864-1940). De twee mannen raken in de jaren 1880 bevriend en zijn blijkbaar begaan met elkaars leven en ambities. Als Willem Jorissen in 1892 Kromhout introduceert bij zijn vader P.C. blijkt er al snel een klik te ontstaan tussen de familie en de architect, wat uitmondde in de eerste private opdracht voor Kromhout. P.C. Jorissen vertrouwt hem het ontwerp van niet alleen de villa maar ook van het bijbehorende koetshuis en in moorse stijl ontworpen theekoepeltje toe. Daar blijft het echter niet bij, Kromhout wordt ook gevraagd voor het 'gesamtkunstwerk' en krijgt tevens opdracht voor het ontwerpen van meubilering en stoffering van het gehele woonhuis.

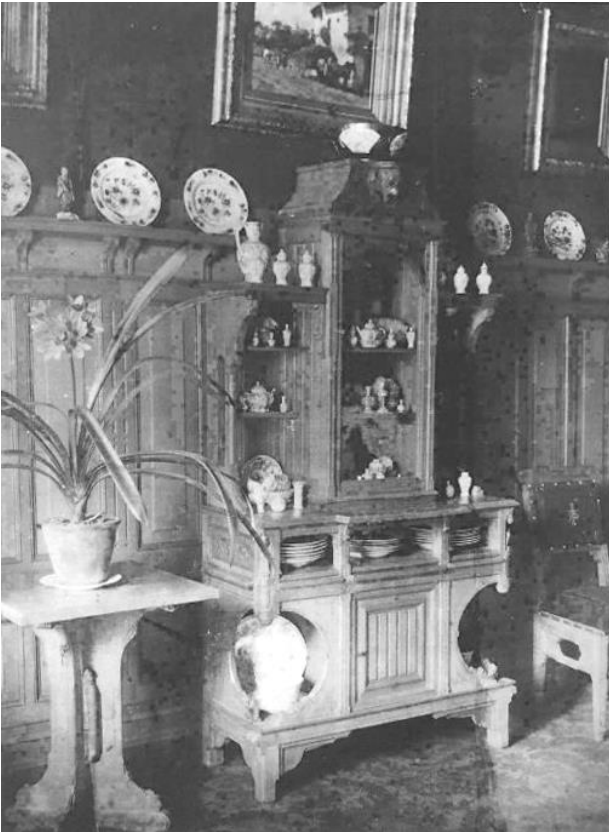

afb. 18. W. Kromhout, Schetsmatige ontwerpen voor meubilair Villa Jorissen, 1893, Bron: Collectie HNI, nummer KROM 15 1

Toch was het niet Kromhout maar P.C. Jorissen die behoorlijke invloed had op de ontwerpen en stijl van het exterieur en interieur van het 'gesamtkunstwerk'. Zoals ook in de huidige tijd wel vaker blijkt bij particulier opdrachtgeverschap had de klant een behoorlijke invloed op hoe het woonhuis er uit zou komen te zien. Zo beoordeelde P.C. dat Kromhout zo veel als mogelijk dierlijke en plantkundige motieven in het interieur en exterieur moest verwerken. De samenwerking tussen Jorissen en Kromhout mondde, vermoedelijk vanwege de smaak van de opdrachtgever, uit in een luxueuze villa in chaletstijl met bijna Jugendstil-achtige decoratieve vormgeving. Elke centimeter van het ontwerp werd benut voor referenties aan planten, dieren of moorse ornamenten. De laatste kwamen geheel uit de koker van Kromhout, die kort daarvoor door deze stijl geïnspireerd raakte in het zuiden van Spanje.

afb. 19. W. Kromhout, Gepubliceerd ontwerp interieur (kast) voor Villa Jorissen (in: De Opmerker), 1895, bron: Collectie HNI, nummer 15 2

afb. 20. Daadwerkelijke kast naar ontwerp van Willem Kromhout, ca. 1910-1920, bron: Balm Kok, p. 14

afb. 21. W. Kromhout, Stencil voor interieurafwerking (behang?), locatie in villa onduidelijk, 1893, bron: HNI, KROM 15 3

Op 17 april 1893 wordt dan eindelijk een vergunning aangevraagd voor de bouw van "een vrijstaand woonhuis [...] benevens het stellen van een ijzeren hek met gemetselde fundering volgens te gevel rooijng".²⁶ Dochter Wilhemina Jorissen legde in juni van dat jaar de eerste steen.

De familie Jorissen blijft tot ver in de twintigste eeuw in connectie met de architect. Hoewel Willem Jorissen in 1910 al komt te overlijden is het zoon Herman Cornelis die in de eerste jaren van de twintigste eeuw (geïnspireerd op het ontwerp van zijn vaders' villa?) een opleiding volgt om architect te worden. Hij komt te werken bij het bureau van Kromhout in Amsterdam waarna hij – als de architect het kantoor verhuist naar Rotterdam – zich terugvestigt in Dordrecht. H.C. Jorissen was prominent amateur fotograaf en liet na zijn overlijden een machtig familiearchief na met grote hoeveelheden portretten en familiegebeurtenissen.²⁷

²⁶ RAD 209 83 nr. 194, vergunningsaanvraag

²⁷ Jorissen, 2017, p. 17

3.4 Architectonische analyse ontwerp Kromhout

De villa aan de Singel kwam even boven maaiveld te liggen, waardoor een halfverdiepte kelder met ruimte voor berging, een wijnkelder en een mangel (was)kamer. Boven op de kelder lag een begane grond uitgewerkt als een luxe bel etage met sterke hiërarchische opzet. Een centraal gelegen monumentaal trappenhuis verbond de bel etage met de eerste verdieping, welke voor een deel werd ingericht als slaapverdieping. Eén kamer werd opgeofferd tot zitkamer en een ruimte ingericht werd als boudoir. De zolder erboven bood nogmaals plaats voor drie slaapkamers, een berging en een grote atelierruimte. De woning kreeg een kleine liftschacht die de keuken verbond met de diverse verdiepingen. Ook werd er naast de gebruikelijke zitkamers op de bel etage ruimte gemaakt voor een inpandig kantoor en spreekkamer met kluisruimte zodat de rentmeester zijn werk vanuit huis veilig kon uitvoeren.

Het villa ontwerp werd sterk ontleend aan de Zwitserse chaletstijl maar had ook behoorlijke invloeden van Engelse cottages.²⁸ Kromhout ontwierp een “behaaglijk woonhuis van baksteen met dominante daken, forse schoorstenen, erkers en tuinkamers”.²⁹ Hoewel de architect zich in latere ontwerpen weinig aantrok van voorbeelden en architectuurstijlen staat Villa Jorissen toch bekend als een boegbeeld van chaletstijl en jugendstil in Dordrecht. Met kunstig verheven baksteendecoraties die de verschillende verdiepingen aan de buitenzijde accentueren. De woning ging – zoals de chaletstijl en vakwerkbouw waaraan het ontwerp refereert gewoon was – behoorlijk de hoogte in waarmee decoraties in houtsnijwerk en sierwerk in ijzer alomtegenwoordig waren.

afb. 23. W. Kromhout, Ontwerptekeningen voor Villa Jorissen behorende bij bouwaanvraag, 1893, bron: RAD 7919 bouwaanvraag (1907)

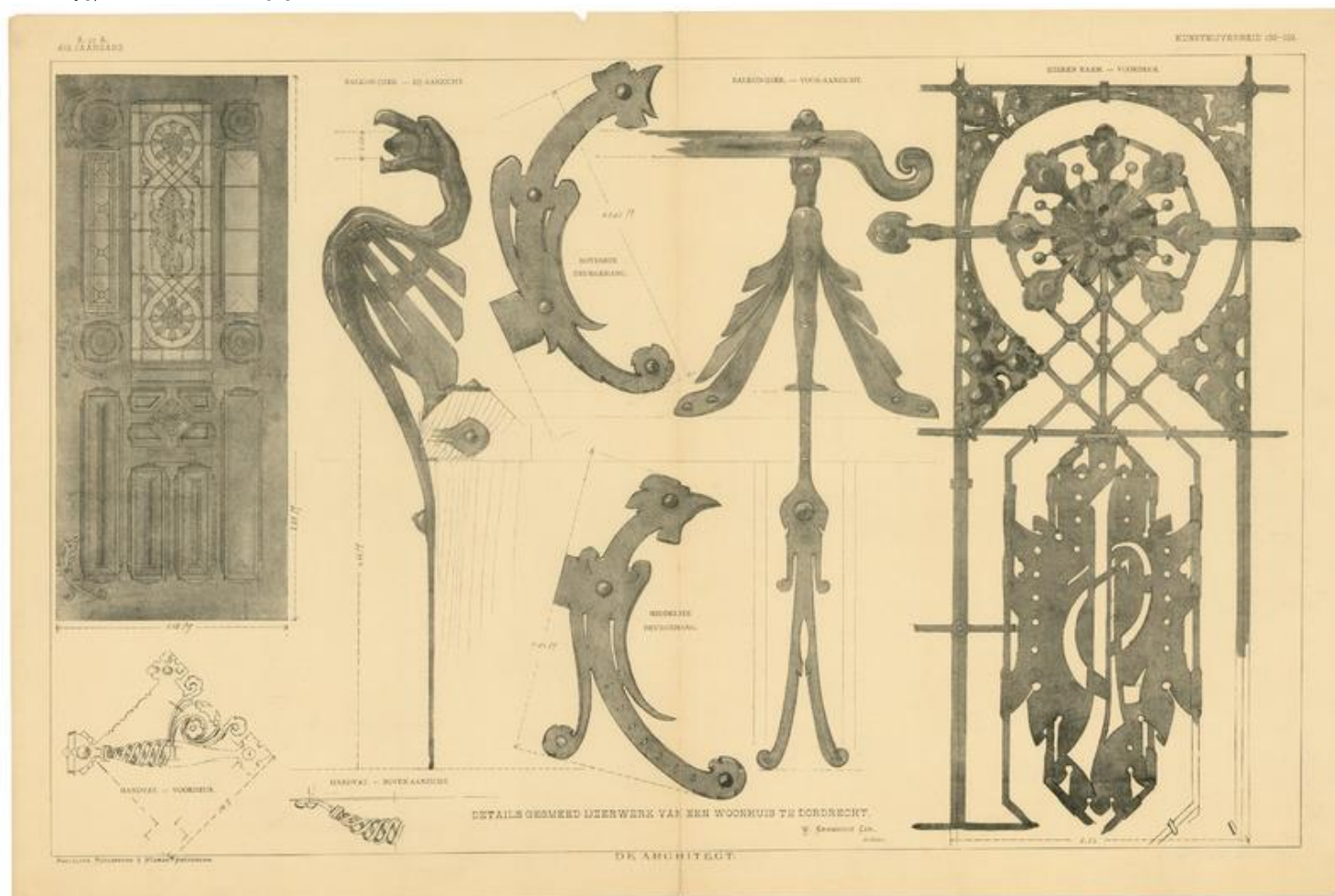
28. ■■■■ 1992, p. 107

29. ■■■■ 1992, p. 107

Op een rechthoekig, nagenoeg bijna vierkant, grondvlak werd de villa opgetrokken in fantasievolle baksteenarchitectuur. De woning kreeg boven het souterrain drie bouwlagen waarvan de bovenste gedeeltelijk onder de kap. Baksteen werd als hoofdbouw materiaal gebruikt voor zowel de constructieve opbouw van het pand als het ornamentwerk in de architectuur. Versterkt met grijze hardsteen op strategische en uitgelichte decoratieve plaatsen en aangevuld met kunstig houtsnijwerk waren het de eerlijke bouwmaterialen die de architect in zijn ontwerp liet spreken. De woning staat onder een samengesteld daklandschap gedekt met gesmoorde kruispannen en leien.

Ook de tuinen van het perceel worden in de periode 1893-1895 met de bouw van de villa gemoderniseerd. Hoewel het hier waarschijnlijk niet de input en het ontwerp van architect Kromhout betrof. Het is aannemelijker dat P.C., met zijn eigen kennis over tuin en plantenkunde, zelf aan het roer stond van de herstructurering van zijn tuin. Kromhout leverde wel een ontwerp voor een kleine theekoepel, die anders dan het bij de stijl van de villa behorende koetshuis, geheel van een eigen entiteit was. De in moorse trant ontworpen koepel, waar de architect veelvuldig gebruik maakt van de arabische boog en sierlijk houtsnijwerk, blijkt later voor de familie Jorissen een van de favoriete plekken in de tuin te worden.

afb. 24. W. Kromhout, Ontwerpen voor smeedijzeren details, 1893, bron: HNI KROM 15-5

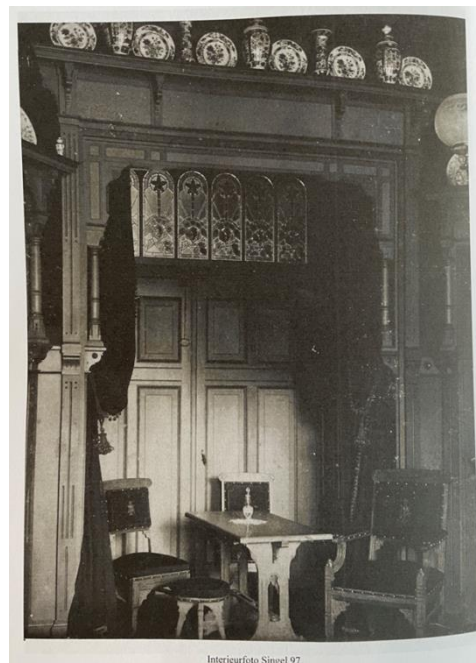
Kosten noch moeite werden gespaard voor het oorspronkelijke interieur van de villa. Niet alleen werd de begaafde Italiaanse kunstschilder Antonio Mancini (1852-1930) naar Nederland gehaald voor het aanvullen van de kunstcollectie in de villa, ook beeldhouwer Joseph Mendes da Costa (1863-1939) bekend van de vele opdrachten voor Helene Kröller Müller, vervaardigde het houtsnijwerk in de meubilering naar de ontwerpen van Kromhout. Ook zoon Willem Jorissen, nu inmiddels vergevorderd in zijn schildersopleiding, levert fresco's van de vier seizoenen voor het pleisterwerk in een van de serres.³⁰

Bijzonder detail is dat, hoewel Kromhout al in 1893 een uitgesproken architectuur overtuiging had, hij zich met het ontwerpen van Villa Jorissen blijkbaar toch liet verleiden om voorbeeldarchitectuur te gebruiken. Dergelijke chaletstijl villa's waren in die tijd overgekomen uit met name het zuiden van Duitsland en de stijl werd al vaker gebruikt om in het bijzonder welgestelde woningen te ontwerpen. Hoewel Kromhout bekend stond om zijn overtuiging de architect als zelfstandig kunstenaar te zien was dat voor een groot deel van dit ontwerp dus niet aan de orde. Bovendien is de Jugendstiljugendstil, waarmee de villa in de huidige context vaak in verband wordt gebracht, volgens Kromhouts eigen woorden een onjuiste vergelijking.³¹ In een artikel uit 1900, gepubliceerd in *Architectura*, maakt de architect korte metten met de zogenaamde "stijl der stoffeerdere, behangers en meubelfabrikanten, de stijl der zeewierkronkelingen, die als nouveauté nu zeer gezocht is, en zoowaar van het praedicaat 'modern' zich meester maakt".³² Daarmee refereert Kromhout aan de desbetreffende uit Frankrijk en Duitsland overgewaaid art nouveau of jugendstil, die als modetrend de Nederlandse architectuurpraktijk geheel opslokte. Een kwalijke zaak waar Kromhout in zijn ontwerppraktijk niet mee vergeleken zou moeten worden.

afb. 25. W. Kromhout, Interieurfoto na oplevering (locatie onbekend), 1895, bron: Balm Kok, p. 15

afb. 26. W. Kromhout, Trappenhuis na oplevering met twee lantaarns op de balusters, 1895, bron: HNI KROM 15 4

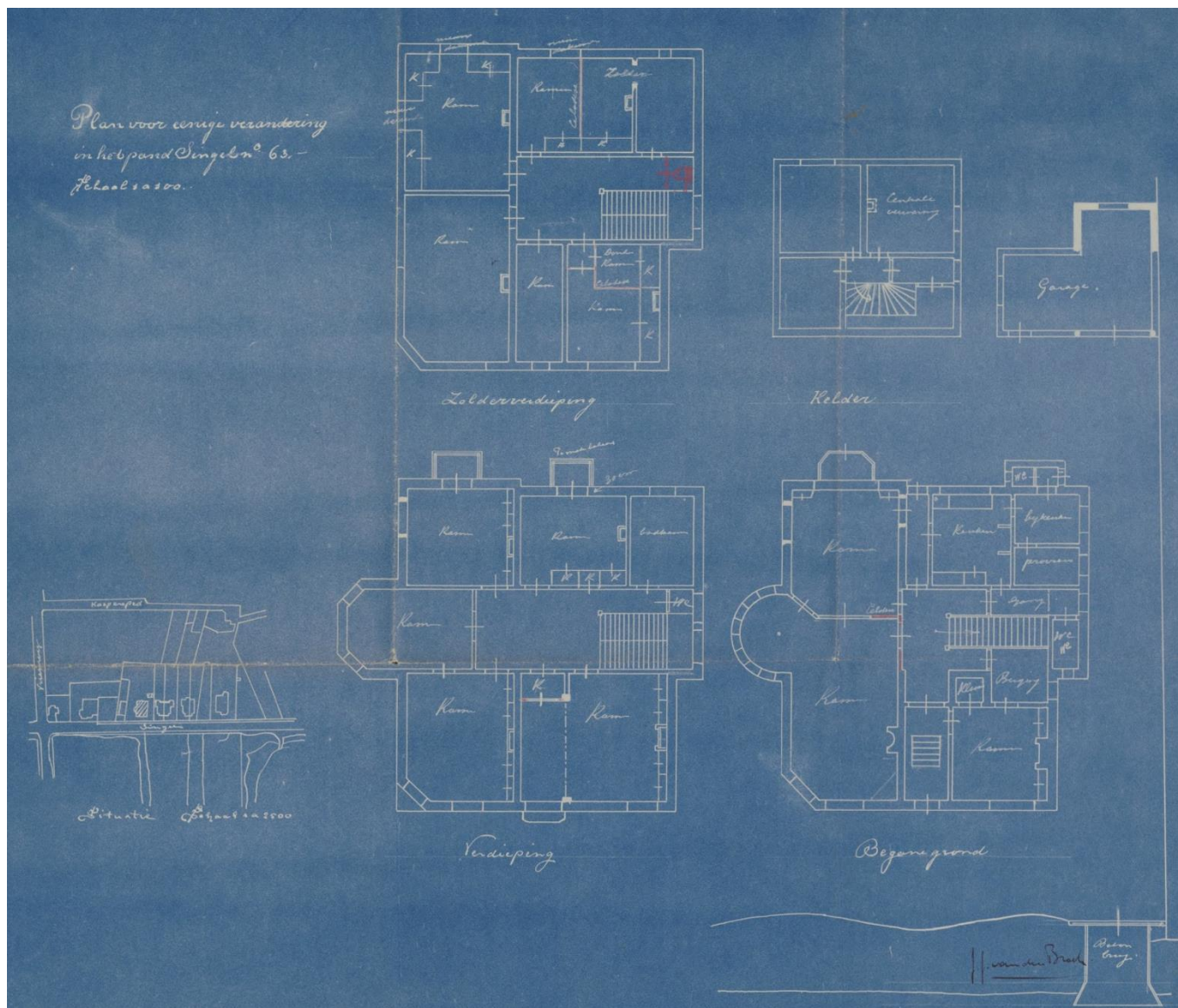

Interieurfoto Singel 97

³⁰ Niets van deze interieurafterwerkingen of kunstinboedel is nog aanwezig in de huidige villa.

³¹ W. Kromhout, 'Vijf verloren jaren?' in: *Architectura*, jaargang 8 (nr. 34) 1900, pp. 265-266

³² Kromhout 1900, p. 265

afb. 27. [REDACTED] Wijzigingsplan voor Villa Jorissen na overdracht van eigendom, 1927, bron: RAD 7921 Interne verbouwing (1927 1929)

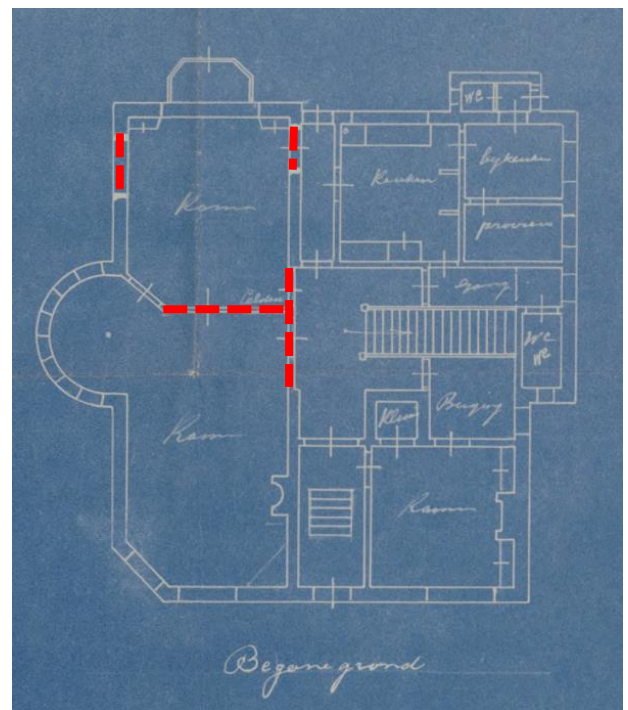
3.5 Een nieuw tijdperk

In 1926 komt P.C. Jorissen op 89 jarige leeftijd te overlijden te Dordrecht. Zijn kinderen, inmiddels allen uitgevlogen, zien blijkbaar geen noodzaak in het overnemen van het perceel, de woning óf de kunstcollectie. Op 24 en 25 november van dat jaar wordt namelijk op verzoek van de erfgenamen een openbare kunst en inboedelveiling gehouden waarin het gros van de kunstcollectie maar ook delen van het originele meubilair naar ontwerp van Kromhout worden verkocht.

Op 3 januari 1927 passeert er bij notaris Kuipers te Dordrecht een akte tussen de erfgenamen Jorissen en de heer Herman Philipse, directeur van de N.V. Dordrechtse hypotheekbank. Een akte waarop "de villa of het heerenhuis met loods en erf en tuin staande en gelegen te Dordrecht aan de Singel plaatselijk genummerd 63, kadastraal sectie C 4712, groot 18 aren 12 ca." gepasseerd dient te worden.³³ De heer Philipse werd gemachtigd namens Jan Jacob van den Broek (1890-...), ingenieur te Utrecht, om de zaak aan te kopen.

De familie Van den Broek betreft de villa in 1927 vanwaar vader werkzaam is als adjunct directeur van de hypotheekbank. De nieuwe eigenaar laat geen gras groeien over de toestand van de op dat moment kaalgeplukte interieurs. Hij vroeg in de gemeente in een vergunning toestemming voor interne verbouwingen van de villa, waarbij er op een aantal plaatsen grof werd ingegrepen in het oorspronkelijke bouwkundige ontwerp van Kromhout. De afgeknotte hoeken in de centrale hal op de begane grond werden opgelost door het plaatsen van een doorgaande wand. Ook werd de ronde tuinkamer aan de zijgevel van de woning bij de voorste salon of zitkamer betrokken. Enkele vensters, met name in de bijkeuken, werden toegevoegd en op de eerste verdieping werd het gehele boudoir opgeheven ten behoeve van extra ruimte voor de slaapkamer. Ook kwam er een toilet op de zolder naast het trappengat en werden er extra scheidingswandjes onder de kappen geplaatst. Tenslotte werd het koetshuis aan de achterzijde uitgebreid.

Al in 1937, tien jaar na aankoop van de villa, wordt een deel van het enorme woonhuis onderverhuurd aan een medebewoner. Uit akten en het gebruik van de villa tot de volgende verkoop in het jaar 1949 blijkt dat Jan van den Broek het geheel niet direct zag als een familiewoning maar eerder als een beleggingsobject. Het gezin woont dan ook, met uitzondering van een korte periode tussen 1942 en 1945, samen met onderhuurders in de villa aan de Singel. In 1949 verkoopt Van den Broek het eigendom aan de Dordtse notaris Spreij (... 1982). De villa komt op dat moment vrijwel ongeschonden uit de Tweede Wereldoorlog ondanks het bombardement dat in 1944 behoorlijk huis had gehouden in de directe omgeving.³⁴ De passerende akte spreekt over een perceel van 18 aren en 12 ca. groot. De notaris had geen kantoor aan huis op de Singel, maar zijn vrouw ontving er wel personeel en hoogwaardigheidsbekleders voor diverse liefdadigheidsinstellingen.

afb. 28. [REDACTED] Detail afb. 26 wijzigingsplan Villa Jorissen (in rood de voorgenomen wijzigingen op de begane grond, 1927, bron: RAD 7921)

³³ [REDACTED] 2017, p. 25

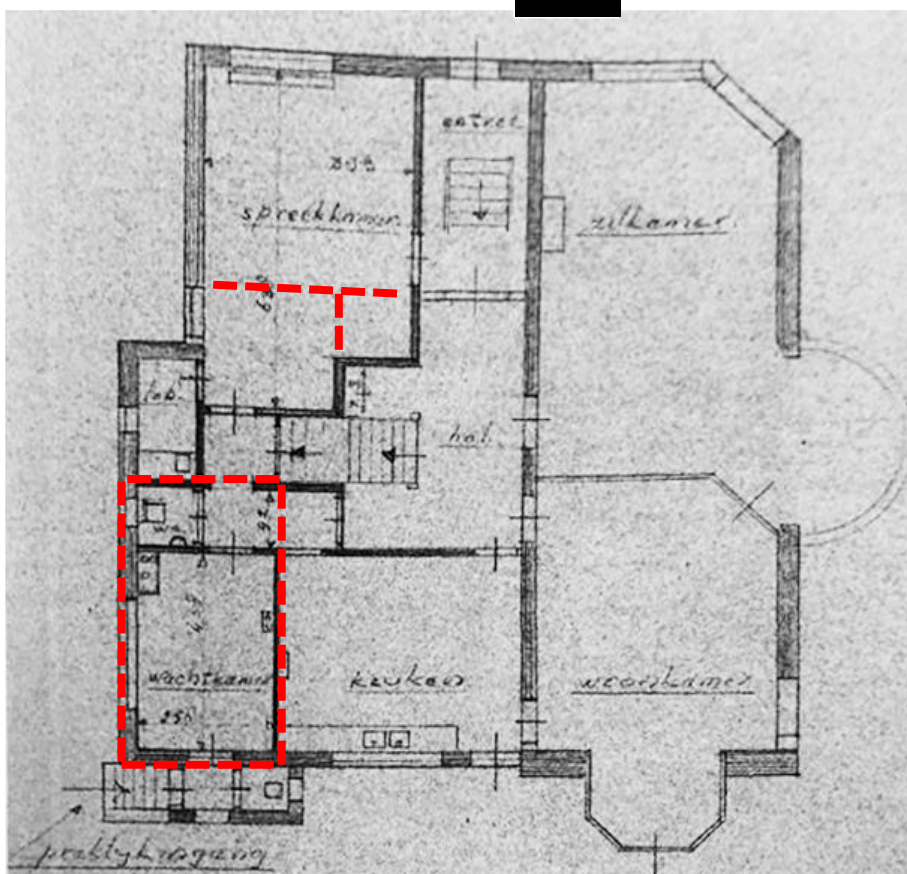
³⁴ Onder andere de Vriezeweg en Singel. Villa's in de buurt van het Merwesteijnpark werden weggevaagd.

3.6 De dokterspraktijk

Erfgenamen van Spreij verkochten Villa Jorissen opnieuw door, ditmaal aan de heer Jan Menzo de Muinck Keizer (1926 ...) kno arts van beroep. Hij vestigde zich met zijn praktijk in Dordrecht in 1960 maar kocht negen jaar daarna de villa aan de Singel met het verzoek aan de gemeente om een gedeelte van de begane grond in te richten als praktijkruimte en wachtkamer. De interne verbouwingskosten, met inbegrip van het vergroten van een raam voor de wachtkamer, waren vijftien duizend gulden.³⁵ De praktijkingang werd aan de achterzijde van de noordelijke zijgevel gemaakt, waar tevens een trap met bordes en toilet gevestigd was. De oorspronkelijke bijkeuken en provisiekamer, waar deze achterdeur op uitkwam, werden opgeofferd voor een wachtkamer van de patiënten. Het toilet onder het trappenhuis verplaatst en tevens werd er een doorgang onder het eerste trapbordess gemaakt zodat patiënten in de spreekkamer aan de voorzijde van de woning konden komen. De scheidingswanden en oorspronkelijke kluiswanden in de voorkamer werden ontmanteld om tot een grote spreekkamer te kunnen komen.

Bij aankoop van de woning bleek het perceel 'slechts' 17 aren 76 ca. groot te zijn. Er was ten opzichte van de vorige passering bij de notaris dus ruim een halve are aan perceeloppervlak verloren gegaan. In 1970 betreft de arts zijn praktijk en woonhuis. Vijftien jaar later dient echter de volgende koper zich aan: de oogarts Beatrix Koster. Ook zij heeft er tot 1991 praktijk aan huis, waarbij er geen bekende verbouwingen of wijzigingen plaatsvinden. De Koster zet na haar vertrek uit Dordrecht een 'vrijstaande villa met riante tuin, aparte garage en fraai, ca. 200 jaar oud theehuis' te koop. (De leeftijd van de theekoepel is behoorlijk overdreven, want op dat moment is deze nog geen eeuw oud...)

afb. 29. Wijzigingsvoorstellen ten behoeve van dokterspraktijk (in rood), 1969, bron: [rood] p. 40

35 [rood] 2017, p. 38

3.7 Kantoorpand

Met de 14 kamers en ruim 1.776 vierkante meter aan perceeloppervlak is het volgens de makelaar bijzonder geschikt voor kantoor aan huis of een volwaardig kantoorpand. Uiteindelijk wordt de villa in 1992 verkocht aan Antonius van Loon, bestuurder bij makelaarskantoor Van Dalen Van Loon B.V. Zij hielden kantoor in het buurpand Singel 87 en kochten het pand van de oogarts als beleggingsobject. Het werd lange tijd verhuurd, voor een deel als woning maar voor het overgrote deel als kantoorruimte.

In 1998 gaat het eigendom van Singel 97 over op Van Dalen – Van Loon B.V. naar de gebroeders Antonius en Petrus van Loon, die het geheel gaan gebruiken als hun eigen kantoorpand. Hoewel het

niet geheel duidelijk is of de eerste paar jaar waarin het eerstgenoemde makelaarskantoor het pand in bezit had ook bouwkundige wijzigingen getroffen werden, was dat na 1998 wel degelijk het geval. Ten behoeve van een appartement op de bovenste verdieping voor moeder Van Loon werd een deel van de bijkeuken opgeofferd voor een liftschacht. Ook naast de trap werd een deel van de voormalige spreekkamer van P.C. Jorissen dichtgezet met nieuwe scheidingswanden. De familie van Loon heeft tot 2019 Villa Jorissen in zakelijk bezit. Tot 2000 werd het pand gebruikt als kantoor voor onder andere een makelaarskantoor, van 2000 tot 2019 is Van Loon Assurantiën Beheer B.V. de enige gebruiker van het in de jaren 1990 voor het laatst gerenoveerde monument.

OPVOLGING VAN EIGENAREN VILLA JORISSEN

1892 - 1926	P.C. Jorissen	Woonhuis
1927 - 1949	J.J. van den Broek	Woonhuis, beleggingsobject
1949 - 1969	E.W. Spreij	Woonhuis
1969 - 1985	Jan Menzo de Muinck Keizer	Woonhuis, artspraktijk
1985 - 1992	B.H.C. Koster	Woonhuis, artspraktijk
1992 - 1998	A.J. van Loon en R. van Dalen	Kantoorpand, verhuurd als beleggingsobject
1998 - 2000	P.J.A. van Loon en A.J. van Loon	Kantoorpand, gedeeltelijke bewoning
2000 - 2019	Van Loon Assurantiën Beheer B.V.	Kantoorpand, gedeeltelijke bewoning?
2019 - heden		Woonhuis

Tabel 2. Opvolging van eigenaren Villa Jorissen.

3.8 Huisnummers

Villa Jorissen werd in 1893-1895 gebouwd op het perceel wat voor de vernummering van Dordtse huizen bekend stond als de '(Van) Hoogstratensingel huisnummer 73'. Dat huisnummer is blijkbaar bij de eerste eigendomsoverdracht in 1927 al gewijzigd naar 'Singel 63'. Dat huisnummer blijft gehandhaafd tot het "concordans op de vernummering van de huizen in Dordrecht" (1955-1958) wanneer het huisnummer nogmaals wijzigt dit keer naar 'Singel 78'.³⁶ Nog een paar jaar later (in 1969) wordt het adres van Villa Jorissen 'Singel 97', het huidige huisnummer van de woning.

1893-1927	(van) Hoogstratensingel 73
1927-1955	Singel 63
1955-1969	Singel 78
1969-2022	Singel 97

³⁶ RAD, toegang 131 Archiefdienst van de gemeente Dordrecht, inv. nr. 1836 Register houdende een concordans op de vernummering van de huizen in Dordrecht, 1957

DEEL III: Bestaande toestand

Hoofdstuk 1: Exterieur

1.1 Algemeen

Villa Jorissen is een hoofdzakelijk op een rechthoekig (bijna vierkant) grondvlak geplaatst vrijstaand woonhuis in baksteen opgetrokken en – met name aan de meest in het zicht liggende voorgevel – rijk versierd met metselwerken, smeedijzer en houtsnijwerk. Metselwerk is opgetrokken in (voornamelijk rode) Waalformaat baksteen van circa 210 x 100 x 50 mm. Het reguliere metselverband van de gevels is kruisverband. Er bevinden zich in het exterieur diverse accentueringen in natuursteen (Namense steen) waaronder in de hoeken van waterlijsten boven de plint, als negge voor de voordeur, als voorgevelplint en als accenten op strategische plaatsen zoals de gevelafsluiting aan de rechterzijgevel ter hoogte van de trapopgang. Raampartijen zijn rijkelijk voorzien van glas in-loodpanelen. De villa kent vier vrijwel even brede gevels (noordoost, noordwest, zuidoost, zuidwest) die allen asymmetrisch van opzet zijn. Aan de voorgevel (zuidoost), achtergevel (noordwest) en de hoek van de rechter zijgevel (noordoost) is het gebouw te betreden. De gevelopeningen zijn, met uitzondering van de vele erkers aan het exterieur, rechthoekig van opzet. De meeste gevelopeningen zijn niet gelijkvormig, sommige zijn zogenaamde 'schoudervensters' bestaande uit een rechthoekige gevelopening met onder- en bovenlicht en twee zijlichten die eindigen tussen het kalf en de bovendorpel van het bovenlicht.

1.2 Voorgevel

De voorgevel is gesitueerd op het zuidoosten en bestaat uit twee bouwlagen op een souterrain (inclusief kruipruimten) en zolder/kapverdieping. De voorgevel is, met uitzondering van de kapverdieping, symmetrisch opgezet en bestaat uit drie traveeën. De gehele plint is voorzien van drie lagen gebouchardeerde bergsteen (Namense steen) met gefrijnde hoeken. Boven de plint is van eveneens Namense steen een afzaat of waterlijst toegepast waarboven het in rode waalformaten metselwerk in kruisverband gevelmetselwerk voortzet. Na negen metsellagen is eveneens een (gefrijnde) bergstenen spekband toegepast van ca. drie metsellagen hoog. De natuurstenen onderdorpels van de raamkozijnen zijn verwerkt in deze band. Het reguliere metselwerk vervolgt na de hardstenen speklaag tot de schouders van de raamkozijnen, die eveneens met een natuurstenen blok worden geaccentueerd. Er volgt op deze hoogte wederom een spekband in siermetselwerk van gele en rode verblendstenen (strengperssteen). De rode verblendstenen zijn eveneens gebruikt als omlijsting van gehele gevelopeningen. Boven de tweede speklaag vervolgt het reguliere metselwerk met 10 lagen waarna op de elfde laag rode verblendsteen is toegepast om de bovendorpel van

foto 1. Voorgevel, april 2022

het raamkozijn te accentueren. Boven deze afwijkende metsellaag is er een hanekam wat het bovenlicht van het raamkozijn afsluit. Eenzelfde kleur strengpersstenen worden gebruikt voor die hanekam (in strekse boog). Aan weerszijden van de kam en als sluitsteen is een gefrijnd blok Namense steen gebruikt.

Boven de vensters op de begane grond is de overgang naar de volgende bouwlaag geaccentueerd met een forse en rijk gedecoreerde laag siermetselwerk in gele en rode verblendsteen. De band kan worden opgebouwd uit een architraaf waarboven een doorlopend fries geplaatst is. De architraaf is opgebouwd uit een naar voren uitstekende laag strekken (gele baksteen); plat in het gevelvlak doorlopend en een regelmatig opgebouwde band metselwerk welke op regelmatige afstand wordt onderbroken door een gefrijnd blok Namense steen; en een doorlopende waterlijst in eveneens Namense steen. De fries boven de waterlijst heeft een regelmatig patroon wat het beste afgeleid kan worden als tegelwerk of mozaïekpatroon. De band is overwegend opgebouwd uit gele en rode vormbaksteen, maar in het patroon wordt afwisselend gebruik gemaakt van een zwarte invulling. De fries sluit af met een speklaag bestaande uit drie metsellagen in gele en rode verblendsteen. In de speklaag verwerkt zijn de natuurstenen onderdorpels van de vensters op de verdieping.

Boven de gedecoreerde band gaan er wederom dertien reguliere metsellagen voorbij tot de volgende afwijking aan het licht komt. Na dertien lagen bestaat er één volle laag uit rode verblendsteen verwerkt in het gevelvlak en regulier metselverband. Er volgen nog eens twaalf metsellagen tot de volgende gemetselde spekband zich voordoet. Tussen de gedecoreerde fries en de laatstgenoemde spekband is er geen rode verblendsteen gebruikt voor het accentueren van gevelopeningen. Boven laatstgenoemde spekband gaat het metselwerk nogmaals elf lagen door tot de bovenzijde van het raam op de verdieping is bereikt. Dit deel tussen twee spekbanden in maakt wel gebruik van rode verblendsteen als accentuering van gevelopening. Boven de laatstgenoemde spekband volgt een nog rijker gedecoreerde laag siermetselwerk als afsluiting van de gevel. De laag bestaat uit diverse patronen en verbanden in gele en rode verblendsteen, afwisselend met blokken Namense steen die specifieke punten in de band markeren (zoals de hoeken van naar voren en naar achter springend metselwerk. Ook de hanekam van de raamopeningen zijn verwerkt in deze rijk gedecoreerde band siermetselwerk.

foto 3. Natuurstenen plint en waterlijst (voorgevel), april 2022

foto 2. Natuursteen detail (hoek voor en zijgevel), aan de zijgevel loopt de waterlijst verder in baksteen, april 2022

De buitenste linker en rechter travee zijn geheel gelijkvormig en bestaan uit een rechthoekige raamopening met twee smallere raamopeningen aan weerszijden die de zogenaamde 'geschouderde raamopening' vormen. Het hoofdkozijn bestaat uit een onderraam (voorheen schuivend) met vast bovenlicht waarin drie gelijkvormige glas in lood lichten zijn verwerkt. Het middelste glas-in lood licht is voorzien van een opendraaiend deel. De raamopeningen zijn voorzien van geïntegreerde houten rolluiken waarvan de – met houtsnijwerk gedecoreerde – kasten aan de binnenzijde van de woning nog resteren. Langs de binnenzijde van het kozijn bevinden zich banen waardoor de latten van het rolluik naar beneden en boven kunnen schuiven. Beide zijlichten van de raamopeningen staan op dezelfde natuurstenen onderdorpel als het hoofdraam maar hun bovendorpels sluiten op het kalf. Zowel kozijnstijlen als het kalf en afsluitende kroonlijsten boven de zijlichten zijn met kunstig schrijnwerk afgesneden. Het hoofdraam is boven het bovenlicht afgesloten met een getoogde hanekam, terwijl de beide zijlichten afsluiten met een rij vormstenen (rode koppen). De raampartij boven de begane grond is in opzet iets eenvoudiger en heeft geen 'schouder'. Deze raamopeningen bestaan uit T-vormige vensters (schuivend onderraam en vast bovenraam). Het bovenraam is – evenals de vensters op de begane grond – opgebouwd uit drie gelijkvormige glas-in lood panelen. Het middelste paneel is ook hier bedoeld om open te zetten. Het kozijnhout is minder rijk afgewerkt dan op de begane grond, het venster sluit af met een rechte hanekam.

De middelste travee wijkt af van de overige twee en heeft op de begane grond een monumentale entreepartij met een rijk gedecoreerde houten voordeur versierd met gesmeed hang en sluitwerk. De voordeur zelf is voorzien van een daglichtopening achter een gesmeed sierrooster (volgens bouwtekening oorspronkelijk voorzien van de initialen P.C.J.) en glas-in lood zijlichten. Ook aan weerszijden van de voordeur zijn, als een interpretatie van het Hollands melkmeisje, twee langwerpige zijlichten in glas-in lood uitgewerkt. Deze secundaire zijlichten vangen halverwege de deurhoogte aan en steken net enkele decimeters voorbij het kalf uit. Boven het kalf is nogmaals over de volledige breedte van de deur een bovenlicht welke onderverdeeld is in de verticale symmetrieas

van de entreepartij. Aan weerszijden van de middenstijl is het bovenlicht voorzien van glas-in-lood, geïnspireerd op gotische kathedraal en rozetvensters. De opbouw van de entreepartij sluit af onder een rechte hanekam, net iets lager dan de bovendorpels van de raamopeningen aan weerszijden. De kozijnstijlen van het bovenlicht boven de voordeur lopen in het metselwerk verder door naar boven en veranderen in twee houten consoles, waarboven er in de symmetrieas van de voordeur op de verdieping een houten erker is geplaatst. De erker, symmetrisch geplaatst in de voorgevel, is volledig in houten schrijnwerk opgetrokken en rijk gedecoreerd. Hij is driekantig met een houten borstwering, een onderlicht (waarvan alleen het middelste vak bestaat uit openslaande ramen) en een met glas in lood gedecoreerd bovenlicht. Boven een gedecoreerde houten lijst is de erker afgedekt met schubvormige dakbedekking.

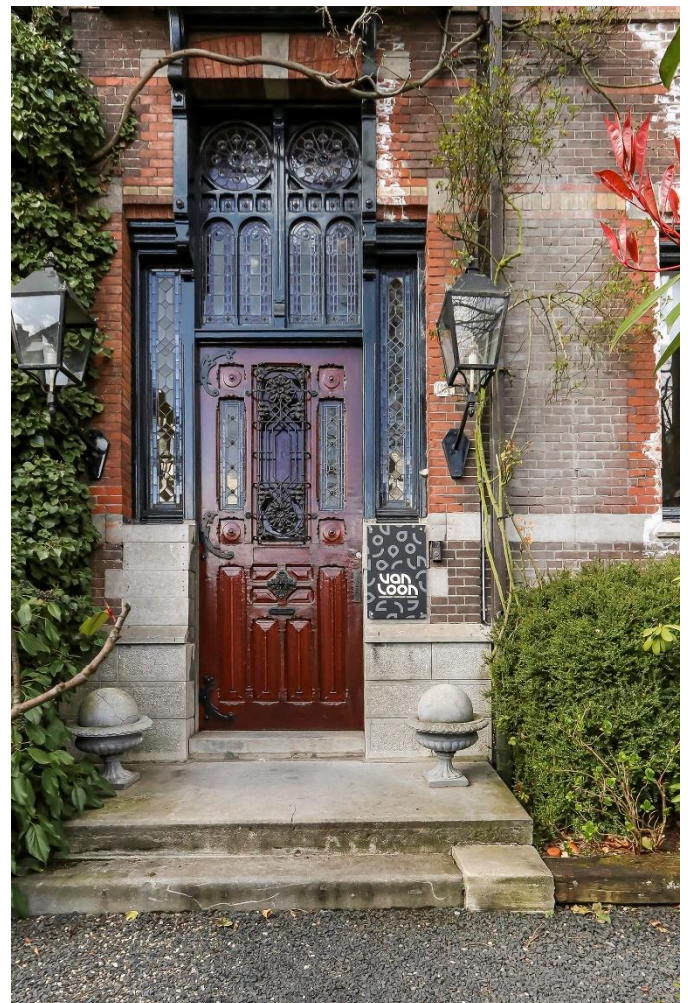

foto 4. Voordeur met natuurstenen stoep en glas in-lood lichten, 2021, Zoomers Makelaardij

foto 5. Daklandschap in voorgevel, april 2022

Tussen de geveltraveeën en openingen op de verdieping liggen de zones metselwerk iets naar voren. Die naar voren liggende pseudopilasters gaan vervolgens op in de afsluitende band siermetselwerk in de gevelbekroning onder de gootlijst. De verdieping wordt (boven de erker en het rechter venster) afgesloten met een houten goot op klossen boven een muizentand. Direct rechts van de middelste erker op de verdieping is de dakgoot aangesloten op een hemelwaterafvoer. De pijp is vierkant in doorsnede en bestaat geheel uit brons. Ter hoogte van het dakgootje boven de erker van de voormalige boudoirkamer is een forse vergaarbak aan de gevel bevestigd. Ook deze vergaarbak is van brons en heeft een afgeronde bovenzijde. Boven de goot van het hoofddak zijn twee dakkapellen geplaatst op een dakschild gedekt met kruispannen. De meest rechter dakkapel is opgemetseld maar op de hoeken opgebouwd in houten regelwerk. Boven de rechthoekige raamopening is de dakpunt van de kapel afgewerkt met een geheel in hout gedecoreerde puntgevel. De boeiborden van de

gevelpunt sluiten af met motieven van dierenkoppen. De dakkapel sluit af met een zadelpapje gelegd in leien (maasdekking). De kleinere dakkapel, tegen het linker eind van de dakgoot, staat direct boven de dakgoot en heeft net als de grotere dakkapel een met houtrijk gedecoreerde afwerking. Het rechthoekige venster draait naar buiten open. De kapel bestaat uit een zadelpapje met wolfseind en is gelegd in maasdekking. Op de nok staat een loden piron.

De op regelmatige afstand geplaatste gootklossen lopen links van de dakgoot in het metselwerk van de gevel verder waar zij in plaats van een goot een houten balk dragen. De balk markeert de onderzijde van de op Zwitserse 'Fachwerkbau' geïnspireerde gevelpunt waarachter de zolderverdieping schuilgaat. Direct boven de gevelbalk is de gevel met houten standers onderverdeeld in 7 gelijkmatige vakken. De meest linker en laatste twee rechter vakken zijn ingevuld met sierlijk metselwerk, terwijl de tweede tot en met de vierde vakken (vanaf links gezien) ingezet

zijn met een boven- en onderlicht. De middelste twee onderlichten zijn open te draaien. De gevel sluit geheel af met de in chaletstijl behorende houten gevelpunt. Ook hier zijn de boeiboorden afgewerkt met vogelkop motieven.

Tussen de voorgevel (zuidoost) en linker zijgevel (zuidwest) is de hoek afgeknot en wordt deze volledig in beslag genomen door een travee met gevelopeningen. De natuurstenen plint met afzaat, de spekbanden en het siermetselwerk lopen echter in de hoek door. De begane grond is voorzien van een eenvoudig rechthoekig raam met onderlicht en bovenlicht onverdeeld in drie glas-in lood vensters. Op de hoek van de zolderverdieping is, in de vakwerkconstructie, een houten erker verwerkt. Tussen de begane grond en de zolderverdieping heeft deze afgeknotte gevelhoek op de verdieping een sierlijk vervaardigd balkonnetje. De houten constructie van dit balkon volgt de driezijdige afknotting. Er is een dichte balustrade van gedecoreerd houtwerk waarboven met smeedijzer een ronde handrail is bevestigd. De bevestiging van de handrail op de dichte balustrade eronder is gemaakt van vier gesmeden balusters in de vorm van vogels. De rails wordt gedragen in de bekken van de vogelkoppen.

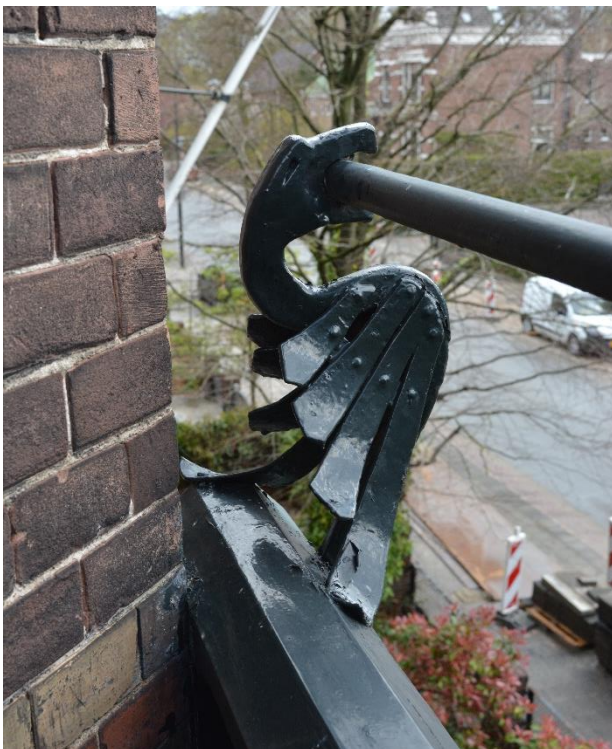

foto 6. Baluster in vogelvorm (balkonnetje), april 2022

1.3 Achtergevel

De achtergevel van Villa Jorissen is de noordwestzijde van het gebouw. Net als de overige gevels is deze opgebouwd uit twee bouwlagen boven een souterrain en zolderverdieping. Anders dan aan de voorgevel en linker zijgevel is hier geen attiek of topgevel in de zolderverdieping verwerkt.

De gehele gevel is voorzien van een gemetselde plint waarachter het souterrain en kruipruimten schuilgaan. De horizontale onderverdeling van spekbanden is net als in de voorgevel op dezelfde locatie gehandhaafd, ware het niet dat de spekbanden aan deze privaat georiënteerde gevel vele malen eenvoudiger zijn gedecoreerd dan aan de zichtbare voor- en zijgevels. De rijk gedecoreerde siermetselwerk lijst welke de overgang van begane grond naar verdieping markeert is hier vervangen voor regulier metselwerk. Echter lopen de zogenaamde kroonlijst daaronder en de spekband daarboven zoals aan de voorgevel wel door. Hetzelfde geldt voor de rijk gedecoreerde siermetselwerk banden die de gevelbekroning vormen onder de met muizentand gedragen gootlijsten. Deze zone is aan de achtergevel ook niet ingevuld met siermetselwerk maar met regulier metselverband.

De gevel is te verdelen in drie traveeën maar is verder niet symmetrisch opgedeeld en bestaat uit een linker- en een rechtergedeelte. De rechter travee beslaat het gehele rechterdeel en springt, ten opzichte van het andere geveldeel, net iets naar voren. Centraal in de travee is op de begane grond een forse (houten) erker geplaatst bestaande uit vijf zijden. Het middelste veld van de erker is voorzien van dubbele openslaande tuindeuren waardoor een met machinaal waalformaat baksteen opgemetseld verhoogd terras te betreden is. Dit terras is met enkele traptreden verbonden aan de tuin. Na een lage borstwering is elke zijde van de erker voorzien van een venster met bovenlicht. Boven de erker is een houten balkon geplaatst waardoor een deel van de dakbedekking is afgekap. De erker is waterdicht door een bitumineuze bedekking. Het met een houten afgewerkte balustrade balkonnetje sluit aan op een gevelopening met twee openslaande deuren voorzien van lage borstwering en glas. Boven de deuren is een bovenlicht zichtbaar achter een voorzetraam. Het bovenlicht is onverdeeld in

drie smallere ruiten. Aan de linkerzijde van deze eerste travee is een vierkante bronzen hemelwaterafvoer zichtbaar. De vergaarbak is direct tegen de houten onderzijde van de gootbodem bevestigd tussen twee klossen in. Om de bak direct tegen het gevelmetselwerk te kunnen bevestigen is een deel van de gemetselde kroonlijst met muizentand onder de goten doorgebroken. Aan weerszijden van de vergaarbak loopt deze lijst siermetselwerk door. De bak is eveneens van brons en aan de onderzijde gedecoreerd met een sierlijstje.

De middelste travee van de achtergevel is niet symmetrisch opgebouwd. Op de begane grond is rechts van de symmetrieas een gemetselde trap voorzien van hardstenen treden geplaatst die leidt tot een achterdeur. De deur zelf is van hout en heeft twee bossingpanelen waarboven een glasvlakverdeling is. Het glas wordt beschermd door een fors sierijzeren hekwerk. Boven het deurkalf is een bovenlicht met voorzetbeglazing zichtbaar waarachter zich ijzeren spijlen aftekenen. Links van de achterdeur wordt de onderzijde van de gevel opgedeeld in een deel souterrain waar een

foto 7. Achtergevel overzichtsfoto, 2021, Zoomers Makelaardij

laag maar breed getoogd raamkozijn onder een spijlenhek daglicht verschaft aan de kelderruimte daarachter. Erboven is een vrij fors keukenraam net boven de eerste spekband geplaatst. Het raam staat op een natuurstenen onderdorpel en bestaat uit vier verticale vlakken. De middelste twee vlakken zijn ingevuld met openslaande delen. De bovenstijl van het raamkozijn is recht afgewerkt, erboven is een gemetselde spiegel zichtbaar welke iets terugligt in het gevelvlak. De getoogde boogvorm is gevuld met siermetselwerk. Centraal in de symmetrieas van de tweede travee is op de verdieping een gevelopening met betonnen balkonnetje. De opening zelf wordt gevormd door dubbel openslaande deuren (glas) en een bovenlicht onderverdeeld in drie raampjes. Het balkon (een betonnen plaat) is voorzien van een houten balustrade en wordt gedragen door twee betonconsoles die in de iets naar voren stekende kroonlijst halverwege de gevel zijn ingepast.

De laatste linker travee van de achtergevel is onderverdeeld in een begane grond waartegen een kleine uitbouw is geplaatst. De uitbouw bestaat uit een rechthoekig raam welke daglicht verschaft voor de bijkeuken en rechts daarvan een klein toiletraampje. Links van het rechthoekige raam is een houten gevelbekleding (in verticale latten) geplaatst waar decoratief houtsnijwerk op is uitgevoerd. Temidden van dit geveldeel is een langwerpige venster geplaatst. De uitbouw zelf is opgebouwd in regulier metselwerk en staat onder een zinken lessenaarsdakje. De afscheiding langs het uitbouwtrapje is voorzien van vlechtingen, rollaag en hardsteen passtukken. De gevel wordt afgesloten met een houten gootlijst waar tegen drie balkankers steken. Tussen het houten geveldeel en het gemetselde geveldeel is een koperen hwa (rond) zichtbaar. Centraal in de symmetrieas van de travee is op de verdieping een smaller venster zichtbaar welke is onderverdeeld in drie horizontale delen. Het onderste raam is voorzien van translucet gehamerd glas, het grote raam daarboven is helder en het bovenlicht is eveneens van helder glas. De kozijnen van de verdieping aan de achtergevel staan onder een iets getoogde hanekam. Direct in de goot (boven de gemetselde kroonlijst) is op de rechter en middentravee een rechthoekige dakkapel geplaatst onder plat dakje.

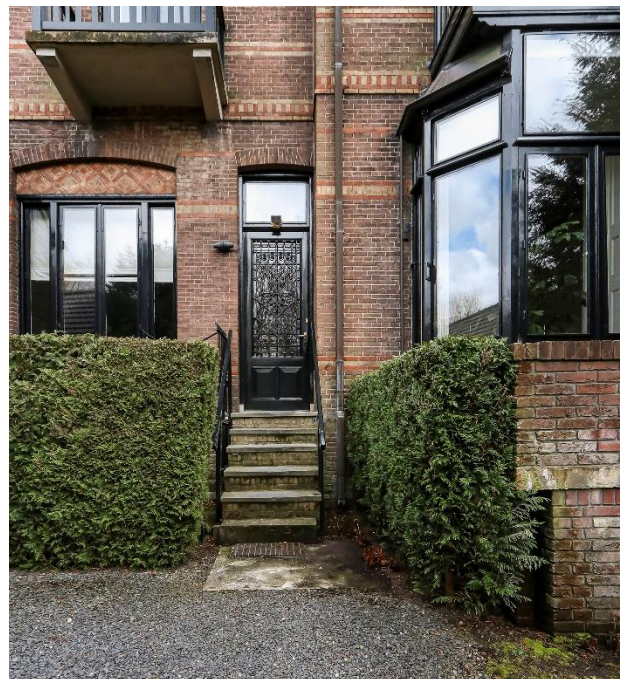

foto 8. Diverse details achtergevel: boven erker met later houten balkon, midden overzicht van gemetseld terras, onder de oorspronkelijke achterdeur, april 2022

foto 9. Overzichtsfoto linker zijgevel, 2021, Zoomers Makelaardij

1.4 Zijgevel links

Zuidwestelijk gelegen is de linker zijgevel die een belangrijk punt in de architectuur van de villa markeert. De gevel bestaat eveneens uit drie traveën en twee bouwlagen op een souterrain met daarboven een kap of zolderverdieping. Omdat de gevel van oudsher behoorlijk zichtbaar was als men de woning vanuit het zuiden benaderde is er architectonisch voor gekozen het ornament en de rijkdom van de voorgevel in de eerste travee (rechts) geheel door te laten lopen.

Die eerste rechter travee bestaat uit een natuurstenen plint (gebouchadeerde Namense steen) waarboven een eveneens natuurstenen waterlijst is geplaatst. De begane grond bevat, naast een rond ventilatierooster vrijwel ter hoogte van het plafond, geen gevelopeningen. Diverse spekbanden (onder natuursteen, daarboven siermetselwerk) lopen vanuit de voorgevel om de hoek door. Ook de strook rijk gedecoreerd siermetselwerk die de verdiepingshoogte in de gevel accentueert is ononderbroken doorgezet in dit stukje van de zijgevel. Net als de begane grond van deze travee bevindt zich op de verdieping enkel een gevelopening ten behoeve van een ventilatierooster. Net als de voorgevel wordt de zolderverdieping halverwege de tweede bouwlaag al ingeleid door middel van siermetselwerk wat halverwege de verdieping als een soort pseudopilasters iets naar voren is gelegd. De afsluiting van het metselwerk aan de tweede bouwlaag is identiek aan de afsluiting die de raamkozijnen aan de voorgevel op deze bouwlaag hebben, echter is er geen kozijn in de gevel geplaatst. Voorbij de erker die de afgeknotte hoek tussen de voor- en zijgevel maakt loopt eenzelfde vakwerkconstructie als aan de linkerzijde van de voorgevel. Net als de puntgevel aan de voorzijde bestaat deze constructie uit een lange ligger (hout) opgelegd op klossen en is deze daarboven onderverdeeld in zeven verticale stroken. De eerste strook van rechts is ingevuld met (sier)metselwerk, vergelijkbaar met de laatste twee stroken. De middelste vier stroken zijn raampartijen bestaande uit een onder- en bovenraam waarvan de centrale twee onderramen draaiende delen bevatten. De geveltop is identiek aan de voorgevel (links) en geheel in kunstig houtsnijwerk afgewerkt. De middelste geveltravee wordt geheel in beslag genomen door een grote erkeruitbouw. Op de begane grond staat deze op een gemetselde plint

foto 10. Eerste travee met geveltop

en is de erker, of tuinkamer van de linker zijgevel, april 2022 half rond. In de plint is a centraal op enig moment een luik aangebracht wat de kruipruimte bereikbaar maakt. De luikopening is in de dagkanten met een cementpleister afgewerkt. Langs de boven- en onderzijde ontbreken rollagen. De erker boven het metselwerk is geconstrueerd met houten staanders waartussen, onderverdeeld in acht vlakken, smalle ramen zijn geplaatst. Onder de ramen is een lage houten borstwering waarop de onderdorpel van het raam is geplaatst. De bovenlichten boven een doorlopende kalf zijn ingezet met glas in lood. De staanders tussen de vensters van de erker wijden aan de bovenzijde uit tot een fors overstek (houten schoren) die een half rond afdakje met metalen dakbedekking (zink) dragen. Boven het afdakje staat de erker van de verdieping in metselwerk, welke eenvoudiger van opzet is. De halfronde vorm maakt in een zone siermetselwerk plaats voor een vijfhoekige uitbouw waarvan de afgeknotte hoeken plaats maken voor gevelopeningen. Deze zijn rechthoekig en bestaan uit een boven- en onderlicht. Het onderlicht bestaat uit twee glasvlakken (verticale roede) terwijl het bovenlicht net als veel eerder beschreven bovenlichten bestaat uit drie verticale stroken glas-

in-lood. De ramen sluiten in het metselwerk aan met een hanekam in strengperssteen. De spekbanden en eenvoudige sierbanden uit de voorgevel lopen in het metselwerk van de erker door. De gevel in deze travee sluit op de hoogte van de gootlijst af met een vijfkantige omtimmerde goot waarboven een tentdak in maasdekking (leibedekking) is geplaatst. Boven op de nok van dit tentdak is een tweede kroonlijst geplaatst. In de centrale middenas van de erker steekt halverwege de verdieping een sierlijk opgebouwd rookkanaal naar buiten welke door de goot steekt en daarboven met regulier metselwerk is opgebouwd.

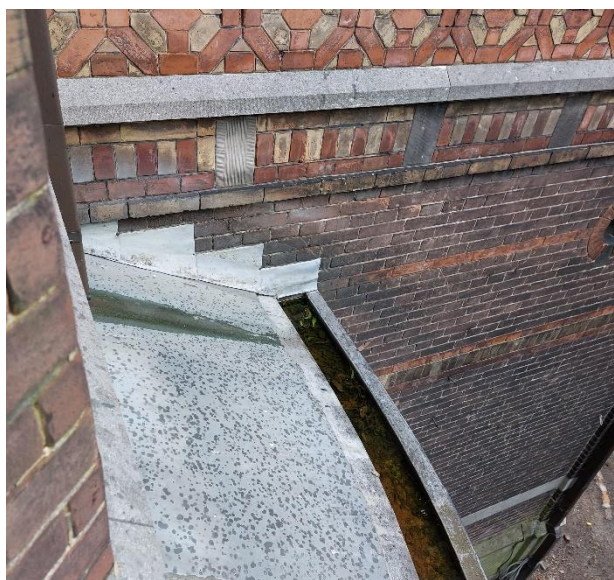

foto 11. Dakbedekking overstek grote erker, 2021,

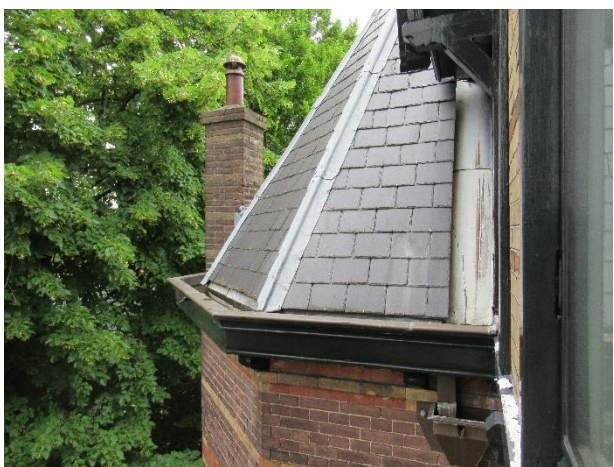

foto 12. Dakbedekking torentje boven grote erker aan linker zijgevel, 2021,

De laatste (linker) travee van de zijgevel sluit in opzet aan op de eerder besproken achtergevel. De plint is opgemetseld in regulier metselwerk in

kruisverband. Erboven is een waterlijst in geglazuurde vormstenen. Het metselwerk van de gevel volgt verder dezelfde onderverdeling in spekbanden (alle in gele en rode verblendstenen). De gevel wordt bekroond met een gootlijst op klossen onder een muizentand en daarboven is een dakschild zichtbaar belegd met gesmoorde kruispannen. Rechts van de symmetrieas van deze travee staat in de goot een rechthoekige dakkapel onder een kroonlijst met plat dakje. Links van dezelfde symmetrieas zijn in de begane grond en verdieping twee T-vormige raamopeningen zichtbaar. Het bovenlicht van deze openingen is van blank glas (één plaat), terwijl onder het kalf openslaande onderramen zijn geplaatst. Het houtwerk van deze kozijnen wijkt af van de eerder beschreven gevelopeningen. Langs de onderdorpels zijn, in tegenstelling tot elders in het exterieur, gemetselde raamdorpels voorzien. Beide gevelopeningen worden afgesloten met een hanekam in strengpersstenen, echter wijkt het materiaal van deze kammen af van de overige hanekammen in het exterieur.

foto 13. Onderzijde achterste travée linker zijgevel met later geplaatst (ergo: niet origineel) raamkozijn, april 2022

1.5 Zijgevel rechts

De meest eenvoudig opgebouwde gevel is de rechterzijgevel (noordoost georiënteerd). Net als de andere zij- en achtergevel bestaat zij uit twee bouwlagen op een souterrain met kap, de overgang van de tweede bouwlaag naar kap wordt geaccentueerd met een gootlijst op klossen. Deze gevel bestaat uit twee helften maar de opbouw van het gevelmetselwerk is in beide delen identiek. Op een gemetselde plint, waarvan de waterlijst aansluit op de natuurstenen waterlijst aan de voorgevel, rijst een volledig in kruisverband opgemetselde gevel met diverse spekbanden. Die banden zijn op gelijke hoogte geplaatst als in alle overige gevels waardoor zij rondom aansluiten in de andere windrichtingen. De eerste helft van deze zijgevel (zijnde de linkerhelft die aansluit op de voorgevel) is nagenoeg geheel blind, met uitzondering van een rond ventilatierooster aan de linkerkant tegen de plafondhoogte van de begane grond en een rechthoekige (met translucente beglazing ingezette) raampartij achter ijzeren traliewerk geheel rechts van de begane grond.

De tweede gevelhelft springt ruim een meter naar voren ten opzichte van de hierboven beschreven linkerhelft. Dit naar voren springend deel veroorzaakt een smalle maar blinde gevelstrook die de gootlijst na de tweede verdieping doorbreekt en uitmondt in een halve topgevel. Er is geen duidelijke traveemaat in het rechterdeel te beschrijven, echter zijn gevelopeningen in dit deel in drie assen boven elkaar toegevoegd. De meest

afgesloten met ijzeren tralies. Net voorbij de middelste as is een vierkante koperen hwa geplaatst waarna er zich in het laatste deel van de gevel slechts één langwerpige kozijn onder een getoogde hanekam bevindt. De gevelopening, bevestigd op de begane grond, bestaat uit drie raamvlakken waarvan de middelste twee smalle raampjes kleppend zijn uitgevoerd. Het houtwerk wijkt af van de overige eerder besproken

foto 15. Overzicht voorgevel en rechter zijgevel, 2021, Zoomers Makelaardij

souterrain, een klein venster onder een getoogde metselboog op de verdieping en vervolgens twee forse rechthoekige vensters onder een getoogde boog waarvan het tweede venster tot de gootlijst loopt. De vensters bestaan beiden uit drie vlakken (onderverdeeld met forse houten staanders) waarvan het onderraam van transparant glas en de bovenramen van glas in lood zijn. Boven de rechte bovenstijl is de boogtrommel ingevuld met siermetselwerk. De vensters staan niet op verdiepingshoogte maar doorbreken de spekbanden die de verdiepingen in de gevel accentueren. Achter deze eerste as is namelijk het trappenhuis gevestigd. De goot en kroonlijst erboven lopen door, toch is er boven de goot een vergelijkbare (maar kleinere) houten topgevel geplaatst als in de voor- en linkerzijgevel.

De middelste as met vensters bestaat uit een souterrainvenster, een smal maar hoog rechthoekig venster onder getoogd metselwerk op de begane grond en een wederom klein venstertje op de verdieping. Het smalle hoge raam is

foto 14. Zijgevel, april 2022

s geheel blind metselwerk. De gevel start af met een gootlijst op klossen waarboven een vergelijkbare dakkapel is geplaatst als de kleine dakkapel aan de voorgevel (onder zadeldakje met wolfseind).

Net als de voor- en achtergevel zijn aan beide zijgevels ter hoogte van de dakgoot bronzen hemelwaterafvoeren bevestigd. De vergaarbak is in beide gevallen direct tegen de houten onderzijde van de gootbodem bevestigd tussen twee klossen in. Om de bak direct tegen het gevelmetselwerk te kunnen bevestigen is een deel van de gemetselde kroonlijst met muizentand onder de goten doorgebroken. Aan weerszijden van de vergaarbak loopt deze lijst siermetselwerk door. De bak is eveneens van brons en aan de onderzijde gedecoreerd met een sierlijstje.

Geheel rechts tegen de gevel, waar de aansluiting met de achtergevel is gemaakt, bevindt zich nog de smalle uitbouw onder een lessenaarsdakje waar achter een gemetselde trapopgang en achterdeur schuilgaan. De trap en bordes zijn bekleed met aardewerken tegels, de kapconstructie ligt op

houten consoles en het geheel wordt afgesloten door een met houten regels bekleed g **foto 17. Overzicht achterdeur / toegang vanaf zijgevel rechts, 2021, Zoomers Makelaardij**

foto 16. Houten aftimmering uitbouw aan achtergevel met een stuk metselwerk van de rechterzijgevel, april 2022

glas in lood. Niet alleen aan buitengevels maar ook in deuren en in scheidingswanden aan de binnenzijde, met name in de vestibule op de begane grond, zijn sierlijke panelen toegepast.

Doorgaans is er boven elk venster (onderraam) een bovenraam van vaste glas in lood panelen bevestigd. In de meeste gevallen komen er in deze bovenramen drie gelijkvormige langwerpige panelen voor, waarvan soms het middelste paneel een openkleppend luikje in het glas-in lood heeft voor ventilatie. Er bestaan echter ook uitzonderingen zoals de bovenlichten van de halfronde erker aan de linkerzijgevel die gedeeltelijk ingezet zijn met gehamerd glas. Ook zijn er verspreid over de gevels gevelopeningen

waarvan het bovenlicht al eens is vervangen en het sierglas niet meer aanwezig is (zoals aan de achterzijde van de linker zijgevel en diverse gevelopeningen aan de achtergevel).

Er bestaat geen verschil tussen de constructie van de panelen in de buitengevels en de panelen die als interieurdecoratie zijn gebruikt. De vestibule op de begane grond heeft versieringen in glas-in lood tapijtpanelen in het tochtportaal die de afscheiding van de voordeur maakt. Ook zijn er panelen toegepast links en rechts in de wand naast de onderste steek van de houten trap. Dit glas-in lood is als een bovendeurstuk boven het kalf van de onderliggende deuren geplaatst. Als laatste is aan de onderzijde van het trappenhuis aan de linkerzijde van de eerste steek een reeks smalle panelen geplaatst. Deze panelen zijn boven de houten lambrisering geplaatst en komen slecht aan één zijde van de trap voor.

De glas in lood panelen in Villa Jorissen vertonen geen echte voorstelling, het beste kunnen ze worden gekenmerkt als zogenaamde tapijtramen. Hoewel er verschillende variaties in kleur en vorm is waar te nemen zijn de meeste panelen gelegd in een patroon waar geen directe voorstelling en flora of fauna in te herkennen is.

foto 19. Detail glas in lood bovenramen met ventilatieopening (origineel) in erker, 2021, [redacted]

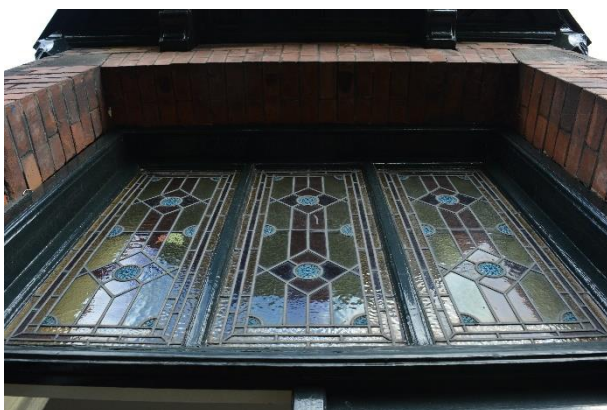

foto 18. Detail glas in lood bovenraam in voorgevel, april 2022

1.7 Dakaanzicht

Het dak is enkel vanaf maaiveld opgenomen maar er is – met behulp van recente luchtfoto's – geconstateerd dat het om een samengesteld (schild)dak gaat. Een relatief groot deel van de kappen is plat en bedekt met bitumineuze bedekking, de dakschilden die daarop aansluiten zijn – na een met koper beklede houten kroonlijst overwegend in gesmoorde kruispannen bedekt. De afwijkingen in het schilddak, meestal bestaande uit zadeldaken voor onder andere de gevelpunten en dakkapellen, zijn meestal belegd met leistein in maasdekking. Evenzo is het tentdak van de grote erkers aan de linkerzijgevel belegd met maasdekking. Afwijkende dakbedekkingen zijn de drie rechthoekige dakkapellen aan de linker en achtergevel. Ook de bedekking van de erker op de verdieping aan de voorgevel wijkt af van de regulier gebruikte lei en panbedekking. Het dakje bestaat uit schubvormige dakbedekking (zinken beverstaartvormige shingels). Er staan een forse schoorsteen op het dak aan de voorgevel en de linkerzijgevel ter hoogte van de erker, maar een wat eenvoudigere schoorsteen op het achterdak.

foto 20. Origineel dakkapel inclusief dakbedekking op zijdakvlak, 20 21, [REDACTED]

foto 21. Analyse oorspronkelijke dakbedekkingen (op bouwtekening uit 1893). Rood: metalen dakbedekking (o.a. koper), Blauw: leien dakbedekking in maasdekking, Grijs: kruispannen (gesmoord), Rothuizen 2022

foto 24. Daklandschap, 2021, [redacted]

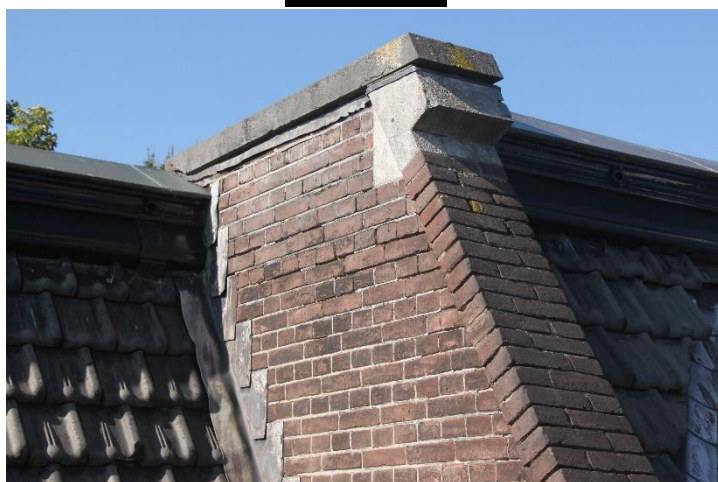

foto 23. Detail geveldeel rechterzijgevel (hoek in gevellijn) met natuurstenen afdekking en natuurstenen hoekblok, 2021, [redacted]

foto 22. (Rechts) Geveltop en leiendak voorgevel, 2021, [redacted]

1.8 Terrein

Het terrein sluit aan de zuidoostzijde aan op de doorgaande Singel. De (voor)tuin is afgesloten met een relatief eenvoudige erfafscheiding: opgemetseld vorstrandje met om de paar meter een gemetselde kolom waartussen een (draad)stalen hekwerk is geplaatst. Zowel aan de noord als aan de zuidzijde van het tuinhak zijn forse stalen poorten geplaatst zodat het erf betreden kan worden met voertuigen. De noordoostelijke erfafscheiding volgt (na het koetshuis) als een ruim twee meter hoge opgemetselde tuinmuur met penanten. Ook de achterste erfafscheiding is een – weliswaar iets jongere – gemetselde tuinmuur. De zuidwestelijke afscheiding met het buurperceel is opgetrokken in betonnen platen. Een groot deel van deze betonnen schutting was begroeid met een klimop. De tuin is begroeid met volwassen beplanting maar verder ernstig verwaarloosd. Naast het woonhuis staan er op het perceel nog een uitgebouwd koetshuis (rijksmonument, gelijktijdig met het woonhuis gebouwd, geen onderdeel van de beschrijving) en een houten theekoepel (rijksmonument, gelijktijdig met het woonhuis gebouwd, geen onderdeel van de beschrijving).

foto 25. Terrein (voor werkzaamheden) en theekoepeltje, 2021, Zoomers Makelaardij

Hoofdstuk 2: Interieur

Over het algemeen is er door het gehele interieur nog behoorlijk wat aan bouwsporen te inventariseren. Het gaat het doel van een bouwhistorische verkenning voorbij om alle interieur tot op het detail uit te schrijven. De belangrijkste kenmerken worden hieronder opgesomd. In zijn algemeenheid kunnen we concluderen dat – hoewel er nog behoorlijke hoeveelheden originele lambriseringen, paneeldeuren en kozijnen in de woning aanwezig zijn – de meeste afwerkklagen modern van aard zijn (laatste 20-30 jaar). Houten elementen en wanden zijn overwegend wit geschilderd of behangen met modern papierbehang. Installaties zijn niet oorspronkelijk en onderdelen van de verwarmingsinstallatie zoals bijvoorbeeld radiatoren zijn niet veel ouder dan 20 jaar. Er is geen historische installatie of gebouwtechniek gevonden (zoals een bellenbord of gaslichtinstallaties).

2.1 Begane grond

De begane grond (of bel etage) kan op drie manieren betreden worden: via de voordeur aan de zuidoostelijke zijde of beide achterdeuren aan de noordwestelijke gevel. De voordeur is hiërarchisch de belangrijkste entree, deze sluit aan op een voorportaal waar door middel van enkele traptreden het niveau van de bel-etage wordt bereikt. Een rijk gedecoreerde met glas in lood ingelegde tochtwand scheidt het voorportaal met de vestibule. Op de traplanding in het voorportaal is aan de rechterzijde nog een deur gesitueerd naar het kantoor in de zuidoostelijke hoek van de bel-etage.

foto 26. Overzichtsfoto vestibule, ruimte 0.1, 2021, Zoomers Makelaardij

Ruimte 0.0 Voorportaal:

Een volledig met natuursteen beklede vloer (marmer). Na het betreden van de woning via de voordeur ligt op de gehele vloer een droogloopmat en zijn alle lambriseringen afgewerkt met eveneens dezelfde rossige marmersoort. De voordeur is even zo rijk uit houtsnijwerk opgebouwd als aan de buitenzijde. Een brievenkastje sluit aan bij de brievenbus. Ook de vier traptreden vanaf de voordeur naar het niveau van de bel etage is met marmer bekleed. Een rijk gedecoreerde wandlambrisering in hout met op regelmatige patroonafstand bossingpanelen rust op het niveau van de bel etagevloer maar loopt ook door boven de lager gelegen natuursteen lambrisering naast de voordeur. Er zijn op diverse plaatsen luiken in de lambrisering verwerkt. Boven de houten lambrisering pleisterwerk wandbekleding afgewerkt in afgestreken horizontale banen zonder stootvoegen. De gehele zuidelijke buitenwand van het voorportaal wordt opgenomen door de brede entree deur en bijbehorende glasvlakken. Het plafond is van gips en afgewerkt met een kroonlijst en een middenrozet. De houten tochtscheiding met brede deur is voorzien van een vergelijkbare onderverdeling als de houten lambriseringen. De structuur daarboven is voorzien van transparant glas (in de deur) en glas-in lood panelen (zijlichten en bovenlichten).

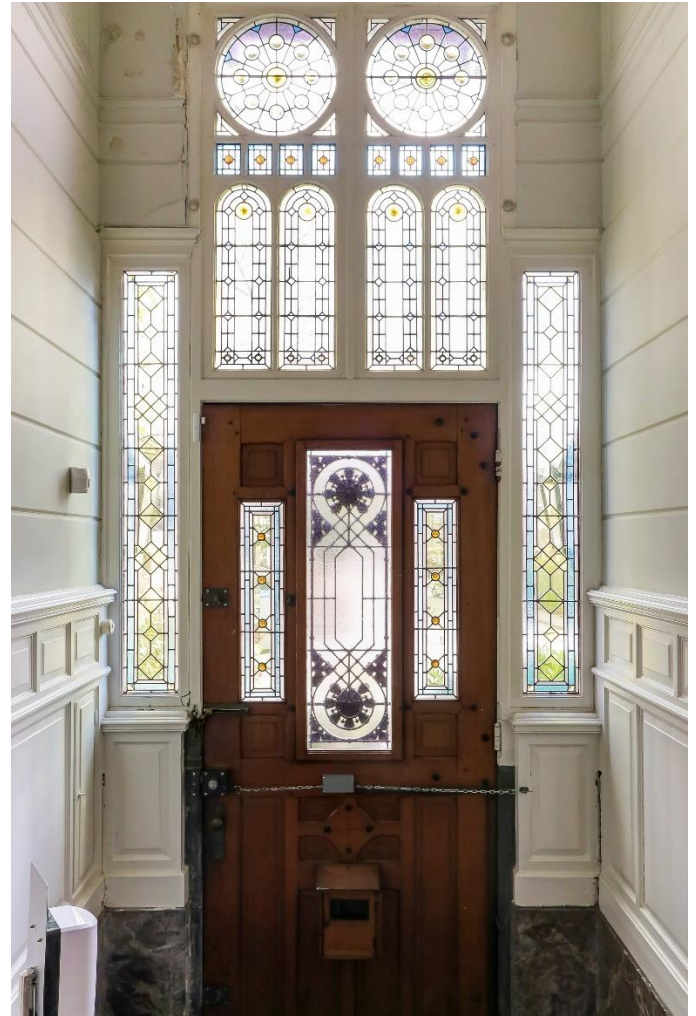

foto 27. Overzicht voordeur met glas in lood zij en bovenlichten, ruimte 0.0, 2021, Zoomers Makelaardij

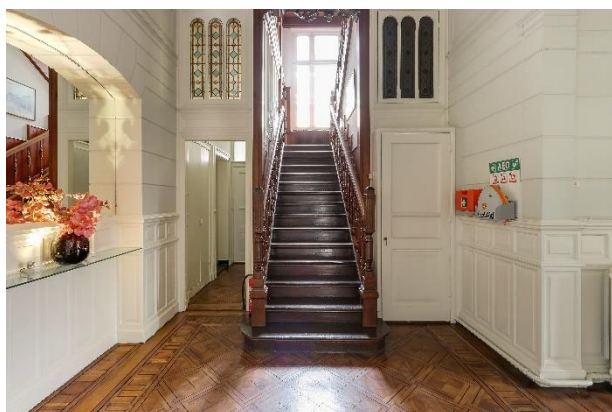

foto 28. Twee overzichtsfoto's vestibule met trapopgang, ruimte 0.1, 2021, Zoomers Makelaardij

Ruimte 0.1 Vestibule met trappenhuis:

De rijk afgewerkte vestibule ligt centraal in de plattegrond. Niet alleen het voorportaal en het trappenhuis maar ook de gang naar de achterdeur en de overloop sluiten hierop aan. De vloer is afgewerkt met een hardhouten parketvloer in diamantpatroon. Langs de wanden is met een bies ('al Greco') afgewerkt. De aansluitende binnendeuren naar de gang en het voorportaal zijn

voorzien van natuurstenen dorpels. De twee deuren naar de salon en woonkamer hebben een houten dorpel. De bies is ter hoogte van de laatstgenoemde deuren onderbroken, ook het legpatroon van de parketvloer is hier incompleet.

De wandafwerking is evenals het voorportaal afgewerkt in eenzelfde houten lambrisering waarboven in pleisterwerk gladgestreken horizontale banen zijn aangebracht. Binnendeuren hangen in houten kozijnen waarvan de bovenste kozijnstijl zwaarder is uitgewerkt en met houtsnijwerk gedecoreerd. Erboven is het pleisterwerk van de wanden afgewerkt met paneel waarboven de kroonlijst van het plafond begint. Het pleisterwerk plafond is voorzien van een middenrozet. Net iets voorbij de tochtscheiding wordt de vestibule onderbroken door een halfronde boogconstructie die als dragende wand functioneert. Naast de deur naar de gang is eveneens een deurhoge getoogde inkassing waar de lambrisering doorloopt maar het stucwerk erboven is vervangen voor een spiegel. Vrijwel de gehele noordelijke wand van de vestibule wordt in beslag genomen door het trappenhuis. Centraal in de wand sluit de onderste steek van de grenenhouten trap aan op de parketvloer. Aan weerszijden wordt de trap geflankeerd door een deurpartij met een verbreed kalf. Boven het kalf is een drieluikige glas-in lood invulling zichtbaar. De deur links van de trap leidt naar de overloop en het toilet, terwijl de deur rechts van de trap is dichtgezet met een meterkast die voor de wand is geplaatst.

De trap wordt geflankeerd door twee afgeknotte balusters waarvan – na demontage – blijkt dat ze beiden voorzien zijn van een elektrabuis. De trap, zonder looper, is geheel van hardhout inclusief de handrails en trapspijlen. De rechterzijde voorbij de traprailing is voorzien van een getrapte houten lambrisering (houtkleur gelakt) waarboven glad pleisterwerk is vervaardigd. Aan de linkerzijde is de houten lambrisering ook uitgevoerd maar er is daarboven een rijk uitgevoerde glazen scheidingswand met glas-in lood panelen geplaatst. De onderste steek van de trap eindigt in een trapbordes ca. driekwart hoogte van de bouwlaag. Het trapbordes is voorzien van eveneens blank gelakte lambrisering die aan de buitengevel onderbroken wordt door een forse raampartij.

foto 29. Detail trapbaluster met afkomend dekplaatje, onder het dekplaatje was een buis voor elektradoorvoer zichtbaar, ruimte 0.1, april 2022

foto 30. Overzichtsfoto keukengang richting tussendeur naar vestibule, ruimte 0.2, 2021, Zoomers Makelaardij

Ruimte 0.2 Gang:

De lange gang vanaf de vestibule naar de achterdeur is bekleed met een tegelvloer (in diamantvormig patroon) en aan weerszijden een houten lambrisering. Boven de lambriseringen is glad pleisterwerk op de wanden geconstateerd. De gang loopt van een houten binnendeur (met transparante beglazing) naar een houten, rijk uitgewerkte buitendeur (transparante beglazing en aan de buitenzijde een sierijzer traliwerk). Ter hoogte van de droogloopmat bij de achterdeur zijn aan weerszijden twee binnendeuren waarvan de zuidelijke leidt tot de woonkamer en de noordelijke tot de keuken.

Ruimte 0.3 Hal met toilet:

Een relatief lagere ruimte met gedeeltelijk dezelfde parketvloer als in de vestibule. De wanden zijn met pleisterwerk bekleed en voorzien van een lambriseringslat. De ruimte is L vormig waarvan het deel wat langs de trapopgang leidt tot de toiletdeur (glazen binnendeur met dichtgezette glasoppervlakken) en een ingebouwde lift. Het toilet zelf is geheel afgewerkt met een modern interieur en tegelwerk (jaren 1990). Links van de liftdeuren is een gangkast in gebruik als garderobe. Het tweede deel van de L vormige ruimte is onder het trappenhuis geplaatst en voorzien van een vloerbedekking. De wanden zijn eveneens bepleisterd met een lambriseringslat en onder de trap is de deur naar de kelder. Aan het eind van het gangetje is een opdekdeur naar het kantoor.

Ruimte 0.4 Kantoor:

Het kantoor is te benaderen via de overloop onder de trap en de hoofdtoegangsdeur in het voorportaal. De ruimte is voorzien van een grijze vloerbedekking en heeft volledig glad gestucte wanden. Onder de vloerbedekking komt een grenenhouten ondervloer tevoorschijn. Het plafond bestaat uit een hoger en een lager deel, waarvan het hogere deel voorzien is van een rondgaande stucwerklijst. Het lagere deel van het plafond is gestript waaronder de houten afwerking (zoldering) onder de tweede steek van het trappenhuis tevoorschijn kwam. Een stalen ligger (I-profiel) vangt de bovenliggende binnenwand op en draagt deze af naar de buitengevel (noordzijde) en de binnenwand tegen de vestibuleruimte. De ruimte heeft twee gevelopeningen (ramen) waarvan een aan de voorgevel en een aan de rechterzijgevel. De voorgevelopening is aan de binnenzijde bekleed met een zeer rijk gedecoreerde houten rolluik omkasting. Het rolluik beweegt langs de binnenzijde van het kozijn. De gevelopening aan de zijgevel is eenvoudiger van vorm: rechthoekig met een draaibare raaminvulling van twee bij twee glasoppervlakten.

foto 31. Restant oorspronkelijke rolluik, ruimte 0.4, 2022

Na locatiebezoek zijn moderne interieurafwerkingen nog gedemonteerd waardoor diverse bouwsporen in deze ruimte tevoorschijn zijn gekomen. Zo is er aan een buitenwand een afdruk van een haard op de vloer geconstateerd en zijn er restsporen van de pui gevonden die in het oorspronkelijk ontwerp de kantoorruimte van de spreekkamer scheidde. Ook is de kamer vroeger voorzien van inbouwkasten volgens blootgelegde bouwsporen in de constructieve ondervloer. De locatie waar vroeger een kluis heeft gestaan was afgewerkt met voorzetwanden. Na demontage is daar de verzwaarde muur gevonden die ter beveiliging voor de kluis functioneerde. Boven de locatie waar de kluis heeft gestaan is in het metselwerk een klein ontlastingsboogje of een rollaag waargenomen. Mogelijk was er boven de kluis vroeger een venster tussen de kantoorruimte en de vestibule, ingezet met vergelijkbare glas-in-lood panelen als in de huidige scheidingswanden van de vestibule.

foto 32. Wand werkkamer richting trappenhuis na demontage interieur afwerking. Een gemetselde wand met boogje (geel) en een originele stalen ligger (rood) komen tevoorschijn, ruimte 0.4, juni 2022, [REDACTED]

Ruimte 0.5 Salon met tuinkamer (erker):

De salonruimte in de zuidelijke hoek van de bel etage is samengesteld en onregelmatig van vorm. De meest zuidelijke hoek van de kamer wordt gevormd door de afgeknotte gevelhoek tussen de voor- en linkerzijgevels. De afgeknotte hoek vormt samen met een deel van de voorgevel een doorlopende raampartij. De meest westelijke punt van de kamer is samengevoegd met de halfronde erkerruimte aan de linkerzijgevel. De ruimte is te betreden middels de linkerdeur in de vestibule, maar staat middels een loopdeur in de erker en breed openslaande dubbele deuren daarnaast in contact met de woonkamer. De vloer is voorzien van een parket van afwijkende kleur, formaat en patroon als de parketvloer in de vestibule. Ook de bies rondom de wanden wijkt af. De wanden zijn bekleed met een lage houten lambrisering, waarboven een glad gepleisterde wandafwerking is geplaatst. Het plafond verloopt met een kroonlijst over in de wand. Het plafond is gestuct, voorzien van een doorlopende stucwerklust en een eenvoudige ronde rozet in de hoofdruimte en in de erker. Er is in de ruimte weinig interieurafwerking: de erker is voorzien van een halfronde (moderne)

zithoek, tegen de scheidingswand met het voorportaal is een moderne gashaard op een verhoogde natuurstenen plateau geplaatst. Aan de schouw hangt een kamerhoge spiegel.

foto 33. Scheidingswand met ensuite deuren naar woonkamer aan de achterzijde, ruimte 0.5, april 2022

foto 35. Overzichtsfoto woonkamer voor richting voorgevel inclusief parketvloer, lambriseringen en moderne gashaard, ruimte 0.5 april 2022

foto 34. Overzichtsfoto binnenzijde 'tuinkamer' of grote erker. De gestucte plafondlijst loopt door vanuit de grote kamer, ruimte 0.5, april 2022

Ruimte 0.6 Woonkamer met erker:

Door de bovengenoemde scheidingsdeuren tussen salon en woonkamer is de kamer aan de achterzijde van de bel etage te betreden. De ruimte is ook te benaderen via de rechterdeur in de vestibule tegenover de trapopgang. In hoofdopzet wijkt de ruimte iets af van de voorste zitkamer. Op de vloer ligt een vergelijkbaar parket maar de rondgaande houten lambrisering is hoger (vergelijkbaar met de lambrisering in het voorportaal). De wand erboven is van glad stucwerk. Het plafond van deze ruimte is een rijk gedecoreerd houten cassetteplafond met stervormige motieven. In de noordelijke hoek is een eenvoudige rechthoekige raamopening die de lambrisering onderbreekt. De achtergevel wordt onderbroken door een brede met houten schrijnwerk beklede opening met aan weerszijden kasten. Voorbij de gevel betreedt men de erker aan de achtergevel, welke in verbinding staat met het gemetselde terras. In de vloerafwerking ter hoogte van de buitengevel (achtergevel) zijn restanten van schuifdeurrails zichtbaar die wijzen op dubbele deuren die de erker van de woonkamer konden afsluiten.

foto 37. Overzichtfoto kamer richting tuin met aan weerszijden inbouwkasten, ruimte 0.6, april 2022

foto 38. Drempel tussen kamer en vestibule (detail afgebroken parketvloer vestibule), ruimte 0.6, april 2022

foto 36. Houten (casette)plafond met stervormige motieven, ruimte 0.6, april 2022

Ruimte 0.7 Keuken:

De keuken is volledig ingericht met een moderne afwerking (wand, vloer en plafond; maar ook keukenblok). Onder de antracietkleurige vloertegels is een iets oudere terrazzo tegelvloer tevoorschijn gekomen.

Ruimte 0.8 Bijkeuken met toilet:

Net als de keuken is ook de bijkeuken ingericht met een moderne afwerking. Een fors deel van de ruimte wordt in beslag genomen door de liftombouw. Een houten paneeldeur verleent toegang tot het portaal tje aan de achtergevel waar ook een toiletruimte aanwezig is. Dit toilet is voorzien van een negentiende eeuwse simpele tegellambrisering met bloemachtige bies waarboven kraaldelen de wandafwerking afsluiten.

foto 39. Originele tegellambrisering en houten wandbekleding en reserve tegels (in opslag) voor toilet in aanbouw, ruimte 0.8, april 2022

2.2 Verdieping

De plattegrond van de verdieping is vrij gelijkwaardig aan die van de bel etage: een centrale overloop met daarin verwerkt het trappenhuis komt uit op vier kamerdeuren waarachter diverse secundaire ruimtes verborgen liggen. De plattegrond is nagenoeg rechthoekig van opzet met aan de voor- en linkerzijgevel uitgebouwde erkers.

Ruimte 1.0 Overloop met toilet en lift:

De hardhouten trapopgang loopt vanaf het eerste bordes met een rechte steek verder naar de overloop van de verdieping. Die vloer was belegd met eenvoudige linoleum tegels waarop een houtpatroon geschilderd is. Aan de noordzijde van de ruimte loopt het trappenhuis verder door naar zolder, terwijl er aan de geheel linker achterhoek van het trappenhuis een toiletje is geplaatst. Direct naast het toilet is een liftschacht waar een kamerdeur voor heeft moeten wijken. Het kozijn en de kroonlijst van de deur zijn nog intact. De overige wanden zijn bekleed met een houten lambrisering en daarboven vlak gestucte wandafwerking. Het plafond sluit loodrecht aan op de wanden en is eveneens van stucwerk met een doorlopende sierlijst. Iets voorbij de helft van de ruimte is een boogvormige siermetselwerk constructie (wit geschilderd) waarop met sierlijke letters het opschrift 'Dat uwe ogen open zijn dag en nacht over dit huis'. Er sluiten in totaal, naast de toilet en liftdeur, nog acht binnendeuren aan op de overloop. De twee deuren direct naast de liftschacht leiden naar een kastruimte en daarnaast een kleinere paneeldeur voor het oorspronkelijke eet- en goederenliftje. Twee kamerdeuren zijn permanent dichtgezet, de overige vier kamerdeuren zijn in gebruik.

foto 40. Overzichtsfoto overloop of vestibule verdieping, ruimte 1.0, 2021, Zoomers Makelaardij

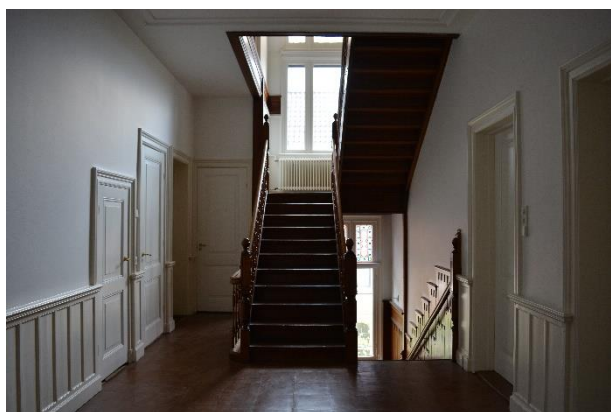

foto 41. Trappenhuis vanaf vloer eerste verdieping, ruimte 1.0, april 2022

Ruimte 1.1 Zitkamer:

De zitkamer aan de zuidelijke voorzijde van de verdieping is op de vloer bekleed met tapijt. Hieronder is een parketvloer tevoorschijn gekomen. De wanden zijn afgewerkt met houten lambrisering en de gehele noordelijke scheidingswand gaat op in een symmetrische kastenwand met in de symmetrieas een rookkanaal met zwarte natuurstenen haard (niet in gebruik). De boezem erboven is bekleed met houten panelen en een spiegel. Achter de kastdeur direct links van de haard gaat een doorbraak door de scheidingswand schuil waardoor de voormalige boudoirruimte te bereiken is. In de wand van de toegangsdeur naar de overloop is in de uiterste hoek een tweede paneeldeur die toegang verleend tot de pantry. De wanden zijn boven de lambrisering afgewerkt met pleister en ook het plafond is voorzien van pleisterwerk. Een octogonale sierlijst loopt rondom de wanden over het plafond, temidden is een plafondrozet bevestigd.

foto 42. Zitkamer aan voorzijde met originele haardpartijen kastenwanden, ruimte 1.1, april 2022 /an Rothuizen.

Ruimte 1.2 Logeerkamer met voormalig boudoir:

De logeerkamer is feitelijk een samengestelde kamer. Door de toegangsdeur vanuit de overloop is de ruimte te betreden, maar een secundaire deur verholen achter de kastenwand van de zitkamer verschaft ook toegang. De samengestelde ruimte is het meest zichtbaar in het plafond, waar ter hoogte van een ingebouwde kastruimte een langwerpige dragende beklede balk onder het plafond loopt. Aan weerszijden van de balk zijn individuele stucplafonds waarneembaar, beide met een rondgaande rechthoekige sierlijst maar enkel het slaapkamer deel met een plafondrozet. Aan het eind van het voormalige boudoir is aan de voorgevel een kleine driezijdige erker voorzien van glas in lood bovenlichten. Een tweede daglichtopening zit in de voormalige logeerkamer en heeft eveneens een glas-in lood bovenlicht. Vrijwel de gehele noordoostelijke muur van de kamer wordt in beslag genomen door een kastenwand met in de symmetrieas een natuurstenen haard (zonder boezem). De vloer van de gehele ruimte was bekleed met tapijt maar gedurende destructief onderzoek is hier een grenenhouten ondervloer tevoorschijn gekomen. Met name in het voormalige boudoir zijn hierdoor afdrucken van eerdere wandkasten tevoorschijn gekomen.

foto 44. Bouwsporen na demontage vloerbedekking tussen zitkamer (1.1) en boudoir, ruimte 1.2, 2022, P. [REDACTED]

A: originele scheidingswand, B: vaste kast.

foto 43. Voormalig boudoir en logeerkamer met gezicht op voorgevel, bij de pijl de ondervanging van de gesloopte scheidingswand, ruimte 1.2, april 2022

Ruimte 1.3 Pantry:

Deze ruimte is rechthoekig maar heeft aan aan de zuidelijke zijde twee afgeknotte hoeken waar gevelopeningen in verwerkt zijn, de ruimte staat deels boven de ronde erker aan de zijgevel. De ramen hebben de schijn van een schuifvenster maar de onderramen van beide openingen zijn modern met dubbel glas en kleppend uitgevoerd. Het vaste bovenlicht is opgebouwd uit drie verticale glas in lood panelen. Op de vloer lag een inmiddels verwijderde grijze linoleum bedekking waar een grenenhouten ondervloer onder ligt. De buitenste wanden van de ruimte hebben een houten lambrisering en glad pleisterwerk wandafwerking. Het plafond is van gips en biedt – naast een afwerklath rondom de wanden – geen versieringen. De ruimte werd in de lengte opgedeeld door een dichte wand waar aan de ene zijde een aanrecht en aan de andere zijde een verhoging voor wasmachines en drogers is geplaatst. Deze constructie is tijdens het destructieve onderzoek verwijderd. Op de kop (boven de erker) is een vaste statafel aan de muur bevestigd waarboven een aansluitstuk van een rookkanaal voor kolomkachel is bevestigd. De ruimte is te benaderen via deuren in de scheidingswand met ruimte 1.2 en 1.4. Aan de kopse scheidingswand tussen de pantry en de overloop zijn twee houten paneeldeuren waarachter een kleine kast verscholen gaat.

foto 46. Voormalige pantry met scheidingswand (inmiddels gedemonteerd), ruimte 1.3, 2022,

Ruimte 1.4 Slaapkamer 2:

De relatief eenvoudig aangeklede kamer is voorzien van tapijten vloerbedekking op een constructieve grenenhouten vloer. De wanden zijn – als vele ruimten in het interieur – van houten lambriseringen en daarboven glad stucwerk. De kamer heeft twee toegangsdeuren aan de zuidelijke wand, eenmaal vanuit de overloop (ruimte 1.0) en eenmaal vanuit de pantry (ruimte 1.3). Het plafond is van pleisterwerk en heeft een rondgaande sierlijst. In het midden van het plafond is een gedecoreerde plafondrozet zichtbaar. De noordelijke wand van de kamer heeft drie paneeldeuren waarvan de buitenste twee een inbouwkast zijn en de middelste een verholten toegang tot ruimte 1.5.

foto 45. Vermoedelijk originele plafondrozet in ruimte 1.4, april 2022

Ruimte 1.5 Slaapkamer 3:

Deze slaapkamer is minder rijk aangekleed dan de overige kamers op de verdieping. De wanden zijn niet voorzien van lambrisering en ook het plafond heeft geen rozet. De ruimte is te betreden via een binnendeur aan de overloop of een verholen deur vanuit kamer 1.4. In de noordelijke en zuidelijke scheidingswanden zijn twee inbouwkasten achter paneeldeuren te vinden. Een derde kastdeur is opgeheven voor een verscholen doorgang naar de badkamer. De vloer van de slaapkamer is bekleed met tapijt, op het stukje vloer tussen de kamer en de badkamer ligt linoleum in een zwart wit diamanttegelpatroon.

Ruimte 1.6 Badkamer:

De badkamer is overwegend betegeld en heeft vermoedelijk een originele tegellambrisering op de wanden. De vloer is betegeld met zwartwitte diamantpatroon tegels. Aan de noordelijke buitenwand is een moderne wastafel bak met marmer opdruk geplaatst. De douche is modern aangekleed met metrotegels en een glazen deur, hij staat op een verhoogd stukje vloer. Een substantieel deel van de kamer is bezet door de ombouw van de liftschacht.

foto 48. Originele badkamertegels in opslag, 2022,

foto 47. Overzichtsfoto badkamer met originele tegels, ruimte 1.6, 2021, Zoomers Makelaardij

foto 49. Overzichtsfoto trappenhuis vanaf bordes tussen verdieping en zolder, ruimte 2.0, 2021, Zoomers Makelaardij

2.3 Zolder

De zolderverdieping is feitelijk een bijna volwaardige bouwlaag bestaande uit eenzelfde opzet als beide onderste bouwlagen. Een centrale overloop verschaft toegang tot vijf kamers waarvan één kamer nog toegang biedt tot de berging. Boven een van de ruimten is nog een beperkt beloopbare bergzolder aanwezig welke tijdens bouwhistorische opname niet geïnspecteerd kon worden.

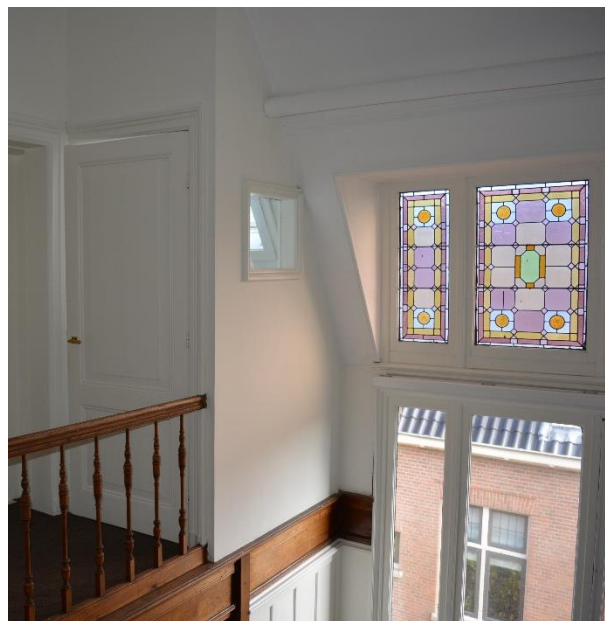

foto 50. Glas in lood en daglichtvenster in trappenhuis op zolder, links daarvan een toilet, ruimte 2.0, april 2021

Ruimte 2.0 Overloop met toilet en lift:

De overloop heeft een vergelijkbare opzet als de overloop van de eerste verdieping. Er lag tapijt op de grenenhouten ondervloer en de aansluitende kamerdeuren (paneeldeuren in decoratief uitgewerkte kozijnen) staan op houten dorpels. Tussen de twee kamerdeuren aan de zuidwestelijke zijde van de overloop is een keramieke fontein in de wand verwerkt. De fontein is oorspronkelijk maar vermoedelijk niet op zijn originele plaats bevestigd. De wanden zijn na een eenvoudige plint afgewerkt met glad stucwerk. Het plafond is eveneens gestuct en voorzien van sierlijstwerk en een plafonddrozet.

Ruimte 2.1 Atelier:

De grootste ruimte van de zolder is gelegen in de zuidelijke hoek van de verdieping. Deze zogenaamde atelierruimte was voorzien van een tapijten vloerbedekking die ten behoeve van asbestsanering reeds is verwijderd. De wanden zijn bekleed met lambriseringen van kraaldelen die voor een deel gedemonteerd zijn zodat de binnenzijde van het gevelmetselwerk zichtbaar is. Erboven is glad stuckwerk wat de hoogte van de wanden afrondt tot het moment dat het met kraaldelen beklede samengestelde plafond zichtbaar is. Dit plafond heeft aan de voorgevel een luik waardoor met behulp van een ladder de berging benaderd kan worden. De gehele zuidoostelijke hoek van de atelierruimte wordt opgenomen in een reeks smalle maar hoge vensters waarvan de bovenlichten met glas-in lood zijn ingezet.

foto 52. Verfresten op stuk houten lambrisering (in atelierruimte 2.1), april 2022

foto 51. Atelierruimte op zolder, ruimte 2.1, 2021, Zoomers Makelaardij

foto 53. Ruimte 2.4 (slaapkamer) met kruipluik naar kapje boven grote erker zijgevel. De spantconstructie in deze ruimte is goed zichtbaar, het dak bestaat uit een samengestelde spantconstructie, april 2022

Ruimte 2.2 Pantry:

Een deel van een voormalige slaapkamer is in recenter jaren afgesloten met scheidingswanden om een pantry of keuken te kunnen plaatsen. Het interieur van deze ruimte, een combinatie van een keukenblok en een toilet, is geheel modern.

Ruimte 2.3 Slaapkamer 4:

Achter de pantry is nog een deel van de voormalige slaapkamer aanwezig. De kamer is te betreden via de tweede deur aan deze zijde van de overloop. De ruimte is bekleed met tapijten vloerbedekking en bestaat uit twee delen: een langwerpige zone waar ook de toegangsdeur op uitkomt en een smaller deel voorbij een doorbraak in een scheidingswand. Beide kamerdelen zijn aan het voorste dakvlak boven de voorgevel voorzien van een dakkapel. Een gedeelte van de spantconstructie is in het tweede deel van de kamer zichtbaar.

Ruimte 2.4 Slaapkamer 5:

De op twee na grootste kamer is de grote slaapkamer aan de achterzijde (noordoosten) van de zolder. De kamer is net als het atelier voorzien van kraaldelen lambriseringen maar ze zijn hoger dan de in de voorste kamer. Voorbij de lambrisering is aan de buitengevelzijden van de slaapkamer direct de schuine van de kap waarneembaar. Langs de dakschilden zijn delen van de kapspantconstructie goed zichtbaar in de kamer. Aan de zij- en achtergevelzijde van deze slaapkamer zijn moderne dakkapellen met openslaande ramen zichtbaar. Het plafond is van gipsplaten, de vloeren zijn bedekt met tapijt. Recht tegenover de toegangsdeur vanuit de overloop is een luik in de lambrisering / borstwering gemaakt waarachter de kapconstructie van het tentdakje boven de erker aan de linkerzijgevel te benaderen is.

Ruimte 2.5 Slaapkamer 6:

Een kleine ruimte met een eenvoudige dakkapel in het dakschild boven de achtergevel. Naast de toegangsdeur vanuit de overloop is met kraaldelen een kast getimmerd. De vloer is bedekt met tapijt, het kleine deel plafond net voorbij de toegangsdeur lijkt gips te zijn. Er zijn geen kaspanten zichtbaar maar wel loopt er vlak boven de aansluiting van de rechte dakkapel een dakgording van scheidingswand naar scheidingswand.

Ruimte 2.6 Berging:

Een houten scheidingswand vormt de afscheiding tussen ruimte 2.5 en ruimte 2.6. De bergruimte is te betreden middels een deur in die houten afscheiding, echter loopt er direct op kniehoogte een waterafvoer langs de wand. De ruimte is verder op te delen in een voor- en achterdeel. Tussen beide delen is wederom een scheiding maar ditmaal is de wand van metselwerk en gestuct. Aan de voorzijde van de wand is een rookkanaal zichtbaar. Tegen de scheidingswand met de overloop is een met kraaldelen afgetimmerde kastenwand zichtbaar waarvan de linkerhelft in gebruik was als kast en de rechterhelft onder andere de techniekruimte van de originele eet- en goederenlift borgt. Door een houten (mdf) luik voorbij de bakstenen afscheiding is het tweede deel van de ruimte te betreden. Een smal dakvenster verschaft daglicht. Een groot deel van deze ruimte is in gebruik ten behoeve van de liftschacht. De kapconstructie en opgemetselde borstwering zijn goed zichtbaar. Het dakbeschoot bestaat, evenals het dakbeschoot in het voorste deel van de berging, uit verticale planken. De vloeren zijn van grenenhout.

foto 54. Kruipluik in ruimte 2.4, april 2022

2.4 Souterrain

Het souterrain (of kelder) wordt voor een groot deel gebruikt als opslag. De kelder situeert zich enkel onder de keukenruimten, vestibule en trappenhuis; onder de overige ruimten van de woning zijn kruipruimten gevonden. Deze kruipruimten zijn deels bereikbaar maar werden voor het bouwhistorisch onderzoek niet geïnspecteerd.

Ruimte 1.0 Gang/ traplanding:

Middels een moderne houten trap is de kelder te bereiken. Deze trap is gesitueerd onder de eerste steek van het trappenhuis. De vloer van de gang is – net als grote delen van de kelder – betegeld met rode en gele keramische tegels. De deuren en kozijnen tussen de ruimtes in de kelder zijn inmiddels gesloopt waardoor de wandopbouw in metselwerk met cementpleister afwerking goed zichtbaar is. De natuurstenen onderdorpels zijn wel bewaard in de vloerafwerking. De plafonds in het gehele souterrain worden gedragen door ijzeren I-profielen. Deze zogenaamde troggewelven liggen in de gang in de lengte richting. Aan het eind van de gang is ter hoogte van de rechterzijgevel een gevelopening zichtbaar waar daglicht uit komt.

Ruimte 1.1 Kolenkelder:

De ruimte onder de trap was vanwege opgestapelde sloopmaterialen tijdens de opname niet goed zichtbaar. Deze ruimte was voormalig in gebruik als kolenkelder. Boven het plafond (naast de trap) is een leidingtracé zichtbaar wat vermoedelijk niet ouder dan ca. 30 jaar zal zijn.

Ruimte 1.2 Wijnkelder:

De voormalige wijnkelder situeert zich aan de zuidoostelijke zijde van de toegankelijke kelder. Evenals de gang is de vloer hier voorzien van keramische gele en rode vloertegels. Een deel van de zuidelijke wand was vermoedelijk dichtgezet middels een reeds gesloopte voorzet wand waardoor de met rode keramische tegels beklede lambrisering zichtbaar is geworden. Ook hier zijn de overige wanden gestuct en bestaat het plafond uit zogenaamde troggewelven. De lengte van de I-profielen liggen hier in de breedte van de ruimte. Tegen de zuidoostelijke wand is halverwege de ruimte een luik naar de kruipruimte zichtbaar.

foto 55. Ruimte 1.2 voormalige wijnkelder, 2022,

Ruimte 1.3 Mangelkamer:

De voormalige waskamer is in hoofdopzet niet veel anders dan de eerder besproken kelderruimten. Een rode en gele keramische vloer vertoont sporen van een groene verf. Er is aan de achtergevel een vrij fors raamkozijn zichtbaar waardoor de ruimte behoorlijk in het daglicht baadt. De troggewelven liggen hier in het verlengde van de wijnkelder en dus in de breedte van de kamer. Aan de zuidoostelijke wand zijn twee individuele kastruimten (waar de deuren van verdwenen zijn) zichtbaar. Er staan diverse paneeldeuren, en een enkele binnendeur met glas, opgeslagen in de ruimte. Net iets voorbij de entree vanuit de gang is een plafondluik zichtbaar op de plek waar vroeger de eet- en goederenlift gevestigd was. Hiermee kon tevens vuile (en schone) was direct vanaf de verdiepingen de mangelkamer ingewerkt worden zonder gebruik te maken van het trappenhuis. De ruimte voor het luik wordt in de troggewelven gemaakt door een I-profiel te laten ravelen in de lengterichting van de ruimte.

Ruimte 1.4 Berging en technische ruimte:

De enige nog te gebruiken – weliswaar provisorische – binnendeur in de kelder leidt naar de technische ruimte waar onder andere de liftschacht in verwerkt is. De ruimte is niet afgewerkt, en vrijwel geheel gevuld met diverse gebouwinstallatietechniek.

Ruimte 1.5, 1.6 en 1.7 Kruipruimten:

Zijn gedurende bouwhistorische opname niet beoordeeld.

foto 56. Ruimte -1.3 voormalige was- en mangelkamer. In het plafond wat bestaat uit troggewelven is een raveling (sparing) voor de liftschacht waarmee (vuile) was en voedsel verplaatst kon worden, juni 2022, [REDACTED]

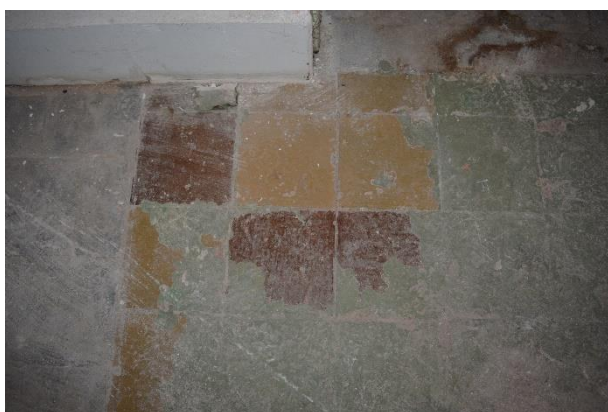

foto 57. Tegelvloer kelder in rode en gele keramische tegels met resten van een groene afwerklaag, april 2022

DEEL IV: Bouwchronologie

Hoofdstuk 1: Historische fasering

De bouwfaserings van Villa Jorissen is zeer sterk verweven met het eigenaarschap van het object. Uit een uiteenzetting van bron- en archiefmaterialen is gebleken dat er vier grote bouwfases aan diverse eigenaars kunnen worden toegewezen. Tussen die perioden zijn uit de opname nogmaals twee bouwfases te onderscheiden die gerelateerd kunnen worden aan kleinere aanpassingen.

Aanpassingen aan het terrein of de overige opstellen op het perceel worden in deze bouwchronologische fasering niet meegenomen.

1.1 Eerste fase: 1893 – 1927

P.C. Jorissen

De hoofdbouwfase en – nog steeds – meest aanwezige fase is de oorspronkelijke bouw van de villa naar ontwerp van Willem Kromhout. De ontwerpen uit 1893 werden in de periode 1893–1895 uitgevoerd. Vrijwel het volledige interieur – met enkele uitzonderingen – is nog te relateren aan de oorspronkelijke bouwkundige tekeningen. Gevelopeningen zijn niet of nauwelijks gewijzigd en hoewel raampartijen her en der voorzien zijn van nieuw glas is het overgrote deel (met name de rijke glas in loodpanelen) nog oorspronkelijk.

afb. 30. W. Kromhout, Interieurontwerp voor zitkamer aan voorzijde, 1893, bron: HNI KROM 11-7

De villa werd, zoals in Deel II 'Historische Context' uitvoerig behandeld, gebouwd als woonhuis voor de familie (P.C.) Jorissen. Pieter Christiaan was rentmeester voor onder andere de adellijke familie Jantzon van Erffrenten. Die functie had ertoe geleid dat hij het fortuin kon bemachtigen wat nodig was voor de bouw van een eigen vrijstaande landelijke villa in de negentiende eeuwse schil van Dordrecht. Als rentmeester had Jorissen dan ook een eigen kantoorruimte aan huis waar, omwille van mogelijke beveiliging, een deel van de interne werkkamermuren werden opgemetseld als forse buitenwanden. De wanden sloten een kleine ruimte in die voorzag in een kluis, waardoor de rentmeester zijn financiële werkzaamheden en kasboeken veilig kon opbergen.

P.C. was daarnaast fervent amateur bioloog en had een grote voorliefde voor plantkunde en tuinieren. Hij startte al vroeg met een botanische verzameling en kreeg in 1871 de mogelijkheid om die uit te breiden toen hij het perceel waar de huidige villa op staat van een voormalige tuindersfamilie kon overkopen. De tuindersfamilie, de gebroeders Germ, blijken gedurende de tijd dat de heer Jorissen in Dordrecht resideerde een belangrijke schakel in het bijhouden van de villatuinen en botanische verzameling te zijn. Zij hadden hun bedrijfsvoering aan het tegenover de villa uitkomende Berckepad, waar ook een kleine bloemisterij gevestigd was.

Hoewel de familie bestond uit vader, moeder en vijf kinderen was de villa voor hen in ruime overmaat gebouwd. Voor de tuin waren er een tuinman en knecht in dienst en het is, gezien de tijdsgeest en statuur van de familie, niet verwonderlijk dat er ook personeel in het huishouden aanwezig was. Onduidelijk is of dit personeel in de villa resideerde, maar omdat ook het interieur van de zolderverdieping voor een fors deel met dezelfde rijke ornamentiek als de woonverdiepingen daaronder is uitgevoerd is het niet verwonderlijk dat de familie alle bouwlagen van het huis in gebruik had.

P.C. Jorissen had zoals gezegd een voorliefde voor botanica, waardoor hij – toen de jonge Amsterdamse architect Willem Kromhout eenmaal was gecontrateerd – vermoedelijk een behoorlijke invloed heeft gehad op de uitstraling en de afwerking van het architectonisch ontwerp. Kromhout kreeg opdracht om niet alleen het bouwkundige ontwerp te voltooien maar de villa ook te voorzien van een bijpassend interieur. Veel motieven uit de plantkunde en het dierenrijk werden gebruikt om de villa rijkelijk te decoreren. Bladeren, vruchten en dierlijke motieven werden met allerlei hints in het interieur en exterieur verstopt. Zo was er smeedwerk in de vorm van hanen en werden er kunstig gesneden plantkundige en bloemenmotieven in houtsnijwerk verwerkt. Uit het canon van de architect werden er interessante details in de villa verwerkt. Zo hebben de banden siermetselwerk soms wat weg van moorse tegelmotieven en werd de zolderverdieping in een geheel eigentijdse chaletstijl uitgewerkt. Maar ook in de interieurontwerpen maakt hij veelvuldig gebruik van de zogenaamde 'islamitische boogvorm' zoals in het legpatroon van de parketvloeren. Ook in het glas-in lood, houten casetteplafonds en oorspronkelijke lambriseringen worden moors en islamitisch geïnspireerde motieven verwerkt. In het huidige interieur rest vooral veel van de afwerking in de centrale vestibule met trappenhuis nog uit deze eerste bouwfase. Zo zijn de houten lambriseringen, horizontale stucwerkbanden, het houten trappenhuis, tochtportaal, glas in lood vensters en de parketvloer in de vestibule geheel oorspronkelijk. Ook het casetteplafond in de achterste zitkamer behoort, alsmede verspreidt over de woning diverse stucplafonds, oorspronkelijk tot het ontwerp van de architect. Helaas zijn veel van de kamerlambriseringen in latere bouwfasen vervangen voor andere lambriseringen.

De eerste steen van de villa werd in 1893 gelegd door jongste dochter Wilhelmina Johanna Huiberdina Jorissen (1879-1945). Het valt echter niet mee om – naast de paar ontwerptekeningen die Kromhout liet publiceren in het blad *Architectura et Amica* – te achterhalen hoe het interieur van de villa bij oplevering in 1895 eruit heeft gezien. Enkele afbeeldingen uit het met auteursrechten beschermde fotoarchief van H.C. Jorissen (verwerkt in de publicatie over de verzamelde bronnen van Villa Jorissen door A.M.

Kok in 2017) geven weer hoe de sfeer van het interieur in de villa begin 1900 geweest is.

foto 58. Eerste steen in voorgevel, opname april 2022.

Gebruiksfase 1895-1927

Tot zijn dood in 1926 heeft P.C. Jorissen in de villa gewoond. In die 32 jaar werden er echter wel kleine bouwkundige wijzigingen aan en rond het woonhuis uitgevoerd. In 1907 verzoekt Jorissen op conto van zijn aannemer de gemeente twee nieuwe landhoofden behorende bij Singel 73 (het toenmalige huisnummer van de villa) van de toegangsbrug over het water van de Singel te mogen vervangen. De inmiddels verdwenen brug was de enige mogelijkheid om over de doorlopende sloot die tussen het perceel en de openbare weg gelegen was, te kunnen komen. Uit het bouwarchief in het Regionaal Archief Dordrecht zijn echter uit het eerste decennium van de twintigste eeuw diverse aanvragen van P.C. aangetroffen betreffende wijzigingen aan het pand Singel 71 (het buurpand). Deze wijzigingen, het cementen van een zijgevel in 1904 en het doorbreken en stellen van dubbele deuren in een zijgevel uit 1908, kunnen onterecht worden toegewezen aan de huidige villa. Echter ontbreken voor beide aanvragen tekeningen en bovendien zijn er tijdens de opname geen sporen van de werkzaamheden, uitgevoerd door de lokale aannemer P. van Driel, gevonden.

afb. 31. W. Kromhout, Schetsen voor meubilair (stoelen) in leeskamer Villa Jorissen, 1893, bron: HNI KROM 15-9

1.2 Tweede fase: 1927 – 1969

Jan Jacob van den Broek (1927-1949) en Evert Wilhelm Spreij (1949-1969)

Toen de villa in 1926 overging van eigenaar betekende dat dat de villa voor het eerst in haar geschiedenis wat omvangrijker wordt aangepast. In het voorjaar van 1927 worden er diverse bouwkundige (vooral interne) wijzigingen doorgevoerd. Zo is de begane grond onderhevig aan een herstructurering in de vestibule. De afgeknotte zuidwestelijke wand met de deuren die leiden naar de salon en woonkamer wordt gesloopt en vervangen voor een recht doorgaande wand. De pleisterwerk wandafwerking in de vestibule wordt – bijna onherkenbaar – volgens het met horizontale schijnvoegen verrijkte patroon hersteld maar de parketvloer met zwarte rondgaande bies blijft onveranderd en verraadt deze ingreep nog altijd. Op de begane grond wordt in de hal naar de achterdeur een tweede kamerdeur naar de achterste woonkamer geplaatst. De inbouwkasten en schuifdeuren blijven vermoedelijk gehandhaafd.

Ook de verdiepingen moeten geloven aan een herstructurering van wanden en kamers. Het boudoir op de verdieping wordt opgeheven en de wand die de ruimte met de logeerkamer scheidt, doorgebroken. Een klein stuk van de wand blijft behouden waarachter een nieuwe dubbele inbouwkast wordt geplaatst. Ook het plafond in het voormalige boudoir wordt aan de hand van deze verbouwing aangepast en vermoedelijk gekopieerd naar het model van het plafond van de logeerkamer. De oorspronkelijke interne scheidingswand is in bestaande toestand nog als plafondbalk en aanzetten in de buitengevel zichtbaar. Op de zolderverdieping worden slaapkamer 4 en 6 voorzien van nieuwe scheidingswanden. Ook wordt de wand tussen slaapkamer 6 en de berging voorzien van een doorbraak. Als laatste introduceert de nieuwe bewoner een centrale verwarming waarvoor de techniekruimte in de kelder wordt aangepast.

afb. 32. [REDACTED] Het Berckepad gezien richting Samuel van Hoogstratensingel (Villa Jorissen op de achtergrond), 1933 1937, bron: RAD Gemeentelijke Prentenverzameling, inv. nr. 552_400204

Het interieur wordt in deze periode ook verrijkt met nieuwe houten lambriseringen, stucwerkplafonds met gipsen lijsten en her en der een nieuwe schouwpartij. Aan de buitenzijde van de woning veranderen er eigenlijk maar twee, vanaf de openbare weg minder zichtbare, onderdelen. De gevel van de linkerzijde wordt voorbij de halfronde serre op zowel de begane grond als de verdieping doorgebroken met een nieuwe daglichtopening (raamkozijn). Aan de achtergevel komen op de eerste verdieping twee balkons tevoorschijn waardoor oorspronkelijke raamkozijnen plaats maakten voor dubbele deuren. Op de zolderverdieping worden er aan de achterzijde drie nieuwe dakkapellen geplaatst.

Of er veel op het perceel wijzigt in deze fase is onbekend. De bouwtekeningen uit 1927 tonen een uitbouw van het koetshuis aan de noordelijke achtergevel en een separate blauwdruk spreekt over het maken van een betonnen brug (in plaats van een voormalige houten brug?) over de waterloop van de Singel. De waterloop komt overigens enkele jaren later ter discussie wanneer een gealarmeerd gemeenteraadslid in 1939 het college wijst op de wens om deze te laten dempen.³⁷ Die laatste ziet er echter nog niet de noodzaak van in en komt dus nog niet in actie. Er is een geaccordeerde bouwvergunning bekend uit 1941 waarbij verzocht wordt een loods aan de achterzijde van het perceel met oude bouwmaterialen opnieuw op te trekken.

De familie Van den Broek heeft de villa in gebruik als woonhuis en beleggingsobject. In de 22 jaar dat het pand in eigendom is wordt het soms geheel en soms gedeeltelijk verhuurd aan derden. In 1949 verkoopt de heer Van den Broek het gehele object aan notaris Spreij, die de woning met zijn gezin betreft. In 1952-1953 besluit de Dordtse gemeenteraad de sloten aan de Singel alsnog te willen dempen.³⁸ Hoewel er dertien jaar eerder al geopperd werd de stukken grond met sloot van deze woningen te onteigenen en de sloten te dempen omwille van (stank)overlast, bleek er pas na de Tweede Wereldoorlog volgens de

gemeenteraad een geldige reden te zijn om de sloten te verwijderen. Er was onvoldoende plek op de straat voor de automobielen. Er was behoefte aan trottoirs zodat voetgangers en auto's zich niet meer op dezelfde baan hoefden te begeven. De eigenaren van de huizen 59a en 63 (Villa Jorissen) weigerden echter medewerking te verlenen. Pas nadat er beloofd werd dat op kosten van de gemeente op de plek van de erafscheidingen, die met verkoop van het stuk sloot aan de voorzijde van het erf zouden verdwijnen, weer een 'solide terreinafscheiding' werd geplaatst gingen deze eigenaren overstag.³⁹ Aan het eind van de jaren 1950 werd dan uiteindelijk de sloot gedempt en vervangen voor een trottoir. Op last (en ontwerp) van de gemeente werd voor Villa Jorissen de huidige gemetselde erafscheiding geplaatst waarvan de ruimte tussen de pilasters werd ingevuld met een staaldraad hekwerk.

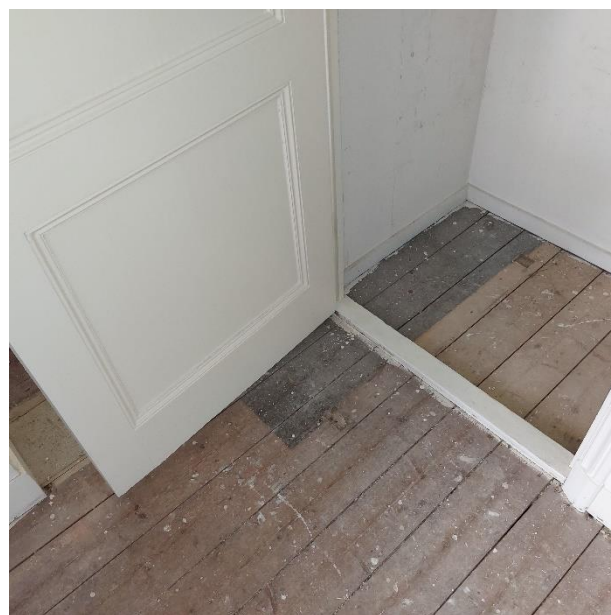

foto 59. Een van de twee afdrukken van voormalige kasten in boudoir, mei juni 2022

37 2017, p. 30
38 2017, p. 34

39 RAD 6 104 bijlage 83, 217, 234

1.3 Derde fase: 1969 - 1991

Jan Menzo de Muinck Keizer (1969 – 1985) en Beatrix Hermina Catharina Koster (1985-1991)

Na het vertrek van familie Van den Broek uit Dordrecht gaat het woonhuis aan de Singel 97 over naar een nieuwe eigenaar. Deze dr. J.M. de Muinck Keizer werkt als kno arts en was al sinds 1960 werkzaam in Dordrecht. Bij verkoop wijzigt de bestemming van het pand van geheel wonen naar een woon-werk bestemming. Dit gaf de arts de mogelijkheid een praktijkruimte aan huis te runnen, welke gepaard ging met interne verbouwingen.

Vrij snel na de sleuteloverdracht in oktober 1969 dient de arts een bouwaanvraag in bij de gemeente voor een verbouwing van een totale som van 15.000 gulden. Dit was de volgende grote interne verbouwing na de wijzigingen uit 1927. De firma Antonie Pullen & zn. waren gecontracteerd om de volgende werkzaamheden uit te voeren:⁴⁰

- De scheidingswanden tussen de bijkeuken en provisiekamer worden gesloopt om tot een wachtkamer te kunnen komen. Ten behoeve van die wachtkamer worden de twee smalle vensters (waarvan het venster in de provisiekamer een oorspronkelijke gevelopening was) verwijderd en de gevel doorgebroken voor het huidige langwerpige keukenraam;
- De toiletruimte voorbij de trap wordt opgeheven, in plaats daarvan komt een kleine lab-ruimte waarvan de nieuwe toegangsdeur uitkomt in de voormalige werkkamer van P.C. Jorissen;
- Op het doodlopend stukje gang tussen de vestibule en de bijkeuken wordt een nieuw toiletje geplaatst, de huidige toiletdeur verwijst hier nog naar;
- Als laatste werd ook de kamerverdeling van de werkkamer aan de voorzijde, inclusief delen van de kluisombouw, gedemonteerd om tot een spreekkamer te kunnen komen.

De vergunning voor de voorgenomen werkzaamheden werd afgegeven, met inachtneming van de voorwaarden dat de houten woningtrap ten minste 20 minuten brandwerend moet zijn, het nieuwe raamkozijn voorzien van een latei en het nieuwe toilet afdoende geventileerd werd. Bovendien mochten plafonds niet meer bestaan uit materiaal waar bij brand rook en roetontwikkeling zou ontstaan. Vermoedelijk is dit dan ook de periode geweest waarbij de plafonds, zeker aan de noordzijde van de begane grond, zijn vervangen voor de huidige gipsplafonds. In 1970 neemt dokter De Muinck Keizer de villa dan in gebruik als woning met praktijkruimte aan huis. De hoofdentree is enkel in gebruik voor de familie, hetzelfde geldt voor de centrale entree in de achtergevel. De patiënten zijn enkel welkom vanaf de noordoostelijke zijgevel. Aan de achterzijde van het pand is aldaar een oorspronkelijke uitbouw met trapopgang naar een secundaire deur naar de voormalige bijkeuken.

Veertien jaar nadat de dokter introk worden er achter de huidige tuin nieuwe woningen gepland. Wederom wordt er op conto van de gemeente een nieuwe terreinafscheiding geplaatst.

Hoewel de kno arts in 1985 de villa wederom verkoopt blijft de medische praktijkruimte enigszins in gebruik. De nieuwe eigenaar Beatrix Koster is namelijk oogarts. Naast haar werkzaamheden in het ziekenhuis opent ze net als de vorige eigenaar een praktijk aan huis. Waarschijnlijk zal er in de periode 1985-1991 niet veel gebeurd zijn aan het pand. Wel ontstaat er vanaf het einde van de jaren 1980 rumoer rondom de inschrijving van de villa op de gemeentelijke monumentenlijst.⁴¹

40 2017, p. 38

41 2017, p. 43

afb. 33. Voorgevel Villa Jorissen gezien vanaf het Berckepad, 1970-1979,
bron: RAD Gemeentelijke Prentenverzameling, inv. nr. 552_313342

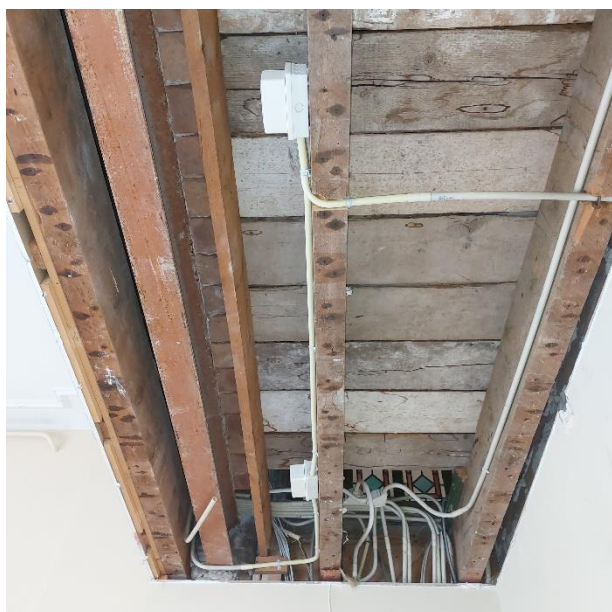

foto 60. Opendegegd plafond in voormalig kantoor / spreekkamer, juni 2022

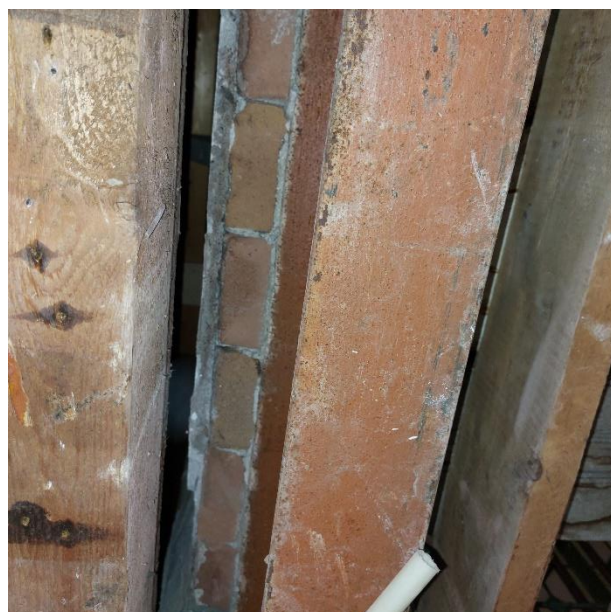
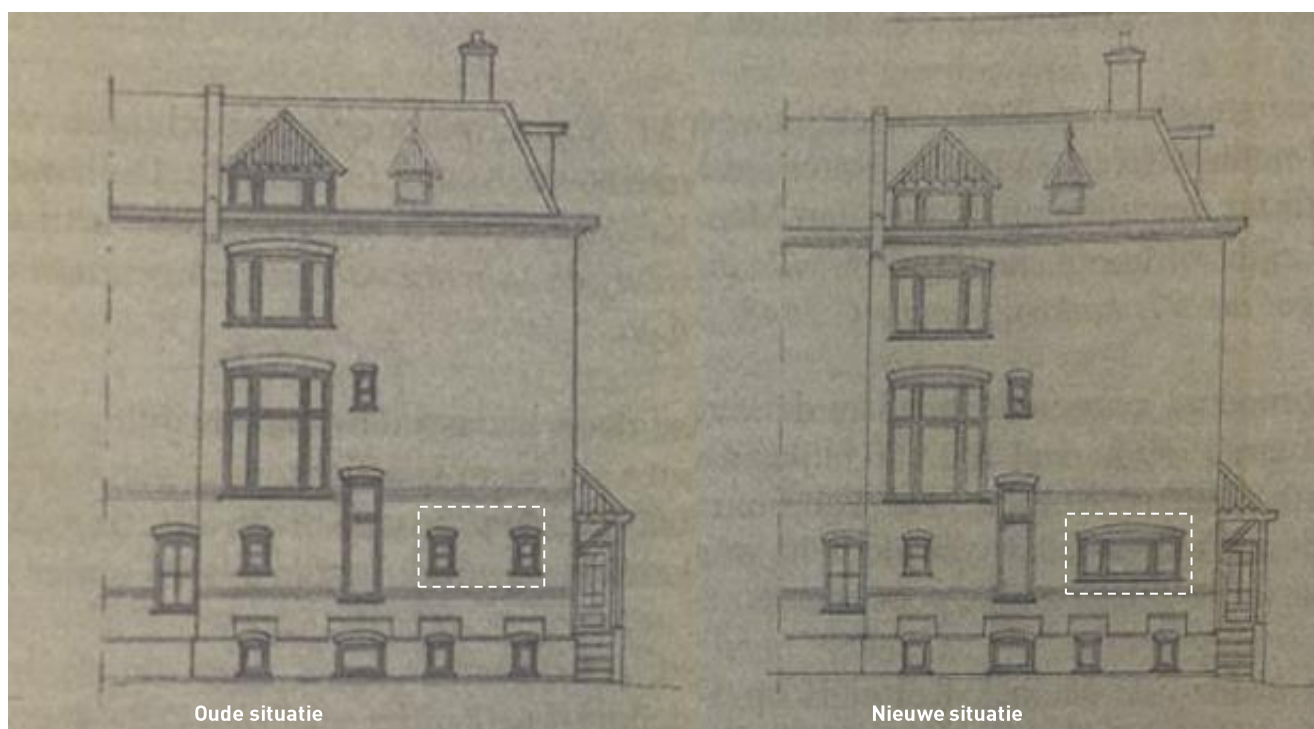

foto 61. Detail opengelegd plafond spreekkamer: de stalen balk is origineel, het metselwerk daarboven is een van de oorspronkelijke scheidingswanden op de verdieping, juni 2022

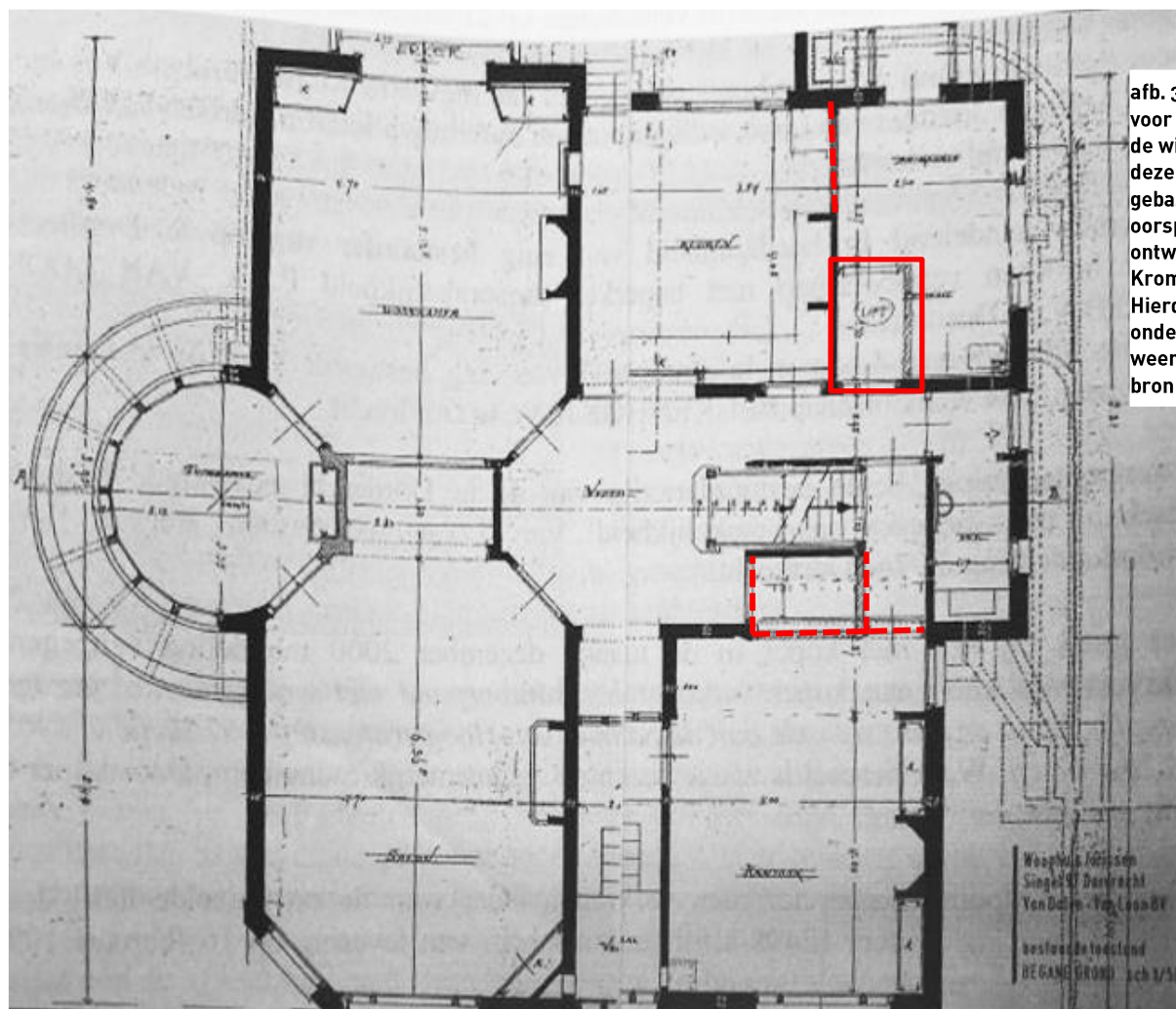
afb. 34. Wijzigingsvoorstel rechterzijgevel ten behoeve van dokterspraktijk, 1969, bron: [REDACTED] p. 39

1.4 Vierde fase, 1992 -2020

Van Loon (1992-2000) en Van Loon Assurantiën Beheer BV (2000 – 2017)

Na de jaren waarin Villa Jorissen in gebruik is als medische praktijkwoning breekt de laatst bekende historische bouwphase aan, namelijk het hoofdzakelijk in gebruik zijn van de villa als kantoorpand.⁴² Het nabijgelegen bedrijf Van Dalen en Van Loon B.V. koopt in 1992 het op dat moment ingeschreven gemeentelijk monument van dokter Koster. De nieuwe eigenaar – hoewel er geen rechtenvrij archiefmateriaal is wat dit bevestigt – heeft naar alle waarschijnlijkheid het interieur van de villa behoorlijk gemoderniseerd. Met name een voorlopig ontwerp uit 1998 laat op de begane grond (een niet correcte weergave want de tekening

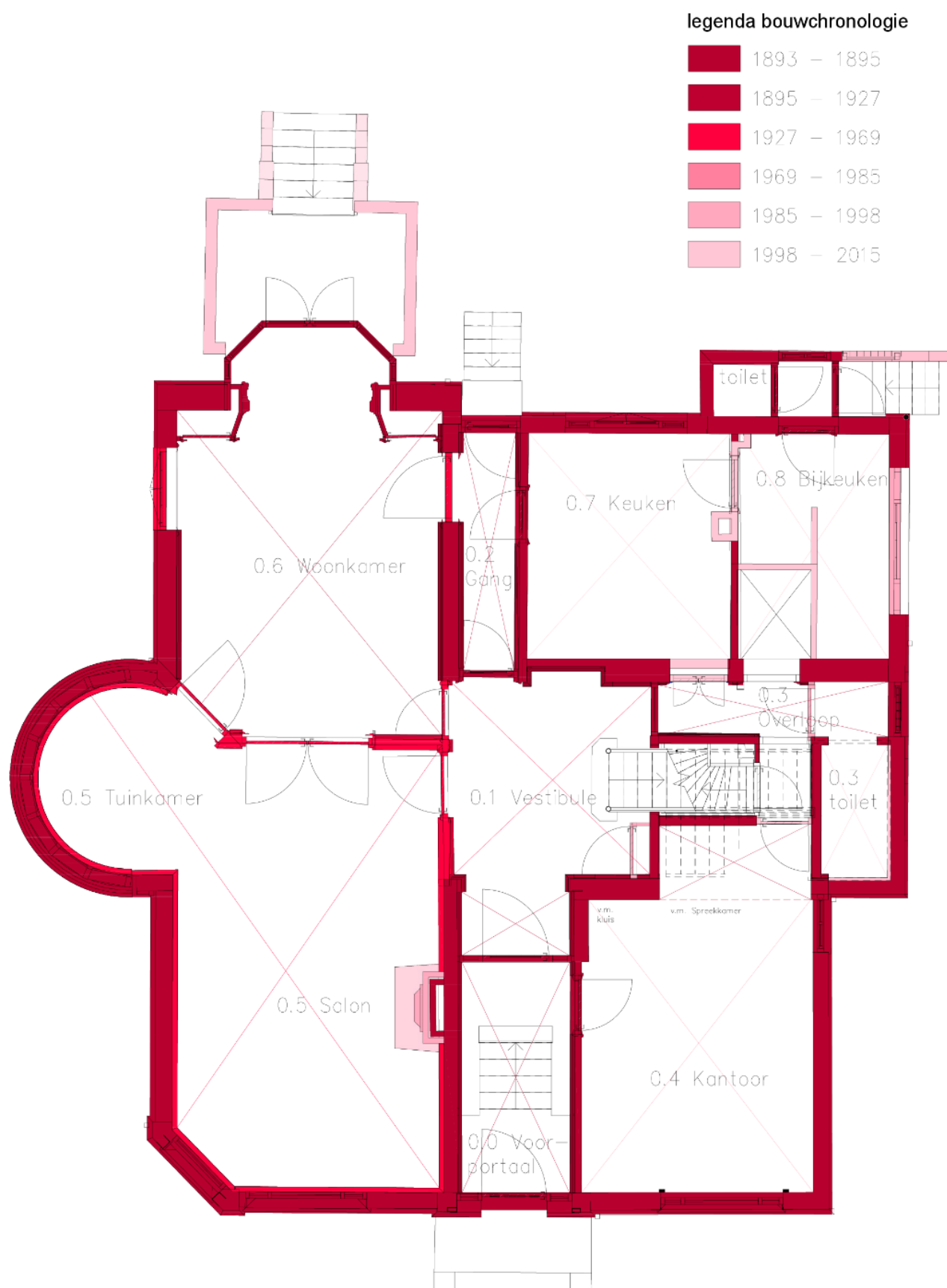
stamt uit 1893) een aantal interne wijzigingen zien. Zo wordt een deel van de dokters' wachtkamer opgeofferd voor een nieuwe personenlift en worden er diverse scheidingswandjes teruggebracht. Vanaf 1998 is de bovenste bouwlaag onder de kap tot 2017 in gebruik als appartement. Als in 2009 de laatste generatie 'Van Loons' de bedrijfsvoering overneemt is het kantoor gehuisvest "in de volledig gerestaureerde monumentale villa aan de Singel".⁴³ Restanten van de oorspronkelijke interieurafwerkingen (kleursamenstelling, nagelvast interieur zoals lambriseringen etc.) ontworpen door architect Kromhout in 1893 1895 zijn dan voor een deel sporadisch en goed weggestopt.

afb. 35. Wijzigingstekening voor Van Loon (in het rood de wijzigingen), let op: deze plattegrond is gebaseerd op de oorspronkelijke ontwerptekening van Kromhout uit 1893. Hierdoor zijn sommige onderdelen onjuist weergegeven, ca. 1998, bron: [redacted] p. 48

⁴² [redacted] 2017, p. 44

⁴³ [redacted] 2017, p. 50

Figuur 1. Bouwchronologische analyse begane grond, Rothuizen 2022
 (Overige bouwchronologische tekeningen in bijlage)

DEEL V: **Waardestelling**

De historische waardentelling bestaat uit waardekaarten waarin volgens de *Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek* (Den Haag, 2009) een cultuurhistorische waardering voor diverse bouwkundige elementen wordt gegeven. Deze waardestelling wordt aangevuld met een lijst specifieke details waarin de belangrijkste kernwaarden opgesomd staan. Omdat het pand reeds is aangewezen als rijksmonument is een contextuele waardestelling waarin het gebouw wordt vergeleken met soortgelijke gebouwen van eenzelfde type, vorm en ouderdom reeds uitgevoerd bij aanwijzing.⁴⁴ Voor de waardering van Villa Jorissen in dit rapport wordt daarom alleen de interne waardestelling (waardering binnen het te onderzoeken object) uitgevoerd. De waardestelling is conform de Richtlijnen (2009) uitgevoerd en houdt geen rekening met de bouwtechnische aspecten van de woning. De waardering komt voort uit de globale bouwgeschiedenis en de onderzoeksresultaten die zijn opgenomen in deze beide rapporten.

1.1 Legenda

Conform de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek is de historische waardering van de woning gecodeerd middels de gebruikelijke kleurcodering:

Blauw

Hoge monumentale waarde (of verwachting). Een (bouw) element, afwerking of ruimte is van cruciaal belang voor de structuur en/of historische betekenis van het object.

Groen

Positieve monumentale waarde (of verwachting). Een (bouw)element, afwerking of ruimte is van aanzienlijk belang voor de structuur en/of historische betekenis van het object.

Geel

Indifferente waarde (of verwachting). Een (gebouw) element, afwerking of ruimte is van gering of relatief weinig belang voor de structuur en/of historische betekenis van het object.

Kruizen

Een kruis in de plattegrond geeft de waardering van het plafondaanzicht, balklagen of dakbeschot aan. Dit is een waardering van hetgeen wat in het zichtvlak zit, bij afgewerkte interieurs dus bijv. de stucplafonds of board plafonds. Niet direct zichtbare historische plafondonderdelen zoals bijvoorbeeld kapconstructies, gewelven en constructieve balklagen worden eventueel met een stippellijn kruis aangeduid.

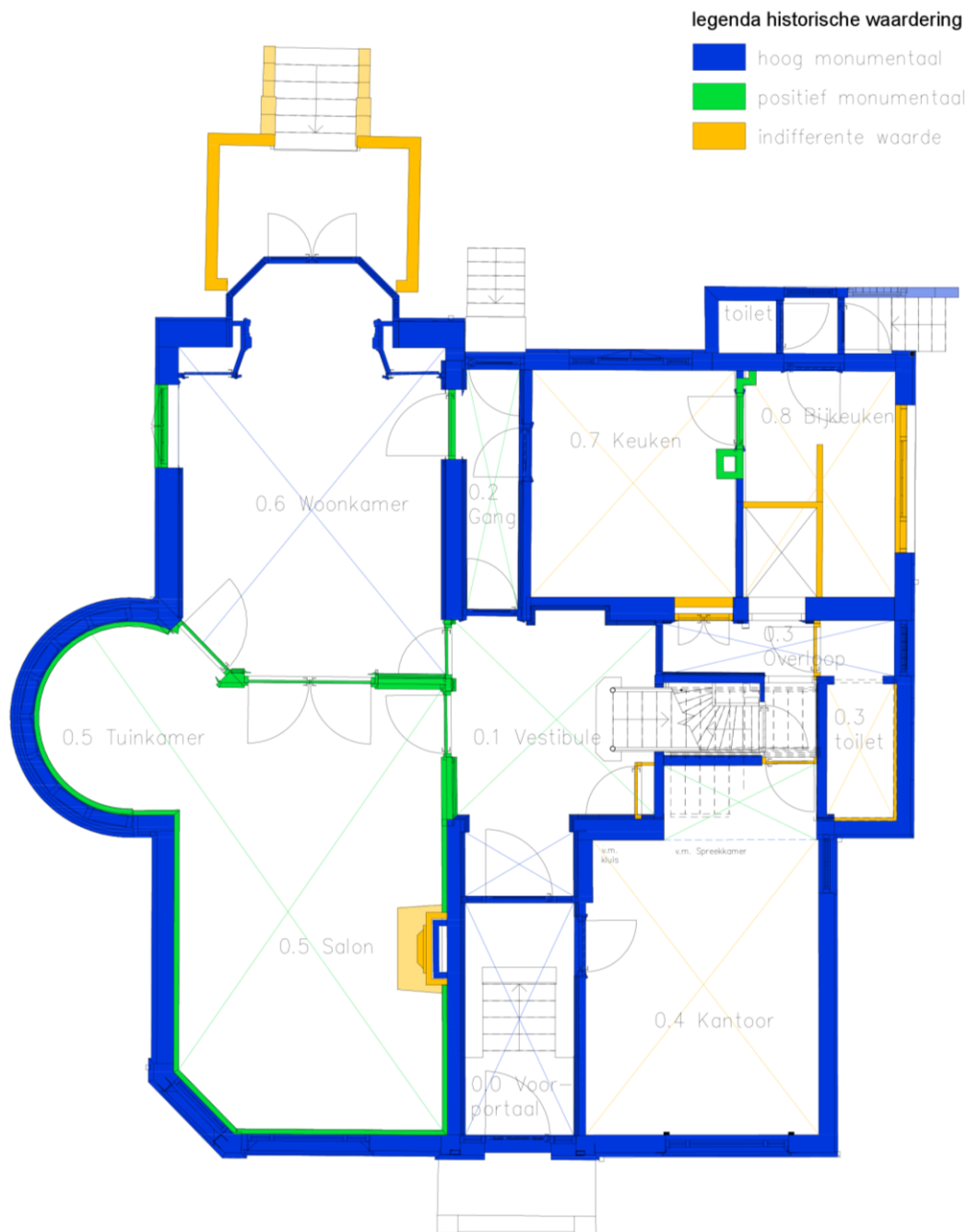
In gevels worden kruizen gebruikt om de waardering van de gevelopening als gat in de muur te duiden. De waarde van de invulling van de gevelopening is solide ingekleurd.

Ingekleurde vlakken

- In de plattegronden geven deze de waardering van een vloerafwerking weer, in het geval van de vloeren op de verdieping kunnen dit ook waarderingen voor de constructieve ondervloeren zijn;
- In de gevels zijn de ingekleurde vlakken de waarderingen van gevel en eventueel dakmaterialen (afwerkingen zoals invulling, kozijnen, deuren en ramen, pleister, hout en metselwerk), hier wordt niet de constructieve ondergrond (muurwerk, spant en kapconstructies, e.d.) mee bedoeld;
- Grijs ingekleurde vlakken worden gebruikt als een ruimte die niet tijdens de opname bezocht kon worden.

⁴⁴ Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek, Den Haag, p. 17.

Bovendien moet in acht worden genomen dat deze waardestelling niet definitief is, en dus geen uitputtend geheel vormt. Elementen die niet in dit rapport of in de waardering beschreven worden zijn niet per definitie indifferent van karakter. Bovendien schrijven de richtlijnen voor dat een cultuurhistorische waardestelling geen 'dictaat' is: *naarmate cultuurhistorische waarden hoger zijn, zal men met meer kracht van argument moeten verdedigen dat men ze wil aantasten*.⁴⁵

Figuur 2. Waarderingsplattegrond bel etage of begane grond, Rothuizen 2022

1.2 Cultuurhistorische waardering (intern)

In het programma van onderzoek is vastgesteld dat het beschouwingsniveau van de waardestelling op basis van de huidige toestand van enkel het monument zal zijn. Vergelijkbare monumenten en/of gebouwen worden niet geraadpleegd (dit is de contextuele waardestelling die reeds bij inschrijving in het monumentenregister is uitgevoerd). Onder het beschouwingsniveau van deze waardering wordt gerekend:

- Het pand en de directe omgeving;
- De samenhang van de ruimten in de woning (plattegrond);
- De ruimten zelf en eventueel aanwezige gebouw elementen in het interieur;
- Componenten en aanwezige bouwhistorische details.

De historische waardering geschiedt op basis van:

- de directe context, situering van de villa zoals opgenomen tijdens locatiebezoek;
- het exterieur (bouwmassa, gevels, kapvormen) zoals opgenomen tijdens locatiebezoek;
- bouwkundige constructies, interieuronderdelen en individuele details zoals opgenomen tijdens locatiebezoek;
- informatie uit verzamelde archiefbronnen;
- informatie uit verzamelde literatuurbronnen;
- Redengevende omschrijving rijksmonument nr. 522300.

Figuur 3.
Waarderingstekening
en verdieping, zolder
en kelder.
Waarderingstekening
voor en achtergevel,
Rothuizen 2022.

Deelwaarden

1. Algemene historische waarden

Omschrijving

Villa Jorissen is van algemene hoge historische waarde vanwege het belang van het object in het oeuvre van de fameuze architect Willem Kromhout. Ook heeft het villa ontwerp, wat gerelateerd kan worden aan belangrijke eind negentiende eeuwse bouwstijlen zoals die van Zwitserse chalets, een belangrijke plaats in het architectuurhistorisch kader van dergelijke representatieve woningbouw uit deze periode.

Waardering

Hoge monumentwaarden

Het woonhuis is daarnaast van hoge historische waarde vanwege de oorspronkelijke eigenaar en naamgever P.C. Jorissen en de rol die hij vervulde in het sociaal-cultureel landschap van de stad Dordrecht. Als voorname stadsbewoner was de heer Jorissen een grootheid in de regio.

Hoge monumentwaarden

Als gaaf bewaard voorbeeld van representatieve woningbouw van welgestelden in de negentiende eeuw heeft Villa Jorissen hoge algemeen historische waarde.

Hoge monumentwaarden

2. Stedenbouw-kundige waarden

Stedenbouwkundig is Villa Jorissen en het bijbehorende perceel een belangrijk object in de negentiende eeuwse schil van Dordrecht. Het gebied kenmerkt zich door ruim opgezette percelen waar oorspronkelijk vooral tuindersbedrijven gehuisvest waren. Het perceel van Singel 97 en de ontstaansgeschiedenis van Villa Jorissen is daarop geen uitzondering.

Hoge monumentwaarden

De relatie met de historische tuinaanleg op het perceel en de daaraan gerelateerde botanische invloeden van de eerste eigenaar van het woonhuis is inmiddels vrijwel volledig verdwenen. Wel kent het woonhuis nog een sterke verwantschap met de twee bijbehorende monumentale complexonderdelen de tuinkoepel en het koetshuis. Hoewel geen onderdeel van dit onderzoek vormen beide opstellen een integraal historisch onderdeel in de perceelsopzet.

Positieve monumentwaarden

Hoewel het beloop van de straat 'de Singel' in de negentiende eeuwse schil onveranderd is gebleven is er van een waterloop of sloot geen sprake meer. Stedenbouwkundig is het perceel waar de villa op gesitueerd is, alsmede haar directe omgeving, de relatie met de waterlopen langs de bestrating verloren. Het vervangende hekwerk in metselwerk en draadstaal netten heeft weinig historische waarde.

Indifferente waarden

3. Architectuur- historische waarden	Villa Jorissen is een zeer gaaf (exterieur) bewaard voorbeeld van welgestelde woonhuizen aan de negentiende eeuwse schil van de historische stad Dordrecht. Als architectuurhistorisch belangrijk en gaaf bewaard voorbeeld van een typische en uitzonderlijke bouwstijl welke 'karakteristiek' voor de bouwtijd is, heeft de villa in zijn algemeenheid een zeer hoge waardering. ⁴⁶	Hoge monumentwaarden
	Vanwege de plaats in het oeuvre van de architect Willem Kromhout (eerst gerealiseerde bouwkundige object) en tevens als afwijkend voorbeeld van Kromhouts eigen architectuurovertuiging heeft Villa Jorissen een onmiskenbaar hoge plaats in de werkenlijst van de architect. Gecombineerd met een bijna volledig navolgbaar architectonisch en bouwkundig ontwerp in huidige toestand maakt het object een zeer hoge waarde te hebben.	Hoge monumentwaarden
	Als ontwerp van Willem Kromhout met beeldhouwwerken van de bekende beeldhouwer Mendes da Costa van hoge architectonische waarde.	Hoge monumentwaarden
4. Bouwhistorische waarden	In detaillering en zorgvuldig uitgekozen oorspronkelijk materialenpalet is Villa Jorissen nog in de huidige tijd in zijn hoofdvorm als laat negentiende eeuwse stadsvilla herkenbaar. Het historisch materiaalgebruik, in hoge mate extern maar in zekere mate ook intern, is nog alom vertegenwoordigd – met name achter en onder huidige interieurafwerkingen. Hoewel het hier meestal gaat om bouwkundige afwerking (constructieve materialen) en de oorspronkelijke interieurafwerkingen voor een groot deel niet meer aanwezig is, heeft de gehele villa (extern en intern) een hoge bouwhistorische waarde.	Hoge monumentwaarden
	Hoewel de bouwkundige constructie (ergo: het casco), naar negentiende eeuws ontwerp, voor die tijd niet bijzonder of innovatief geclassificeerd kan worden, is deze nagenoeg geheel compleet en gaaf.	Positieve tot hoge monumentwaarden
	Van hoge historische waarde vanwege het gebruik van oorspronkelijke bouwmaterialen en vormgeving. Van positieve monumentale waarde vanwege een duidelijk afleesbare bouwgeschiedenis (in vier fasen) in huidige bestaande toestand.	Hoge monumentwaarden Positieve monumentwaarden

5. Gebruiks-
historische waarden

De villa kent slechts vier historische vormen van gebruik (de meest recente eigenaren uitgesloten) namelijk: woonhuis voor een welgestelde familie, woonhuis annex beleggingsobject (verhuurd in appartementen), woonhuis met dokterspraktijk en kantoorgebouw. In de gehele gebruiksgeschiedenis heeft echter altijd een vorm van 'bewoning' in de villa plaatsgevonden. De laatst genoemde gebruiksfase als kantoorgebouw heeft met name veel teweeg gebracht in het interieur. Deze laatste fase is daarom het minst historisch waardevol.

Hoge
monumentwaarden

De meest waardevolle fasen waren de perioden waarin de villa in eigendom was van P.C. Jorissen (van 1893 tot 1926) en de familie Van den Broek (1927-1949). De eerstgenoemde fase is, omwille van de sterke relatie die dit gebruik heeft gehad met niet alleen het oeuvre van de architect maar ook de algemene sociale en culturele waarde die de eigenaar Jorissen had in Dordrecht, cultuurhistorisch gezien het meest waardevol. De tweede gebruiksfase luidt in 1927 de eerste bouwkundige wijzigingen in waardoor dit bouwhistorisch gezien kan worden als het startschot van alle overige wijzigingen.

Hoge
monumentwaarden

Positieve
monumentwaarden

Omdat de villa als gaaf bewaard voorbeeld van chaletstijl lijnrecht ingaat op de gevestigde architectuurovertuiging van de architect, heeft deze als object een belangrijke plaats in het tijdsbeeld van de late negentiende eeuw en de relatie die (rijke) opdrachtgevers met hun architect hadden. Als toonbeeld van de invloed van de (rijke) opdrachtgever is het verhaal van Villa Jorissen onmiskenbaar belangrijk.

Hoge
monumentwaarden

Lijsten met specifieke waardebenoeming:

[Hoog monumentaal \(details\)](#)

- Casco, gebouwstructuren, gebouwwolume en -contour, constructieve scheidingsvloeren;
- Opbouw en details van alle vier de gevels en daklandschap inclusief metselwerkdetails, natuursteengebruik, architectonisch ontwerp, gevelopeningen en schoorstenen;
- Voordeur inclusief bouwkundige versieringen, achterdeur middenachter en achterdeur inclusief uitbouw met metalen lessenaarsdak;
- Alle erkers en het balkon met smeedijzeren sierhek (met vogelvormige bevestigingen) aan de voorzijde;
- Oorspronkelijke en niet gewijzigde dakkapel aan de rechter zijgevel;
- Alle glas in lood panelen zowel intern als extern;
- Oorspronkelijke houten rolluiken inclusief kasten;
- Originele en nog in gebruik zijnde of niet in gebruik zijnde rookkanalen;
- Oorspronkelijke (gebruiks)lift raveling in het kelderplafond van de mangelkamer (ruimte 1.3);
- Interieurafwerking van het voorportaal (ruimte 0.0) en vestibule (0.1) in wanden, plafonds en vloeren;
- Tochtwand tussen ruimte 0.0 en 0.1;
- Geheel trappenhuis inclusief afwerking, lambriseringen, balustraden, handrails, tussenbordessen etc.;
- Plafond in ruimte 0.6;
- Keukenruimte 0.7 in hoofdropzet, niet in interieurafwerking;
- Oorspronkelijk tegelwerk in het tweede toilet op de begane grond aan de buitenzijde van de achtergevel;
- Bouwsporen op constructieve ondervloeren waar vroeger kastindelingen hebben gezeten (o.a. in ruimte 0.4 'kantoor' en ruimte 1.2 'v.m. boudoir');
- Delen van de vermoedelijk oorspronkelijke wandtegels in de badkamer (niet zijnde de recent geplaatste inbouwdouche);
- Oorspronkelijk schrootjesplafond en interieurafwerking van atelierruimte (2.1);
- Oorspronkelijke en nagelvaste interieuronderdelen zoals haardpartijen en lambriseringen (borstwering bekleding) in zolderkamers. Hieronder valt ook de keramische wandfontein op de zolderverdieping die vroeger op de vestibule van de eerste verdieping hing (naast de liftschacht),
Resten van alle oorspronkelijke inbouwkasten op alle bouwlagen inclusief resten van ensuite of vleugeldeuren (zoals in ruimte 0.6);
Samenhang met overige opstallen op hetzelfde perceel (tuinkoepel en koetshuis).

Positief monumentaal (details)

Oorspronkelijke maar gewijzigde dakkapellen zoals op het voorste dakvlak;

Gewijzigde wand met vleugeldeuren tussen ruimte 0.5 en 0.6 met bijbehorende scheidingswand tussen woonkamers en vestibule;

Nieuwe gevelopeningen in linkerzijgevel voor ruimte 0.6 en 1.4;

Gevelopeningen die nog hun oorspronkelijke hoofdvorm volgen maar vermoedelijk ingezet zijn met nieuwe invulling (glas);

Metalen dakbedekking (brons) op het overstek aan de grote tuinkamer / erker van ruimte 0.5;

Interieurafwerkingen (vloerafwerking, plafondaafwerking, houten lambriseringen) uit de eerste verbouwing (1927) zoals in ruimte 0.5 en 0.6;

Nagelvast interieur zoals nieuwe haardpartijen die na de eerste gebruiksfase (familie Jorissen) vervangen werden zoals de haard in ruimte 1.2).

Indifferent monumentaal (details)

Beide balkons aan de achtergevel inclusief gewijzigde gevelopeningen;

Drie dakkapellen aan achter en linkerzijgevel, tevens het veluxvenster in het rechter zijdakvlak;

Vervangen dakbedekkingen die niets meer te maken hebben met de oorspronkelijke materialisering (o.a. de beverstaarten op de erker aan de voorgevel en de leibedekking op de erker aan de zijgevel);

Onderramen van beide vensters in ruimte 1.3;

Gevelopening invulling van de badkamer (ruimte 1.6);

Na 1969 gewijzigde gevelopeningen aan de rechterzijgevel;

De na 1970 geplaatste schoorsteen aan de achterzijde van de woning;

Het opgemetselde terras inclusief trap en balustrade aan de erker van ruimte 0.6;

De vermoedelijk ca. 1970 opnieuw gemetselde afwerking van de trap naar de oorspronkelijke uitbouw onder het lessenaarsdak aan de achtergevel;

- Gashaard op de begane grond in ruimte 0.5 (niet het rookkanaal);
- Alle niet constructieve scheidingswanden aangebracht na ca. 1969;
- Interieurafwerkingen na ca. 1969 inclusief doorbraken in kastenwanden van bijvoorbeeld de eerste verdieping zodat twee kamers aan elkaar gekoppeld werden;
- Aanleg van het perceel / tuin.

1.3 Interieurwaardering

Uit de opname ter plaatse en het historisch bronmateriaal kwam reeds naar voren dat het interieur van de villa, hoewel er behoorlijk wat onderdelen nog refereren aan het oorspronkelijke ontwerp, behoorlijk gemoderniseerd is. Na opname en locatiebezoek zijn interieurafwerkingen (zoals voorzetwanden, linoleum vloeren, vloerbedekkingen etc.) nog verwijderd waardoor oorspronkelijke afwerkingen en grenenhouten constructievloeren tevoorschijn kwamen. Deze oorspronkelijke resten van interieurafwerking en constructief casco zijn logischerwijs hoog monumentaal te classificeren.

Daarnaast kwamen er op diverse plaatsen, waaronder de voormalige spreekkamer en het boudoir, afdrukken van oudere kamerindelingen tevoorschijn. De laatstgenoemde liet twee typische langwerpige kastvormen zien die ook op de oorspronkelijke ontwerptekening van Willem Kromhout uit 1893 zichtbaar waren. In de spreekkamer kwamen resten van het verzwaarde muurwerk rondom de kluis tevoorschijn. Ook is hier na plafonddemontage een oorspronkelijke stalen ligger zichtbaar geworden waardoor de ruimte onder de trap onderdeel kon blijven van de spreekkamer van P.C. Jorissen. Ook dergelijke bouwsporen zijn hoog monumentaal omdat zij refereren aan het oorspronkelijk ontwerp en gebruik van de villa.

Het enige interieur wat volgens het oorspronkelijk ontwerp van Kromhout in bestaande toestand vrijwel volledig is gehandhaafd is de afwerking van de vestibule en het voorportaal op de begane grond. De met horizontale schijnvoeg gestucte wandafwerking en gedeeltelijk weggebroken parketvloer met bies zijn belangrijke ankers van het oorspronkelijke interieur. Ook de plafondafwerking van de achterste woonkamer (het houten cassetteplafond) hoort bij deze hoogst monumentale en vrijwel gaaf bewaarde originele interieurs.

foto 62. Keramische fontein op zolder, oorspronkelijk was deze fontein bevestigd aan een wand op de verdieping, 2021 (bron: Zoomer Makelaardij)

1.4 Overkoepelende cultuurhistorische waardering en conclusie

Villa Jorissen kan als gaaf bewaard en uitzonderlijk voorbeeld van chaletstijl architectuur in Nederland uiterst hoog monumentaal gewaardeerd worden. De gaafheid manifesteert zich met name in het exterieur en de materialisering van de gevels, maar ook het algemene bouwvolume en de opzet van alle plattegronden zijn vrijwel ongewijzigd. Dat de villa vrijwel gaaf is overgeleverd maken de oorspronkelijke ontwerptekeningen uit 1893 meteen duidelijk. De bijna 150 jaar oude plattegronden, doorsneden, gevels en constructieve tekeningen van bijvoorbeeld kapconstructies zijn in bestaande toestand voor het overgrote deel nog altijd van toepassing. Het maakt dat de villa als cultuurhistorisch, architectuurhistorisch én bouwhistorisch object uiterst zeldzaam is.

foto 63. Ontmanteling vloerbedekkingen verdieping, juni 2022.

Omdat het ontwerp van deze villa niet geheel verenigd kan worden met die reeds genoemde chaletstijl en de villa het startsein van de later zo gevierde architect Willem Kromhout betekende, verdient het woonhuis een hoge bescherming en de titel rijksmonument. Cultuurhistorisch is het ook een belangrijk object geworden vanwege de belangrijke rol die het in de recente geschiedenis van de stad Dordrecht heeft gespeeld. Niet alleen was de eerste eigenaar P.C. Jorissen sociaal en cultureel een belangrijke en bekende Dordtenaar, ook de opvolgende eigenaren waren vaak personen van aanzien die een hoogwaardige functie in het Dordtse leven bekleedden. Het maakt dat de villa vanuit het oogpunt van gebruikshistorie en sociale historie een belangrijke schakel in de lokale geschiedenis is geweest.

Echt ingrijpende verbouwingen kent Villa Jorissen niet. Dat is dan ook de reden dat het gebouw overwegend gaaf overgeleverd is. Naast relatief kleine interne wijzigingen, verplaatsen en verwijderen van wanden en het toebrengen van nieuwe gevelopeningen en balkons is het zwaarste stempel de 'restauratie' in de periode 2000 – 2009 geweest waarbij het voormalige kantoor van Van Loon en de daarbij behorende kantoorinrichting grote delen van het historisch interieur vermoedelijk heeft laten verdwijnen (of hooguit verstopt). Het verdient nog de vermelding dat na locatiebezoek testen zijn uitgevoerd met het wegnemen van verflagen op lambriseringen en deuren. Daaruit is gebleken dat er maar weinig lagen zijn toegevoegd en men vrij snel op de oorspronkelijke interieurafwerking is gekomen.

1.5 Advisering

De huidige eigenaren hebben het voornemen Villa Jorissen grondig te restaureren en daarmee te reconstrueren naar de oorspronkelijke situatie zoals architect Kromhout ooit bedoeld heeft. Uit historisch oogpunt is het goed om bedachtzaam te blijven met termen als 'reconstructie' omdat er nooit volledig en zuiver kan worden teruggegrepen op de situatie uit 1893. Enerzijds is er gewoonweg te weinig materiaal voorhanden om exact te achterhalen hoe bijvoorbeeld interieurafwerking of de tuinaanleg is geweest, anderzijds legt men als eigenaar een behoorlijk stramien op als er gereconstrueerd dient te worden. Want wat is bijvoorbeeld de bedoeling van de overige roerende zaken die de architect voor de villa ontwierp, zoals meubilair? Deze ontwerpen zijn, net als de tuinaanleg en de opstellen, een integraal onderdeel van de architectuur en bouwhistorie van deze villa uit het einde van de negentiende eeuw. Commiteert men zich dan aan een historiserend gebruik van de villa anno 2022?

afb. 36. W. Kromhout, Trappenhuis na oplevering met twee lantaarns op de balusters, 1895, bron: HNI KROM 15 4

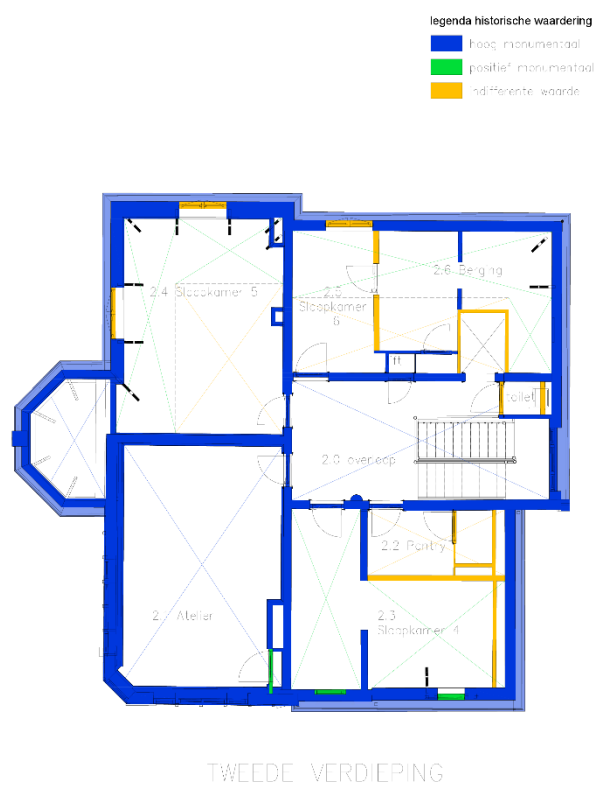
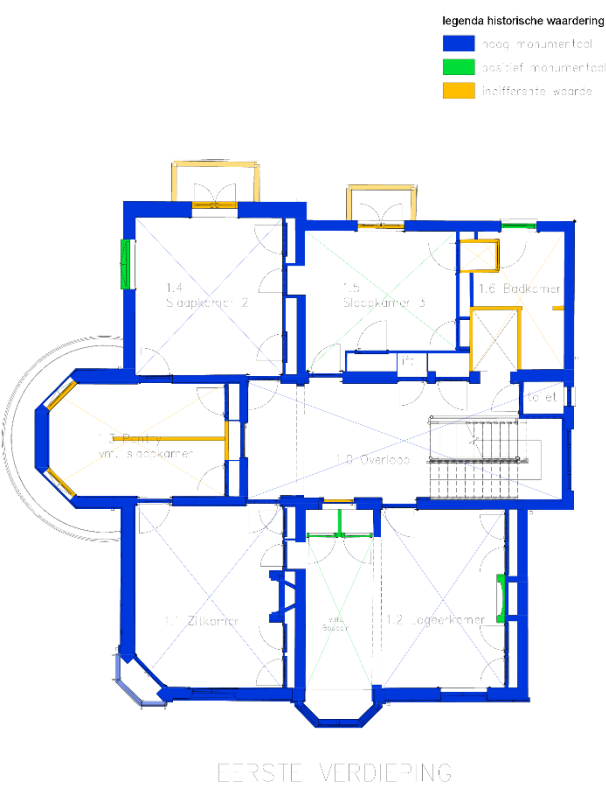
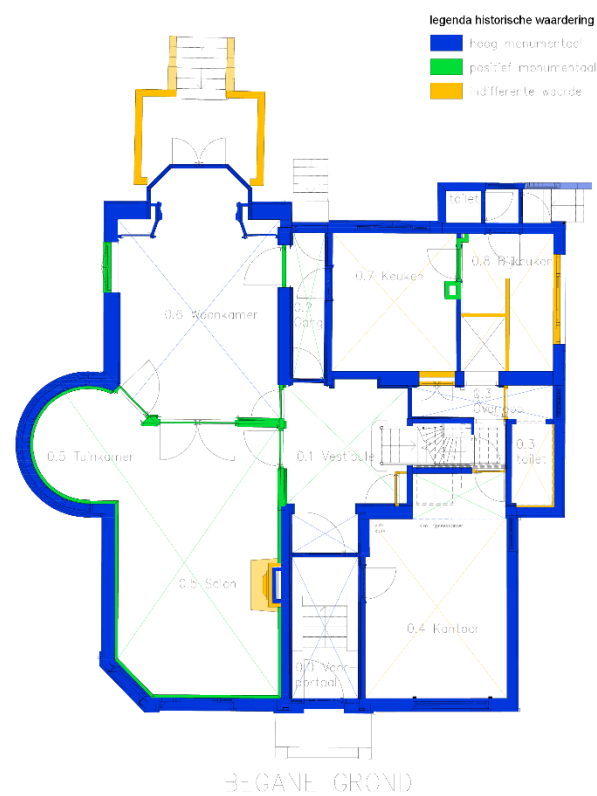
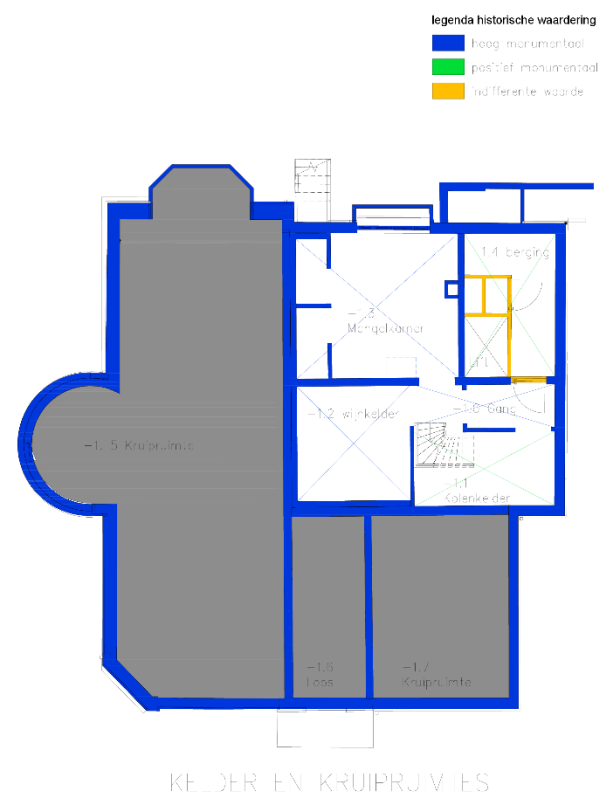
Het is raadzaam om, met gebruik van (bouw)historische bronnen, een houding jegens de rijke historie van Villa Jorissen aan te nemen. Een goed onderbouwd ontwerp met een verhaal waarmee verantwoord kan worden waarom bepaalde ingrepen passend zijn in de historische context van dit monument zou in alle planvorming voorop moeten staan. Daarmee is niet gezegd dat er niets kan of mag wijzigen aan de huidige situatie, maar wordt wel gesteld dat de reden waarom voorgenomen wijzigingen voorgesteld worden historisch goed beargumenteerd dienen te worden. Deze wijzigingen zouden bijvoorbeeld nieuwe ingrepen kunnen betekenen, of teruggrijpen op een historische situatie waarin de villa zich eens verkeerde. Een wisselwerking tussen bouwhistorische vondsten, bouwtechnische mogelijkheden, architectonisch ontwerp en – misschien het belangrijkste – woonwensen van de eigenaar zouden de hoofdingrediënten van een dergelijk onderbouwd plan moeten vormen.

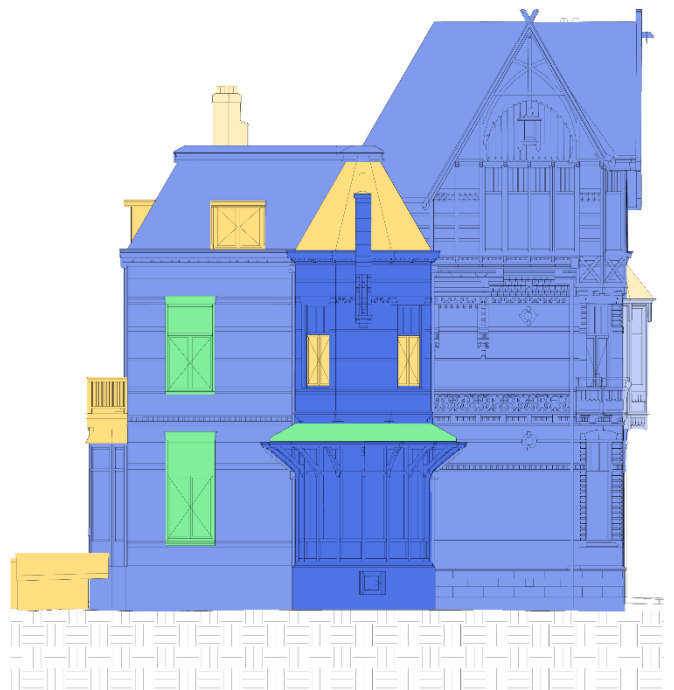
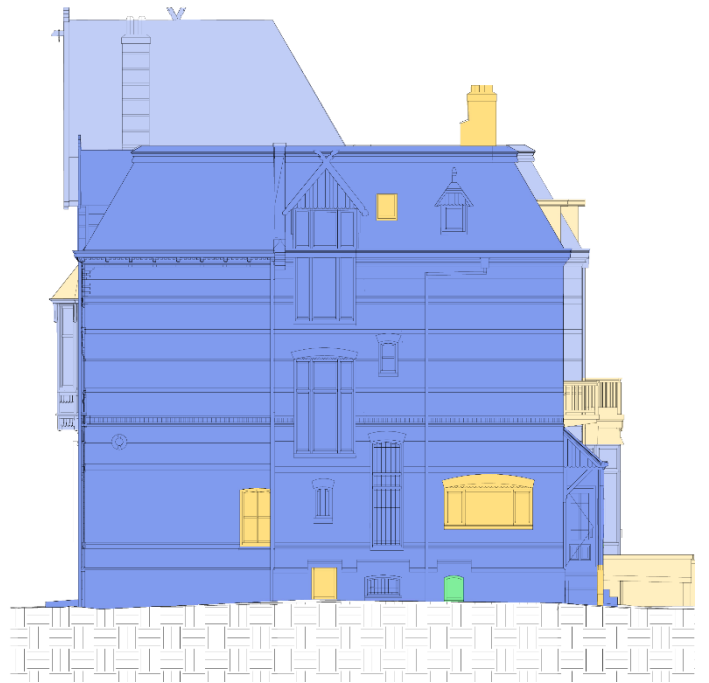
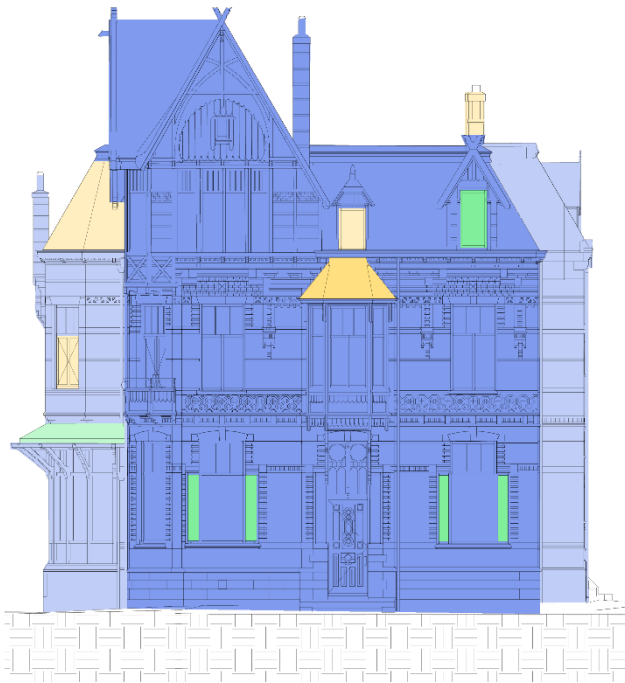

foto 64. Trappenhuis anno nu met nog wel twee balusters maar geen lantaarns meer, 2021, bron: Zoomers Makelaardij

Bijlagen

Bijlage 002 Waarderingstekeningen, juli 2022

Bijlage 003 Redengevende omschrijving rijksmonument, uittreksel

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Monumentnummer*: 522300

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 24 december 2001
Kadaster deel/nr: 82973/18

Monumentnaam**

Villa Jorissen

Complexnummer

522299

Complexnaam

Villa Jorissen

Woonplaats*

Dordrecht

Gemeente*

Dordrecht

Provincie*

Zuid-Holland

Straat*

Singel

Nr*

97

Toev.*

Postcode*

3311 PB

Woonplaats*

Dordrecht

Situering

Locatie

Kadastrale gemeente*

Dordrecht

Sectie*

C

Kad. object*

Appartement

Grondperceel

6405

Rijksmonumentomschrijving**

Inleiding

Een in de negentiende-eeuwse schil van Dordrecht gesitueerd vrijstaand WOONHUIS van het type villa, met bijbehorende ERFSCHEIDING, hoofdonderdeel van het complex Villa Jorissen. De villa is in 1893-1895 gebouwd in opdracht van de rentmeester/administrateur en kunstkenner P.C. Jorissen. De villa is een ontwerp van de Rotterdamse architect Willem Kromhout, die met deze villa zijn eerste bouwopdracht als zelfstandig architect realiseerde. Het pand is gebouwd in een fantasievolle, aan de Chaletstijl en de vroege Art Nouveau verwante bouwstijl. Het interieur heeft ondanks verbouwingen nog veel van het oorspronkelijke karakter en de detaillering behouden. De villa is een opvallend onderdeel van de villabebouwing aan de Singel.

Omschrijving

De in hoofdzaak vanuit een rechthoekige plattegrond opgetrokken villa is opgetrokken in baksteen verlevendigd met

siermetselwerk in gele en oranje verblendsteen en grijze hardsteen. De villa heeft twee, respectievelijk drie boven een souterrain staande bouwlagen onder met bouletpannen en leien gedekte schild- en zadeldaken. De gevels zijn asymmetrisch en voorzien van rechtgesloten gevelopeningen. De boven een hardstenen sokkel staande, drie-assige voorgevel heeft een relatief smalle, tweelaags ingangstravee in het midden, een even hoge bredere travee rechts en een hoger opgaande travee met dwarskap achter een puntgevel links ervan. De entree is samengesteld uit een hardstenen steektrap naar een rijk versierde deur. De onderzijde van de deur staat tussen hardstenen blokken, de bovenzijde tussen boven- en zijlichten met kleurrijk glas-in-lood en verblendstenen dagkanten en hanekam. De rijk uitgevoerde deur is een aan drie decoratief gesmede gehengen opgehangen paneeldeur met glas-in-lood in de drie deurramen. Het middenraam staat achter een decoratief hekwerk van smeedijzer. De zijlichten staan binnen een geprofileerd kozijn en vormen een eenheid met het samengestelde bovenlicht. De entree staat onder de driezijdige houten erker van het boudoir. Deze is voorzien van schuine zijden, geschulpte onderranden en een half, met leien gedekt schilddakje. De geveldelen aan weerszijden van de middentravee zijn identiek op de bel étage en de eerste verdieping. De vensters op de bel étage zijn samengesteld uit een breed middenraam met smalle zijlichten en een smaller, driedelig bovenraam met glas-in-lood onder verblendstenen hanekam met sluit- en aanzetstenen van natuursteen. De verdiepingsvensters hebben een driedelig bovenraam met glas-in-lood boven een raam met middenstijl. Deze vensters staan onder strekken met sluit- en aanzetstenen. De gevel wordt aan weerszijden van de voet van de erker uitbundig versierd door een brede band van gele en oranje verblendsteen in decoratieve verbanden die wordt doorsneden door een dunne hardstenen cordonlijst. De bovenkant van de gevel is aan weerszijden van de erkerkap eveneens rijkelijk versierd met decoratief verwerkte verblendsteen en hardsteen, die voor een deel is uitgemetseld. De gevel wordt boven de middentravee en de rechter travee beëindigd door een houten gootlijst. Uit het dakschild hierboven steekt boven de erker een kleen houten dakkapel met wolfdak en boven het venster een grotere, deels gemetselde en onder een zadeldak staande dakkapel met een uitkragend houten voorschot en gevelteken. De linker travee heeft een tweede verdieping boven een houten cordonlijst, die ligt in het verlengde van de gootlijst er rechts van. De tweede verdieping heeft een gemetselde onderzijde met vakwerk en een houten geveltop met voorschot. Het vierdelige venster met glas-in-lood in de bovenramen ligt onder de rondboog van het voorschot dat wordt bekroond door een gevelteken. Omdat de muurdam rechts van het venster iets breder is loopt het dakschild hier verder door. Uit dit dakschild steekt een gemetselde schoorsteen met gele banden.

In de afgesnuten linker gevelhoek staat op de begane grond een venster binnen een verblendstenen omlijsting. De eerste verdieping bevat een balkondeur onder een met glas-in-lood ingevuld bovenlicht. De openslaande balkondeuren staan achter een balkon met houten balustrade, die door middel van gestileerde draken van smeedijzer met de balkonrand is verbonden. De minder scherp afgesnuten hoek van de derde verdieping heeft een onderkant met gekruiste regels het vakwerk. Het venster hierboven staat onder een houten gevelbeëindiging.

De eveneens drie traveeën tellende linker zijgevel heeft een hoog opgaande rechter travee met puntgevel die vergelijkbaar is met de linker travee van de voorgevel, maar heeft twee kleine ronde gevelopeningen in plaats van vensters in de eerste twee bouwlagen. De middentravee is een over twee bouwlagen doorlopende vijfzijdige serre, die op de bel-etage half rond is en is voorzien van een gemetselde onderbouw met een bovenrand van geglaazuurde steen en een ononderbroken vensterreeks van acht ramen met glas-in-lood in de bovenramen onder een ver uitkragende halfronde dakrand die steunt op met snijwerk versierde, met de raamstijlen corresponderende schoren. De verdieping is vijfzijdig en bevat twee vensters met onder het driedelige bovenraam met glas-in-lood een raam met middenstijl. De uitgemetselde schoorsteen in het midden is verlevendigd door accenten van gele en rode steen. De vijfzijdige kap is gedekt met leien in maasdekking. De linker travee heeft in beide bouwlagen een onder strek staand rechtgesloten venster. Dit geveldeel wordt beëindigd door een uitgemetselde rand met verblendsteen en een geprofileerde gootlijst. Uit het dakschild hierboven steekt een eenvoudige, waarschijnlijk toegevoegde rechthoekige dakkapel.

Ook de achtergevel wordt versierd door banden van gekleurde steen en heeft als gevelbeëindiging een uitgemetselde gevelrand van gele en rode verblendsteen, waarop de dakgoot ligt. Tegen de licht risalerende rechter gevelpartij staat een vijfzijdige erker met een houten onderbouw. De erker draagt een balkon met houten balustrade, waarop een stel openslaande deuren onder driedelig bovenlicht uitkomen. Uit het met kruispannen gedekte dakschild hierboven steekt een toegevoegde rechthoekige dakkapel met openslaande ramen. Het bredere, iets terugliggende linker geveldeel bevat geheel links een boven een houten trap en onder bovenlicht staande glasdeur met smeedijzeren raamhek. Links van de deur een vierruits venster onder een segmentboog en met baksteenmozaïek ingevulde boogtrommel. Het uitpandige, door een lessenaardak afgesloten portaal met venster hier links van, is opgetrokken in baksteen en heeft een op de tuin gerichte houten windvang met raam, die een boven een met grestegels beklede trap staande, getraliede glasdeur uit de wind houdt. Het linker deel van het lessenaardak rust op een houten schoor. De linker gevelpartij bevat op de verdieping een venster en een balkon met een betonnen onderstel en houten balustrade, waarop onder driedelig bovenlicht staande balkondeuren uitkomen. Uit het dakschild hierboven steekt een toegevoegde rechthoekige dakkapel.

De rechter zijgevel wordt evenals de andere gevels verlevendigd door banden van rode en gele verblendsteen en staat boven een trasraam met geglazuurde bovenrand. De rechter zijde bestaat uit een vrijwel blinde linker travee en een risalerende rechter travee. De linker travee bevat slechts een getoogd venster op de bel-étage en wordt beëindigd door een op klossen rustende gootlijst. In de risalerend rechter travee staan twee keldervensters, twee traplichten, een smal en hoog venster met tralies, een klein venster en een niet oorspronkelijk, liggend venster. Dit geveldeel wordt beëindigd door een uitgemetselde rand, waarop de geprofileerde gootlijst ligt. Uit het dakschild hierboven steekt links een op de dakvoet staande houten dakkapel met zadeldak, glas-in-lood in het driedelige venster en iets meer naar rechts een kleinere dakkapel met wolfdakje.

Het interieur is voor een belangrijk deel in de oorspronkelijke staat bewaard gebleven, en heeft onder meer diverse paneeldeuren binnen geprofileerde omlijstingen. De houten paneellambrizeringen sluiten in kleur en vormgeving aan op de deuren. Ook in het inwendige is gebruik gemaakt van glas-in-lood. Het ingangsportaal bevat een trap met bordes van marmer, een paneeldeur en lambrizeringen onder de met liggende schijnvoegen verlevendigde wanden. Tussen het portaal en de achterliggende hal met korfboogvormige toog staat een paneeldeur met roedenverdeling in het deurraam. De deur staat tussen met glas-in-lood ingevulde boven- en zijlichten. De gelambrizeerde wanden van de hal zijn vergelijkbaar met die van het portaal. De paneeldeuren naar de diverse ruimtes staan onder een paneelfries. Het plafond is versierd met renaissance ornamenten. Twee door een houten profielstijl van elkaar gescheiden deuren voeren naar kamers, die door middel van openslaande paneeldeuren van elkaar zijn gescheiden. Deze kamers-en-suite links van de hal en de gang zijn voorzien van koven, paneellambrizeringen en parketvloer. De achterkamer is bovendien voorzien van een bijzonder houten plafond met in reliëf uitgevoerde achtpuntige sterren. De halfronde erker in de voorkamer heeft een eenvoudig gekoofd stucplafond met geprofileerde cirkels. Vanuit de hal is via een paneeldeur met samengesteld raam de gang naar de achterdeur te bereiken. Deze gang is ook voorzien van paneellambrizeringen en heeft een vloer die bedekt is met tegels. In de hal een tweedelige houten

steektrap met tussenbordes en strokenlambrizeringen aan weerszijden. De linker wand is aan de onderkant voorzien van een lambrizing, terwijl de bovenkant bestaat uit een reeks klimmende vensters met geprofileerde kozijnen en een invulling van glas-in-lood. De trap heeft aan weerszijden balustrades met trappalen, gedraaide spijlen en geprofileerde handlijsten. Het de horizontale beëindiging van het trapgat op de eerste verdieping is afgetimmerd met brede profiellijsten, waarop houten balustrades staan als die van de trap. Op de verdieping een hal met versierd stucplafond, lambrizeringen, een groot aantal paneeldeuren binnen profiellijsten rondom de halruimte en een toog. Deze segmentboogvormige toog rust op getrapt klimmende, gemetselde consoles en draagt aan de voorzijde de tekst "Dat uwe ogen open zijn, dag en nacht over dit huis" (2 Kron. 6-20). De vertrekken op de eerste verdieping zijn onder meer voorzien van eenvoudige lambrizeringen, een schouw van zwart marmer (kamer linksvoor), een stucplafond met versiering in reliëf (kamer linksachter), een stucplafond en een hoog tegen de wand staande, ver uitkragende en op consoles rustende hangboezem met rondboog (kamer linksmidden) een vertrek met een meer eenvoudige schouw van zwart marmer, alsmede een toilet en een badkamer, die beide zijn voorzien van de oorspronkelijke tegellambrizing met gestileerde blad- en bloemmotieven en een geprofileerde bovenrand. De trap naar de tweede verdieping is eveneens tweedelig met een tussenbordes en bestaat uit dezelfde onderdelen als de andere trap, wat ook geldt voor de balustrade rondom het trapgat. De hal bezit een stucplafond en een koperen fonteintje met keramisch achterbord en waterbekken van handgeschilderd Delfts Blauw. Ook hier paneeldeuren binnen profiellijst. Het vertrek linksvoor heeft een samengesteld houten plafond met kraaldelen. Verder onder meer diverse geprofileerde koven, geprofileerd lijstwerk en een kelder die is voorzien van troggewelfjes en een met plavuizen bedekte vloer.

De erscheiding wordt gevormd door eenvoudig ijzeren hekwerken, die staan op lage gemetselde muurtjes en tussen eveneens gemetselde kolommen met uitkragende koppen.

Waardering

De villa met bijbehorende erscheiding is van algemeen belang vanwege de cultuurhistorische, de stedenbouwkundige en de architectuurhistorische waarde.

- De villa is van cultuurhistorisch belang als een goed voorbeeld van representatieve woonhuisarchitectuur voor de welgestelden.
- De villa heeft architectuurhistorische waarde als een goed voorbeeld van een bijzondere bouwstijl die karakteristiek is voor de bouwtijd, vanwege de bijzondere detaillering en materiaalgebruik, vanwege de samenhang tussen het exterieur en het interieur en als een goed voorbeeld van een vroeg werk van de befaamde architect Kromhout.
- De villa heeft stedenbouwkundige en ensemblewaarde vanwege de situering en als een bijzonder onderdeel van de negentiende-eeuwse stadsuitbreiding die van groot belang is voor de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Dordrecht. De villa heeft ensemblewaarde vanwege de samenhang met de tuinkoepel en het koetshuis.
- De villa is tevens van belang vanwege de herkenbaarheid en de grote mate van gaafheid van het exterieur en belangrijke delen van het interieur.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

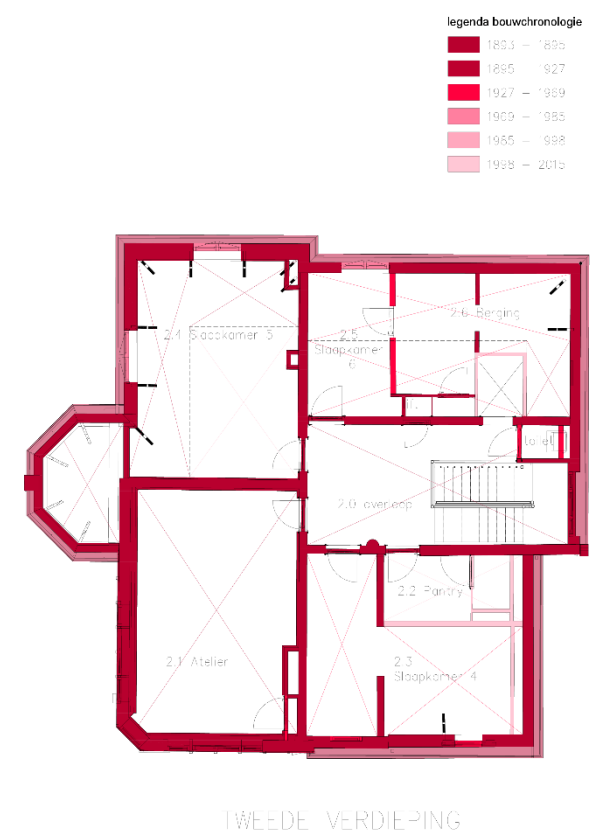
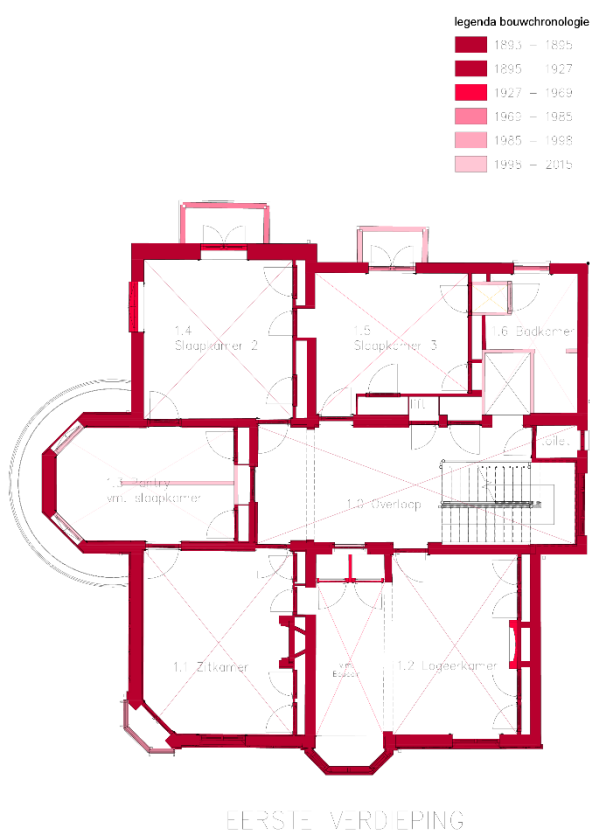
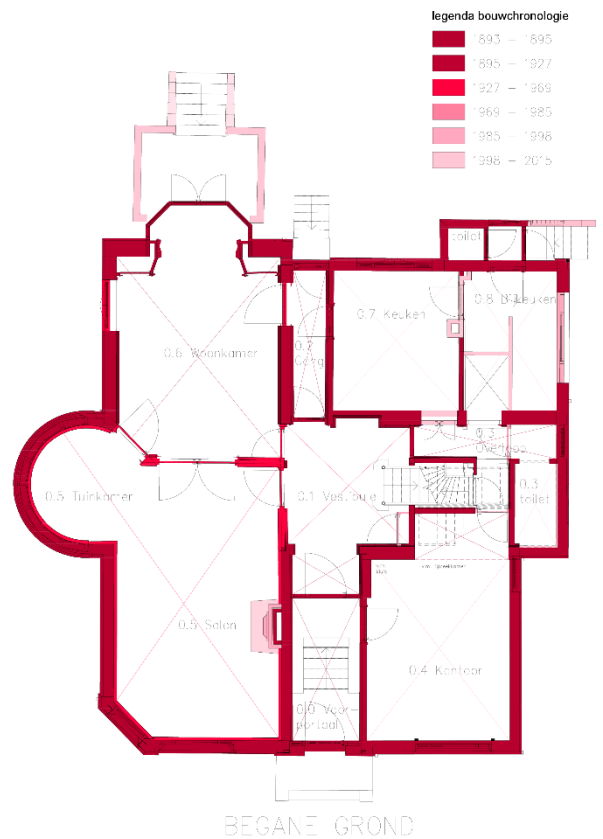
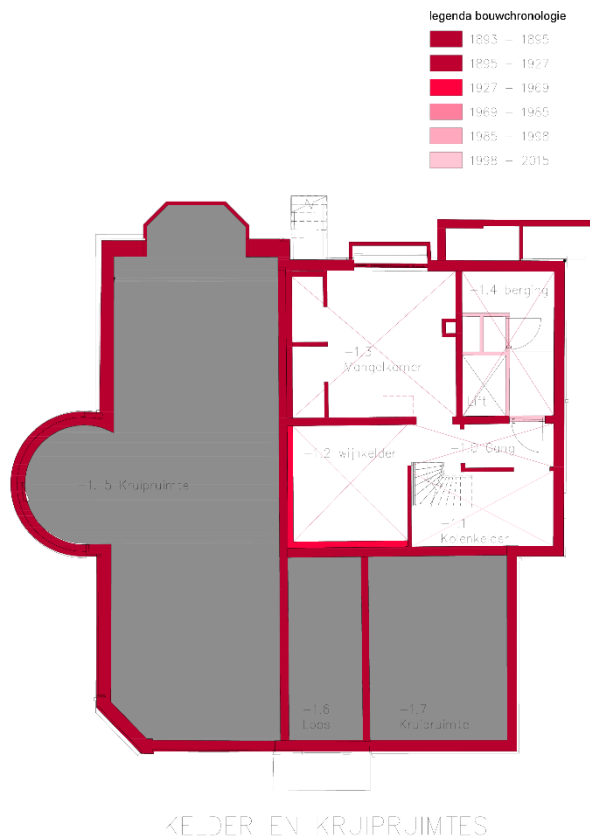
Subcategorie

Woonhuis(K)

Functie

Woonhuis

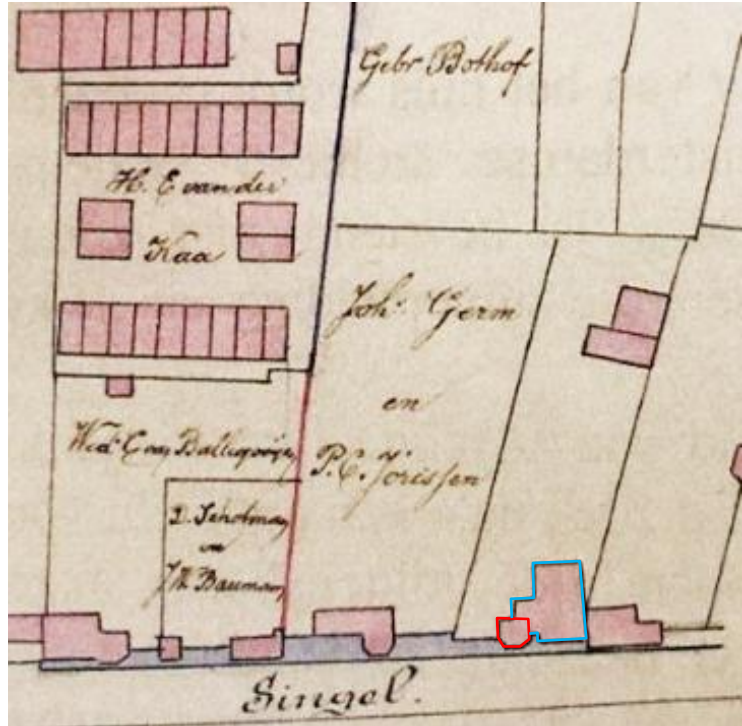
Bijlage 004 Bouwfasering in bestaande toestand, juli 2022

Bijlage 004 Fasering en ontwikkeling perceel, juli 2022

1832, kadastrale minuut RCE

1871, het eerste huis

1895, na bouw Villa Jorissen

1919, na akoop stuk grond t.b.v. oprijt

Na 1919 wijzigt de indeling van het perceel en/of de bebouwing erop nauwelijks. Een aantal bijgebouwen (schuren of kassen?) aan de achterzijde worden nog gesloopt.

N.B.: de theekoepel wordt stevast niet op deze kadastrale tekeningen weergegeven, verondersteld wordt dat deze altijd op zijn huidige locatie heeft gestaan.

Rothuizen Architecten en Adviseurs B.V.

Kleverskerkseweg 49

4338 PB Middelburg

Postbus 29

4330 AA Middelburg

0118 – 65 37 37

Auteur:

wkm@rothuizen.eu

rothuizen.eu